

ANDREY PLATONOV
MUHTEŞEM
VAHŞİ DÜNYA

öyküler

metis

Andrey Platonov
MUHTEŞEM VAHŞİ DÜNYA

Andrey Platonoviç Platonov bir demiryolu işçisinin oğlu olarak 1899'da Voronez yakınlarında dünyaya geldi. İç savaş sırasında Kızıl Ordu'da savaştı, daha sonra elektrik mühendisi ve arazi ıslahı uzmanı oldu. 1918 yılından itibaren çeşitli gazete ve dergilerde makale, şiir ve denemeleri, 1926 yılından itibaren de kısa öyküleri yayımlanmaya başladı. Yeteneği Maksim Gorki tarafından keşfedilince ilk etapta parlak bir başlangıç yaptı, fakat daha sonra kimi eserleri Stalin dahil pek çok kişinin sert eleştirilerine hedef oldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaş muhabiri olarak çalışan ve bir kere daha resmi olarak tanınmaya başlayan Platonov, savaş sonrasında yine çeşitli saldırılara maruz kaldı ve zorunlu çalışma kampından dönen oğlundan kapıldığı tüberkülozun ilerlemesi sonucu 1951 yılında öldü. Platonov'un öyküleri 1950'lerin sonlarında Rusya'da yeniden yayımlanmaya başladıysa da başlıca eserleri 1980'lerin sonuna dek yasaklı kaldı. KGB'nin "edebiyat arşivi"nin kısmen halka açılmasıyla gün ışığına çıkan *Mutlu Moskova* Rusçada ilk kez 1991 yılında yayımlandı.

Metis'te yayımladığımız beş Platonov kitabını Rusçadan dilimize çeviren Günay Çetao Kızıllırmak, *Çevengur* (Metis, 2010) çevirisiyle Dünya Kitap Yılın Çeviri Kitabı ödülünü aldı.

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat
MUHTEŞEM VAHŞİ DÜNYA
Andrey Platonov

© Anton Martynenko, 2013
Türkçe Yayın Hakları © Metis Yayınları, 2013
Çeviri Eser © Günay Çetao Kızılırmak, 2014
FTM Agency Ltd, Moskova, aracılığıyla yapılan lisans sözleşmesi temelinde yayımlanmıştır.

İlk Basım: Eylül 2014

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Yayıma Hazırlayan: Özde Duygu Gürkan

Kapak Resmi: Engels Kozlov,
***İnta'da Kömür Madeni*, 1963.**

Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı, İstanbul Tel: 212 5678003
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-975-342-965-8

ANDREY PLATONOV
MUHTEŞEM
VAHŞİ DÜNYA

Ruşadan Çeviren:
GÜNAY ÇETAO KIZILIRMAK

metis

METİS YAYINLARI
ANDREY PLATONOV
KOLEKSİYONU

•

DÖNÜŞ 2009

CAN 2010

ÇEVENGUR 2010

MUTLU MOSKOVA 2012

MUHTEŞEM VAHŞİ DÜNYA 2014

İÇİNDEKİLER

HAYVANLAR VE BİTKİLER ARASINDA 9

YEPİFAN SAVAKLARI 37

MUHTEŞEM VAHŞİ DÜNYADA 77

AFRODİT 93

YEDİNCİ KİŞİ 111

ELEKTRİĞİN YURDU 120

LOBSKAYA DAĞI 141

ANTİSEXUS 151

İKİ KIRINTI 165

HAYVANLAR VE BİTKİLER ARASINDA

TABIATIN LOŞLUĞUNDA bir adam, elinde avcı tüfeği bodur bitkilerin ormanında yürümekteydi. Yüzü bir nebze çopur da olsa yakışıklı ve henüz gençti bu avcı. Bu mevsimde ormana, havanın sıcaklığı ve neminden, olgunlaşan bitkilerin soluk alıp verişinden ve ölmüş kadim yaprakların çürümesinden bir sis çökerdi. Önünü görmek güç, ama tek başına yürümek, ucundan kıyısından bir şeyler düşünmek ya da aksine dalgınlaşıp kabuğuna çekilmek hoştu. Orman alçak bir dağın eğiminde büyüyordu; zayıf, küçük akağaçların arasında sık sık büyük taşlar göze çarpmadaydı, toprak pek verimli sayılmazdı, yoksuldu —kâh balçık, kâh gri çamur— ama ağaçlarla otlar alışmış, ellerinden geldiğince bu toprakta yaşıyorlardı.

Avcı kimileyin duraklıyordu; böceklerin, küçük kuşların, solucanların ince, çoksesli uğultusunu ve bu nüfusun beslenip eyleme geçmek için eziyet edip eşelediği küçük toprak öbeklerinin fışırtısını duyuyordu. Orman, avcının henüz hiç gitmediği, oysa çoktandır hayal ettiği kalabalık bir şehri andırıyordu. Sadece bir keresinde Petrozavodsk'tan geçmişliği vardı, o da önünden. Feryat, vızıltı ve hafif bir mırıltı dolduruyordu ormanı, ya saadet ve tatminkârlığı, ya ölümü söyleyerek; siste akağacın nemli yaprakları yaşamın yeşil iç ışığıyla parlıyordu, fark edilmesi güç haşereler onları tüten

toprak buharının sessizliğinde sallamadaydı. Uzak, küçük bir hayvan saklandığı yerde ürkekçe çenilemeye koyuldu; kimsenin dokunduğu yoktu ona, kendi varlığının korkusundan titriyor, dünyanın güzelliği karşısında yüreğinin sevincine teslim olmaya cesaret edemiyor, kazara başına gelen yaşamın nadide ve kısa vesilesinden faydalanmaya korkuyordu, çünkü yerini bulup yiyebilirlerdi onu. Oysaki bu hayvan çenilemese daha iyi olurdu: Sessiz yırtıcılar onu fark edip mideye indirebilirdi.

Bir lokomotifin ıslığı, ince ve uzak, süratin kasırgasıyla yırtılıp ormanda ve siste çınıladı, kaçan perişan bir insanın acıklı sesi gibi. “*Polyarnaya Strela!*” dedi avcı. “Nasıl da koşuyor uzaklara, vagonlarında müzik çalıyor, yolcuları akıllı insanlardır, şişeden pembe su içer ve laf konuşurlar.”

Avcı ormandan sıkıldı; bir kütüğün yanına oturdu, bir hayvan ya da kuşu öldürme arzusuyla —karşısına hangisi çıkarsa— tüfeğini hazır vaziyette bacaklarının arasına sıkıştırdı. Bilimlerden bihaber olduğu, elektrikli trenlere binmediği, Lenin’in mozolesini görmediği ve sadece bir kez onuncu çift-hat geçidi müdürünün hanımına ait şişesinden parfüm kokladığı için öfkeliydi. Lüks trenler uzaklara koşarken kendisi sisli ormanda haşereler, bitkiler ve kültürsüzlük ortasında dolanmaya mecburdu. “Hayvan mı olur kuş mu, ne denk gelirse öldürürüm!” diye verdi kararını avcı. Oysaki çevresinde yine sadece küçük, çelimsiz, vurmaya elverişsiz mahluklar gürültü ediyor, vızıldıyordu. Avcının ayağının dibinde, ağır iş altında ezilen gayretli karıncalar küçük edepli insancıklar gibi geziniyordu: Melun, kulak** karakterli mahluklardı bunlar doğrusu — bir ömür çarlıklarına pılı pırtı sürüklüyor, başa çıkabildikleri tüm küçük ve büyük yalnız hayvanları sömürüyor, evrensel çıkarandan anlamıyor ve kendi açgözlü, pürdikkat refahları uğruna yaşayıp gidiyorlardı. Şimdi de can vermiş yaşlı bir solucanın bedenini

* “Kutup Oku” adlı bir lokomotif —ç.n.

** Irgat çalıştıran zengin köylü —ç.n.

parça parça yürütmekteydiler: Yaprakbitlerini sağıp sütünü içtikleri yetmezmiş gibi bir de el âlemin etini seviyorlardı. Bir keresinde avcı, iki karıncanın demiryolundan demir yongası sürüklediklerini bile görmüştü. Demire de ihtiyaçları vardı demek. Tek bir yığın oluşturmak için tüm dünyayı kırıntı kırıntı topluyorlardı. Avcı en yakınındaki karıncaları ezdi ve elinden başka kaza çıkmasını diye oradan uzaklaştı. Babasına benziyordu — o da av sırasında daima sinirlenir, hayvanlar ve kuşlarla azılı düşmanlarıymış gibi savaşıyor, kalbinin öfkesini son zerresine değin ormanda tüketir, eve iyi, duygulu, aile canlısı bir insan olarak dönerdi. Oysa başka insanlar av esnasında aksine otlara incitmeden basar, hayvanı sevgiyle vurur, çiçek ve ağaçları zevkten titreyerek okşarlardı; evlerinde, insanların arasındaysa sinir içinde yaşar, kendilerini tüfek sayesinde patron hissettikleri doğayı özlerlerdi.

“Av ya ahmaklıktır ya yoksulluk, İvan Alekseyeviç!” derdi ona babası (on sekizini doldurunca ona baba adını ekleyerek hitap etmeye başlamıştı*). “Adama bak, göl kenarında elde olta oturur, iğneye solucan geçirir, sudaki akılsız hayvanı kandırır: Alçak! Bir başkası kapar tüfeği, dalar sık ormanın içine: Kimseciklere ihtiyacım yok gibisinden, bensiz yaşayın, kendi karnımı doyururum, kendi kendimden memnunum... arkadaşları da köpektir böylesinin, senle ikimiz değil...”

İvan Alekseyeviç küçük bir oğlanken, babası ona öldürülen tavşan ve kuşların yüzlerini gösterirdi — ürkek, hatta bazen de akıllıydılar, yemek istemezdi insan onları ama en nihayetinde yemek icap ederdi.

Babası, avladığı hayvan ve kuşları idareli, akıllıca yer, ölen doğa nimetlerinin insanda bir faydaya dönüşmesi, helada boşa gitmemesi için çocuklarına da aynısını tembihlerdi. Öldürülenlerin etinden kemiğinden sadece tokluk değil iyi de bir ruh, yürek gücü ve fikriyat edinilmesini öğütlerdi. Kuş yahut hayvandan en iyi şey-

* Ruslarda ad ve baba adıyla hitap saygı ifadesidir —ç.n.

leri alamıyor da sırf karın doyurmak istiyorsan otlu lahana çorbası ya da ekmecli *türya** yemeliydin. Baba, hayvan ve kuşu âlemin kıymetli ruhları, onları sevmeyi de tutumluluk olarak görürdü.

İvan Alekseyeviç tüfeğini kaldırdı. Yakındaki ufak bir çalının içinde bir şey kıpırdanmıştı. Oraya biraz yaklaştı. Küçük bir tavşan, bir yavru belirdi; insan misali oturmuş, ön ayaklarıyla kendine yardımcı olarak bir ot parçasını hızlı hızlı çiğniyordu, sonra silindi ve sağlıklı temiz havayı sık sık solumaya koyuldu; küçüklüğünden beri besinini sağlamaya çabalamaktan yorulmuş olmalıydı: Ana babası muhtemelen ölmüştü, yalnız, öksüz yaşıyordu. Tavşan avcuyu fark etmiyor ya da mahiyetini anlamıyordu. Toparlanıp zıpladı ve yok oldu. İvan Alekseyeviç onu öldürmedi: Fazla küçük ve yemesi neredeyse abesti, hem yazıktı da, çocuk yaşta emektar olmuştu. Varsın yaşasın.

Az sonra İvan Alekseyeviç orman açıklığına vardı. Aynı küçük yumuk bebek-tavşan orada ayaklarıyla toprağı eşeliyor, birtakım kökleri ya da geçen yıl birinin düşürüp bıraktığı lahana yaprağını çıkarmaya çabalıyordu. Yorulmak bilmeden yaşam galesiyle uğraşıyordu çünkü büyümesi gerekliydi ve canı durmaksızın yemek istiyordu. Toprakta bulduğu şeyi yiyince biraz işedi ve oynamaya koyuldu — kuyruğuyla, üç ayağıyla tuttuğu dördüncüyle, sonra ölü ağaç kabuğundan artakalanla, dışkılarının parçalarıyla ve hatta ön ayaklarıyla yakalamaya çalıştığı boş havayla. Bir su birikintisi bulup susuzluğunu giderdi tavşan, çevresine nemli bilinçli gözlerle baktı, sonra ötedeki bir çukura girdi, vücudunun sıcaklığına büzüşüp kestirmeye koyuldu. Yaşamın tüm zevklerini tatmıştı: Yemiş, içmiş, nefes almış, çevreyi dolaşmış, keyif duymuş, oynamış ve uyumuştur. Uykusunda da keyfi yerindeydi: Hayvanlar sıkça, neredeyse her zaman mutlu rüyalar görür; akılları yaşamın izlenimlerinden kurtulamaz, güçsüzdür, rüyaya giren sevince kolay

* Bozaya benzer mayalı ekşi bir Rus içeceği olan *kvas*'a ekme ve soğan doğranarak yapılan bir köy yemeği —ç.n.

aldanır, çünkü uykusunda çaresiz ve zavallıdır. İvan Alekseyeviç daha çocukken, uyuyan köpekleri, kedileri, tavukları nasıl şaşkınlıkla, dikkatlice incelediğini anımsıyordu. Ağızları bir şey çiğner, mesut sesler çıkarır, bazen şuursuzluktan körelen gözlerini hafifçe aralayıp tekrar yumar, kıpırdanır, vücutlarının sıcaklığına sarınır ve varlıklarının tadından inlerlerdi.

Avcı küçük tavşana yanaştı, onu kaldırıp koynuna soktu; tavşan hafifçe cıyıkladı ama uyanmadı, daha da büzüştü, insanın sıcak bedenine sokuldu, oysa kendi de sıcacıktı.

•

Lobskaya Dağı'nda, yoksul yıldızlardan oluşan bir takımyıldız misali dört kulübecikten ibaret bir köy vardı. Kulübelerin birinin ocağı yanıyor, dumanı tütüyordu, diğerinin çatısında kulübenin yarısı boyunda bir adam oturmuş Onega Gölü'ne, uzaklara bakıyordu. Çatıdaki adamın epey yaşı vardı ama varlıklı biri yahut bir bilgin gibi sinekkaydı tıraşlıydı. Kolhozdaki işini Bilim Akademisi'ne bağlı su ve fırtına ölçümü şubesi göreviyle beraber yürütmekteydi. Şimdi de göle bakıyor, ya rüzgâr ya başka bilimsel işaret ve olayları gözlemliyordu. İvan Alekseyeviç de böyle bir işi olsun isterdi ama tıraş olmak, yazı yazmak ve konuşmak gerekirdi bu tür işlerde...

Bu köyün evleri küçük, yoksul ve boyasızdı ama rahat olduklarından yeterli, hatta geniş görünürlerdi, ki ufaktır aslında bu konutlar. Avcı en kötü, en az göze çarpan kulübeye yöneldi. Kulübenin ahşap çatısı çürümüş, yıllanmış yosunla örtülmüş, alt tomrukları yurtlarının bağrına dönercesine toprağa gömülmüştü; oradan, kulübenin bedeninin en altından iki yeni güçsüz dal uç vermişti; bunlar günün birinde kudretli meşelere dönüşerek rüzgâr, yağmur ve insan soyunun harap edip tükettiği bu evin küllerini kökleriyle yiyeceklerdi. Kulübecik, kazıkların, Onega Nehri kıyısından taşınarak rasgele yığılmış taşların, ihtimal fırtınanın uzak bir kentten

getirdiği paslanmış çatı demiri tabakalarının ve diğer ucuz ya da tesadüfi malzemenin çevrelediği boş avlusunda dikiliyordu. Gelgelelim çit ayakta zor duruyordu, taşlar yıkılmadaydı, toprağın içinde çoktan çürüyüp can vermiş kazıklar yan yatmıştı. Kulübe ve avlu bir dulun öksüz hanesine benzese de burada büyük, sağlıklı bir aile yaşıyordu, görünüşe göre ihmalkâr veya kendi içinde uyumsuz — oysa bu doğru değildi: Hanenin en büyüğü Aleksey Kirilloviç, İvan Alekseyeviç'in babası, kereste fabrikasında kariyer yapıyor ve yakınlarda yeni bir inşaat başlatmayı, eski kulübeyi de genç meşenin köküne yedirmeyi umut ediyordu. İhtiyar en güzel günlerin henüz yaşanmadığı düşüncesine bel bağlamış, geçip giden zamana veda edip onu unutmaya karar vermişti.

Tüm aile evde toplanmış oturuyordu. Baba yaklaşık bir ay önce ödül olarak aldığı radyoyu ayarlamakla meşguldü. Aslında tek lambalı radyoyu fabrika sendikası ödeneğiyle almıştı ama evdekilere —karısı hatırına— ödül olarak verildiğini söylemişti; fabrika bekçisi de olsa ihtiyar ailesinden hürmet görmek istiyor, halk arasında nam salmayı hayal ediyordu. Ne var ki yaşlı karısı tüm gerçeği, radyonun hangi başarı karşılığında alındığını tez öğrenmişti — deneyimli yaşlı bir eşten sır saklamak ne mümkün.

İvan Alekseyeviç küçük tavşanı ocağın altına koydu ve on aylık kızını kucağına aldı; artık ayacıklarının üzerinde durabiliyor, kendi kendisine gezinmeyi öğreniyordu — on beş yıl sonra o da gelin olacak, çocuklar doğurmaya kalkışacak, şimdilik büyüsün, ana baba elinde dinlensin.

“Bir tanecik tavşan mı getirdin?” dedi İvan Alekseyeviç'in genç karısı. “Aile sahibi adamsın, dur da azıcık düşün. Şimdi ormanda sincaplar vardır, çiller, çalı horozları vardır, getire getire oynamaya tavşan getirmişsin. Boşa kapsül harcıyorsun, eve yeni bir şey alsaydın bari...”

İvan Alekseyeviç'in bu ev koşullarında tadı kaçtı. Uzaklara giden ekspres trenlerini, vagon pencerelerinin perdeleri ardındaki

elektrik ışığını, trenin içinde çalan ve kimileyin makas koluna yaslanmış dururken duyduğu neşeli müziği hayal ediyordu. Orada bilim, ün, yükseköğrenim, metro vardı; buradaysa hayvanlar, aile, sıradan bir şey, ama şimdilik katlanmak ve kavga etmemek gerekiyordu.

“Hatunlar ezelden beri bolluğu sever,” dedi İvan Alekseyeviç’in babası, “her şeyleri bol olacak: Sincabı da, çili de, sandıkta kumaş da — sosyalist deniyor bunlara şimdi...”

Ve ihtiyar, dünya tarihinin sürüp gittiği, tüm kaderi sarsan büyük insanların seslerinin çınladığı diğer yabancı dünyayı duyabilmek için radyoyu açtı. Başlarda yaşlı adam radyo cihazına pek güvenememişti: Bilimsel miydi yani — bin *verst* öteden ses gibi bir hiçi iletmek mümkün mü? Bilim böyle şakalarla uğraşmaz, bilim mühim iştir, radyoysa rastlantı; dahası radyo yazı yazmaz belge bırakmazdı, bu yüzden de karton borunun doğru söylediğinin garantisi yoktu. Ne var ki kısa zaman önce İvan Alekseyeviç’in babası bizzat Petrozavodsk’a giderek radyodan birkaç ses söylemesine izin verilmesi için dilekçe sunmuştu; vermişlerdi de izni; yola çıkmadan önce ihtiyar, akşamları radyonun yanından ayrılmaması, bir sürü bilgi ve haberler okunurken kulak kesilmesi konusunda karısını tembihlemişti.

Petrozavodsk’tan karısına şöyle demişti ihtiyar: “Benim, Aleksey Kirilloviç Fyodorov, Lobskaya Dağı köyünden, benim ben olmadığımı düşünmemen için söyleyeyim: Ben’im, radyo gerçek, şimdi sana öksüreceğim, hemen tanıyacaksın beni (Aleksey Kirilloviç gerçekten de üç kez öksürmüştü) — duyuyor musun? Hatırlar mısın seninle evlendiğimde, sen o zamanlar duldun, bense Finli kulakın yanında ırgat, şimdi kendisi bir sınıf düşmanı, sana bunu benden başka kim söyler yahu — demek ki ben’im.” Gelgelelim o gün Lobskaya Dağı’nda Aleksey Kirilloviç’in duyulması imkânsızdı: Radyo bozulmuştu, bir şey kurumuş ya da patlamıştı içinde. Yaşlı kadın megafonun başından ayrılmadan oturuyor, kimi kimi borudan bir sesler duyar gibi oluyor ama aldanıyordu. Kontrol seyaha-

tinden dönen Aleksey Kirilloviç kontrolcü hanımının kendisini duymayına sinirlenmedi: “Yine de inanıyorum artık,” dedi eve dönen ihtiyar, “inanmayan da yürüsün gitsin, sınıf düşmanıdır.” “Evet ya, öyledir,” dedi yaşlı kadın kabullenerek. “Yarın hamamda sırtımı ovuver, seni dinleyeceğim diye hepten sağır oldum.”

Radyo bir kez daha çalmaya başladı. Kulübedeki insanlar ihtisamlı uzak hayatı kalpleri duracak gibi dinliyordu. Önce yaşlı biri konuştu, sonra genç; müzik gizemli bir şarkı söylüyor, bozkır düdüğü ötüyor, çan çalıyordu.

Sonra genç kız seslerinden bir koro, kahraman sosyalizm, mutlu insanlar ve ilginç bir yaşama dair bir şarkı tutturdular. Kızlar pek uzaktan söyleseler de, yokluk ve eziyet değil saadet içinde yaşamının gerektiği hissedilebiliyordu. İvan Alekseyeviç kızını seviyor, avucuyla minik başını, göğsünü ve günün birinde içinde çocukların dölleni büyüyeceği karnını okşuyordu. Bunlar üstün insanlar olacaktı, oysaki o, dedeleri bir hiçti: ormandaki çift-hat geçidinde makasçı. Çocuk, şarkıları ve müziği dinliyor, İvan Alekseyeviç’in karısıysa oracıkta, ocak başında didinirken ekonomik ve kültürel çıkarımlarda bulunuyordu:

“Milletin hayatı hayat tabii: Ta buradan duyuluyor... Yeni eşyalar alıyor, evler inşa ediyor, tatlı yiyorlar, tiyatroya gidiyor, dans ediyor, şarkı söylüyor, bilim öğreniyor, Karadeniz’de yüzüyorlar, bizse burda anca çalış anca didin...”

“Doğruya doğru!” diye onaylıyordu ihtiyar kadın, İvan Alekseyeviç’in annesi. “Başka erkeklerin elinden maşallah her bir iş geliyor, bakmışsın kenara da üç kuruş koyuveriyorlar... Şimdileri eskisi gibi mi ya, çok çalışıyorlar çok. İşten gelip de evde oturmanın âlemi ne! Yürü suya tomruk sal, yürü barakalara uğra — yeni ocak döküyorlar, kütük söküyorlar, mutfığa da her vakit kirli iş için erkek lazım... Ya nasıl yaşayacaksın!” İhtiyar kadın kendini koyvermiş, kulübenin ortasında tüm vücuduyla tepinip duruyordu. “Bizimkiler teşrif eder, yayılır: Misafirliğe gelmişler! Bir de tüfeği alıp ormana gitmez mi! Ne diye gider, neyden sebep dolanır otlar-

rın içinde, meşelerin arasında: Tavuklar mı gezer, domuz yavruları mı gezer de orda, dallardan çuhalar mı sarkar dersin! Tavşancıklar, çalı horozları — peh, neye yarar: Bir araba yükü getirseniz hadi neyse, ya bir tane ya iki tane: Ne âlâ memleket — ben ihtiyarın dışının kovuğunu doyurmaz... Kes şu borunun sesini be: Ben konuşurken dinlenecek bir şey yok orda!..”

İhtiyar radyoyu durdurdu ve mayışıp karısının söylediklerini dinlemeye koyuldu; ona itiraz etmeye üşeniyordu: Varsın kendi kendine içini döksün, yumuşayıverir.

Gelgelelim kadın eyleme geçmişti. Ocağın altındaki maşaya sokulan çocuk-tavşanı yakaladı, ışığa çıkardı, sol eliyle yerde sürümeye, sağ eliyle de kışına, kaburgacıklarına, en acıyan yerlerine vurmaya koyuldu — öfkesi daha tatlı geliyordu oralara vurunca. Daha bebek olan tavşan dehşete alışkın değildi, kan ter içinde kalıverdi, çocuk kalbi hızla çarparak küçük bedenini feci ısıttığı için teri, gövdesine yapışan sıırlıklam tüylerden buharlaşmaya başladı ve ihtiyar kadın tüm kara gücünü tüketene değin zayıf, acınası tavşan sıcak ter içinde sürüklenip sessizce eziyet çekti. Sonunda kadın, tavşanı havaya kaldırıp kapıdan avluya fırlattı: Nasılsa bir fayda yoktu ondan, bari kulübeyi pisletmesin. Tavşan otların içine gizlendi, orada bir müddet kendi dilince ağladı, sonra tüylerini düzeltip kuruttu, çitin gediğinden dışarı sıyrıldı ve orman ülkesinde gözden kayboldu, gelecek yaşam hatırına az önce yaşadığı acıyı unutarak.

Karısı İvan Alekseyeviç’in kucağından kızını aldı, karnını doyurmalıydı, tavşana bakmaya doymuş uyukluyordu.

“Yoldaş Kaganoviç ulaşım işlerine bakıyormuş — Lazar Moiseyeviç,* bilmez miyim ben,” dedi yaşlı kadın. “Radyodan her şeycikleri duyuyorum, bana bir şey öğretmeye kalkmayın artık!

* Lazar Moiseyeviç Kaganoviç, Sovyet devlet ve parti görevlisi, Stalin'in dava arkadaşı, bir dönem ulaştırmadan sorumlu halk komiseri olarak da görev yapmıştı —ç.n.

Milletin nasıl yaşadığı belli — keyifleri yerinde, ya siz?.. Yoluk façalar sizi!” diye seslendi ev sahibesi kocasıyla oğluna.

İhtiyar ve oğlu hafifçe yüzlerini yokladılar — gerçekten de çöpür yüzlü, yoluk kimselerdi ancak bunun bedelini ödeyecek değillerdi, zira sevenleri vardı.

Sözgelimi Aleksey Kirilloviç ölecek olsa arkasından ağlayacak en az iki kişi vardı, karısı ve oğlu. Kâfi!

“Radyoyu aç,” diye emretti karısı Aleksey Kirilloviç’e. “Dinlemem gerek, neme lazım mühim bir şey kaçırır kara cahil yaşarsın, fayda önünden geçip gider..”

Yaşlı ev sahibi cihazı açtı; radyo ilkin ahlak dersi verdi, sonra yumuşak bir müzik çaldı. İvan Alekseyeviç’in annesi sağ elini yanağına yasladı, dertlendi, sonra gülümseyiverdi. Devamlı iyi olmayı o da isterdi ama imkânsızdı — her şeyi yer, içer, eskitirlerse, erkekler de çalışmayı bırakırsa aile yokluktan ölür, avlu ormana döner, çalıların arasından çıkan tavşan insan soyunun yaşadığı yeri pisletirdi.

•

İvan Alekseyeviç Fyodorov gece nöbetine çıktı. Onuncu çift-hat geçidi تنها yerdı, burada pek bir şey yüklenip boşaltılmazdı. Fyodorov makaslarını kontrol etti, temizledi, fenerle makas göbeklerini inceledi, onlar için hep endişelenirdi: Lokomotif sert çıkıp çatlatabilirdi göbeği, demiryolu kavşağında meydana gelen kazalar her daim başa belaydı çünkü tren sağlam makastan bile şiddetli sarsıntılarla geçerci, katarın canı acırdı bu geçişlerde. Fyodorov mühendis olsaydı yumuşak geçiş için daha akıllı bir makas tasarlardı. Dizlerinin üzerine çöktü ve elini ray üzerinde, yüzey eğiminde gezdirerek makasın göbeğinden manevra çubuğuna kadar emekledi; muhtemel çukur ve çentikleri ya da lokomotif tekerinin yonttuğu çapakları arıyordu. Karanlık saatlerdi, fener ışığı cılızdı, bu yüzden makas mekanizmasını elle yoklamak en doğru-

suydu. Fyodorov hiçbir hasara rastlamadı, küçük bir eziklik vardı ama tehlikeli değildi.

Makasçı, traverslerin üzerindeki silinmiş eski yağı temizledi ve tüm sürtünme yerlerine daha kesif, temiz, güvenlik için bol miktarda taze yağ sürdü. Bol yağlandığı takdirde manevra çubuğunun, büyük bir katar geçerken bile oynar gibi hareket ettiğini, sanki petrol yağı içinde yüzdüğünü gözlemlemişti. Oynasın — oynayan şey eziyet çekmez, demek ki patlamaz. Sonra İvan Alekseyeviç kolu temizleyip yağladı ve tüm makas mekanizması alışsın diye birkaç kez ileri geri oynattı. Kolu çarpmadan, yumuşak çeviriyor, böylece her bir manevra çubuğu hareketsiz raya hafifçe değişiyor ve yavaşça, yağı ziyansız çekerek ayrılıyordu.

Demiryolundaki görevine ilk başladığı sıralarda Fyodorov'un metal ve makineye yaklaşımı hayvan ve bitkilere yaklaşımı nasılsa öyleydi — dikkatli ve öngörülü, bir yandan da onları sırf anlamaya değil, kurnazlıkla onlara üstün gelmeye de çalışan bir tutum. Sonraları bu yaklaşımın az ve yetersiz olduğunu anladı. Metal ve mekanizmaya hayvan yahut bitkiye olduğundan çok daha hassas davranılmalıydı çünkü canlıyı kurnazlıkla yenmek sahiden mümkündü, teslim olurdu sana, yaralayabilirdin, yarası iyileşirdi. Makine ya da raysa kurnazlığa teslim olmuyordu, onları ancak temiz niyetlerle ele geçirebilirdin, yaralayamazdın, yaraları iyileşmezdi: Ölümüne çatarlardı. Bu nedenle Fyodorov görev başında duyarlı ve dikkatli davranırdı; hatta demir rezeleri tedirgin etmemek, vidalı çivileri sarsmamak için kulübesinin kapısını çarpmaz, ses çıkarmadan, özenle örterdi.

Geçit nöbetçisi kulübeyi telefonla aradı: Fyodorov'a ilk hızlı trenin geçişi için makası hazırlamasını söyledi. İvan Alekseyeviç'in kendisi de trenin geçeceği saati anımsıyordu. Çoktandır hattın geçtiği ormanlık yolun karanlığına bakmaktaydı. Ay yoktu, fersiz yıldızlar yüksekteydi ama raylar parlak ve uzak ışıldıyordu, karanlığın tüm yoksulluğundan, geceye dağılışından olanca ışığı çekip toplamış gibi. Fyodorov kulağını raya dayadı ve metalin ezeli tür-

küsünü duydu — havanın akışına, uzak yaprakların ve dalların gü-rültüsüne rayların verdiği karşılıktı bu. Rayların türküsü doğruy-du, tüm yol boyu sağlam ve sağlıklı olmalıydılar. Fakat yavaş ya-vavaş rayların düzenli dalgamsı uğultusuna belli belirsiz yabancı bir mırıltı karıştı. Ve mırıltı giderek daha sarıh, ısrarcı bir hal aldı, ne-redeyse sözcükler seçiliyordu; bu sözleri söyleyen, genç, şarkılı bir sestü — yapmacıksız, hiddetten zangırdamayan; demek ki ray-ların hiçbir yerinde çatlak yoktu, kavuşma yerleri fazla aşınma-mıştı. Makasçı başını raydan kaldırdı, sümkürdü, üzerindeki çer-çöpü silkeledi, daha vakur, ciddi bir ifade takındı. Güneyden geçi-de, Murmansk yönüne hızlı, aceleci bir tren gelmekteydi. Loko-motifin sakin ışığı ufukta belirdi ve karanlığı ileriye, sık ormanın yukarılarına iterek diri lacivert ağaçları, çalılıkları, gündüz görül-meyen esrarengiz nesnelere, karanlık ve yalnızlık içinde yolu gö-zetleyen hat bekçisinin silüetini aydınlattı. İvan Alekseyeviç dü-düğöyle uzun bir selam işareti vererek çift-hat geçidinin hazır ol-duğunu bildirdi ve fener tutan elini saygıyla lokomotif makinisti-ne, tanımadığı dostuna, o an her şeyin yolunda olduğundan, bek-lendiğinden hoşnut kendisini takip eden tek insana doğru uzattı. “Süratli gidiyor,” diye düşündü Fyodorov, “müziği duyamazsın... Bastırıyor şeytan, dört dakika gecikti ya.” Bazen ekspresler ya da *Polyarnaya Strela* yavaş geçtiğinde İvan Alekseyeviç trende çalan radyonun ya da gramofonun sesini duyabilirdi. Öyle zamanlarda diğer gü-rültülere kulaklarını tıkayıp birkaç saniyeliğine melodiye kulak verir ve müziğin tadını çıkarırdı. Müzik çalmıyorsa da Fyo-dorov, pencereden buraların yabancı ormanlarına bakan bir insa-nın tanımadığı tuhaf ya da mükemmel yüzünü seçebildiğine mem-nun olurdu; makasçı, gördüğünün erkek mi kadın mı çocuk mu ol-duğuyla ilgilenmezdi, nereye gittiği de önemsizdi, yeter ki yüzü ilginç ve anlaşılmaz olsun. Nadiren Fyodorov, tren geçip gittikten sonra raylara düşmüş bir eşyayı alıp uzun uzun seyreder, anlamını çözmeye çabalar. Sonra bu eşyanın sahibini tahayyül etmeye ça-lışır ve ancak süratle akıp gitmiş bilinmez yolcuyu açık seçik gö-

zünün önüne getirebildiğinde rahatları. Boş bir sigara paketi, bir konserve açacağı ya da pamuk yumağı İvan Alekseyeviç'e, önünden az önce trenle geçen insanın karakterini, yüzünü ve hatta yaşama amacını düşündürdü. Bir keresinde Fyodorov ortasında taze kan lekesi bulunan, hoş kokulu, nemli küçük bir kadın mendili bulmuştu. Islak yere dilini değdirmişti, nem tuzluydu, galiba gözyaşıydı. O zaman, sevdiği insan için ağlayıp hasret çeken, göğsündeki ateşli veremden kan tükürdüğü mendilini vagon sahanlığından düşüren gizemli ve hoş kadını gözünde tastamam canlandırabilmek için uzun süre kafa yorması gerekmişti. Sonradan Fyodorov bu kadını rüyasında da görmüştü: Küçük kızcağızı dilini kanatasıya ısırıp vermiş ve ağlamıştı; annesi ağzındaki kanı, gözyaşlarını silmiş, vagonun açık penceresine bakmış, mendili dışarı fırlatmış ve makasçaya gülümsemişti. "Gramofonu çalıştır!" diye seslenmişti İvan Alekseyeviç kadına. "Dönüşte!" diye yanıtlamıştı yolcu kadın. "Peki, ama sesi iyice aç!" demişti makasçı kabullenerek.

Tren makası acımasızca ezdi ve ardındaki tüm havayı emdi. "Vay be, Kaganoviç canınıza okuyor zahir: Ormandan çıktığında dört dakika gecikiyordu, makasa varınca üçe indi," diye hesapladı İvan Alekseyeviç, "amma da dramatik!"

Şimdilerde mümkünü yok ki trenlerden bir müzik sesi duyusun, bir insan yüzü göresin. Eskiden helalardan oluk oluk su akardı, şimdi küçük küçük serpiliyor, trenin sürati parçalayıp sivri toza çeviriyor suyu.

Bu düşünce bütün gece İvan Alekseyeviç'in canını sıktı. Çift-hat geçidinde ne tiyatro ne kütüphane bulunurdu, sadece yol ustasının armonikası vardı, o da geçide pek seyrek uğrar ve sıkça armonikayı getirmeyi unuturdu, oysa Yerel Komite'ye çalgıyı yanından hiç ayırmayacağına ve tüm Kızıl Köşelerde* yeni repertuarını —merkezi gazetelerin kınadığı kimi zırlıtlar hariç— çalaca-

* 20'li yıllarda Sovyet kurumlarında okuma yazma dersleri verilen, kolektif okumalar ve sohbetler yapılan kültür köşeleri —ç.n.

ğına dair yazılı olarak söz vermişti. Bir de yaz ortasında Yazarlar Birliği üyesi gelmiş, yaratıcı tartışma konusunda bir rapor hazırlamıştı; Fyodorov yazara on altı soru sormuş ve armağan olarak *Marco Polo'nun Seyahatleri* adlı kitabı kazanmıştı; sonra gitmişti yazar. Kitap çok ilginçti; İvan Alekseyeviç derhal yirmi altıncı sayfasından okumaya başlamıştı onu. Yazarlar kitapların başlarında anca düşünür durur, bu yüzden sıkıcı olur oraları, en ilginç şeyler ortalarda ya da sondadır; bundan ötürü Fyodorov her kitabı rasgele okurdu — ya ellinci ya iki yüz on dördüncü sayfadan. Gerçi tüm kitaplar ilginçti ama bu şekilde okumak daha da iyi ve ilginçti çünkü insan kaçırdığı her şeyi kendi tamamlamak ve anlaşılmasın ya da kötü bir yere varınca baştan yazmak zorunda kalırdı, o da bir yazar, SSCB Yazarlar Birliği'nin bir üyesiymiş gibi. *Kireç* adında bir kitabı —yo, galiba *Taş*'tı adı— İvan Alekseyeviç sondan başa okumuş ve iyi bir kitap olduğunu anlamıştı, oysa başından başlamış olsaydı hatalı ve biraz tutarsız gelecekti.

Geceleyin üç saat boyunca tek tren bile geçmedi; bir yerlerde bir rötör ya da kaza olmuştu. Makasçı, hızlı trenin geçişinin ardından makası bir kez daha inceledi ve yokladı, sonra kulübeye girdi, kapıyı örttü ve işaret düdüğüyle kendisi için bazı motifler çaldı. Ne var ki tüm bunlar tatmin edici değildi: İvan Alekseyeviç orkestra melodisi dinlemek ve tiyatro teması izlemek istiyordu, ruhunda yaşamın hakikatine ilişkin bir fikre sahip olmak ve dünyanın ufkunu görebilmek için.

Sabahleyin makasçının yanına karısı geldi, Katerina Vasilyevna.

“Senin makası biraz temizleyivereyim!” dedi. “Belki dikkat çeker. Bugünlerde dikkat ediyorlar böyle şeylere: Çabala biraz...”

“Lüzumu yok,” dedi İvan Alekseyeviç, “birazdan nöbetçi gelecek. Sensiz de bakar başının çaresine, subret hanım...”

“Subret mi dedin sen bana!” diye haykırdı karısı dehşet içinde. “Kim söyledi sana bu lafı, daha dün bilmiyordun, gece birilerini mi getiriyorsun sen buraya?!”

Fyodorov biraz korktu.

“Bir sene önce bir kitapta okuduydum, bir kral kızı vardı.”

“Bilmez miyim ben o kızları,” dedi karısı. “Geçenlerde burada makasçı yardımcısı Fedotova’yı makasın orta yerinde kucaklayan kimdi peki? Kavalyenin biri gelmiş, balansın üzerine oturmuş ve kadına sarılmış!..”

“Ben değildim o yahu!” dedi Fyodorov. “Mesai sırasında yapılır mı hiç...”

“Biliyorum senin olmadığını!” dedi karısı. “Müsaade eder miyim ben senin öyle işler karıştırmana, ulaştırmayı batırmana!”

Katerina Vasilyevna süpürgeyi alıp iki hat arasını süpürmeye koyuldu, sonra makas üzerindeki çeşitli çerçöpü temizledi ve göbekte iki manevra çubuğunu bezle sildi. Şimdi makas titiz bir ihtiyar kadının öteberisi gibi hoştu.

“Dilekçe yazacağım ben bugün: Medvejya Dağı’na tayinimi çıkarırsınlar,” diye haber verdi İvan Alekseyeviç karısına. “Oranın istasyonu büyük, tiyatro var, kulüp, sinema, gelişim...”

“Çok da izin verirdim ya sana!” diye karşı çıktı Katerina Vasilyevna. “Gelişirsin orda, ya ben ne yaparım? Artık güzel giysiler satıyorlar, kızlar hep güzelleşti, beni ailenle Lobskaya Dağı’nda bırakır gidersen...”

İvan Alekseyeviç karısının koluna dokundu ve artık dertlenmesin diye başındaki parıldayan güzel saçları usul usul okşadı.

“Yapma,” diye yavaşça itti elini karısı. “Perondan müdür görür de, ne savsak, ne çapaçul adammış der... Kulübeye gelirsin, orda okşarsın başımı, kulübede de unutursun ya hoş...”

Makasçı Katerina Vasilyevna’yı ikna etmeye çalıştı.

“Medvejya Dağı’nda milletin keyfi yerinde, orda eğitim alabilir insan, daha çabuk göze girer!”

Karısı aklından tüm bilinmeyenleri, zarar ve çıkarları, neyin nasıl olacağını geçiriyordu.

“Cümle ulaştırma alanının meşhur bir kişisi olabilir misin peki?” diye sordu.

“Olabilirim,” diye yanıtladı Fyodorov boyun eğerek.

“İyi madem,” diye kabullendi Katerina Vasilyevna. “Ama beni sevmekten cayarsın diye korkuyorum, nereye giderim ben kızım-la, zaten yaşlı sayılırım artık, yirmi dört yaşındayım...”

Parmaklarıyla kocasının göğsündeki düğmeyi tuttu, İvan Alekseyeviç cevaben karısının omzuna dokundu.

“Caymam,” dedi, “kalbim küçüktür, sana anca yeter. Sen de okursun, senin için de iyi olur, ünlü tuhaf bir kadın olursun.”

“Medvejya Dağı uzak, nasıl gidip gelirsin!” dedi Katerina Vasilyevna. “Canın çıkar!”

“Katlanırım,” diye yanıtladı Fyodorov. “Medvejya Dağı iyidir, ben zevk severim.”

Katerina Vasilyevna rayın üzerine oturdu ve bir kez daha düşündü: “Var mıdır acaba Medvejya Dağı’nda matah bir şey?”

“İyi, yaz madem müracaatını,” diye izin verdi sonra. “Maaşına da zam yapıversinler. Kâğıda mürekkep damlatma, cahil derler de zammını düşürürler.”

İvan Alekseyeviç karısına baktı ve düşündü: “Güzel mi değil mi? Saçları siyah, yaşlı da sayılmaz, genel olarak fena değil.”

•

Çift-yol hattı müdürü, İvan Alekseyeviç’e kalması için fazla ısrar etmedi: Varsın tiyatronun, kütüphanenin, aydın kesimin, müziğin olduğu büyük istasyonda yetişsin insan; fazladan bir rubleyi, yaşam rahatlığını çok görebilirsin ama ruhsal gereksinimini çok göremezsin, yoksa ne insan kalır ortada, ne çalışan.

O günden sonra makasçı Medvejya Dağı’na nöbete gidip gelmeye başladı. Ailesinin yanına iki-üç gün uğramadığı olurdu çünkü her nöbetten sonra bir temsil seyretmek için kalır ya da kütüphaneye gidip kültür salonunda kitap okurken büyük yazarların ve onlara yamayan diğer insanların portrelerine hayranlıkla bakardı; kitapları ortadan, sondan başlayarak okur, sayfaları birer ikişer at-

lar, her tür ilginç yöntemi kullanarak bir yabancıнын yüce fikrinin ve ilaveten kendi hayal gücünün tadını çıkarırdı. Zihni yorulduğunda kafasını havalandırmaya çıkardı; fakat dışarıda bir yerde müzik çalardı muhakkak — ya işçi yurdunda armonika, ya varlıklı bir memurun penceresinde gramofon sesi. İvan Alekseyeviç o zaman uzun uzun dikilir ya da oradaki bir taşta oturup mutlu ve kahramanlığa hazır vaziyette müziği sonuna kadar dinlerdi. Fakat kimileyin müzik ve okuma birdenbire onu etkilemez olurdu, dahası İvan Alekseyeviç müziğin, okumanın, fantazi sanatının ve duyarlı kalbi saran heyecanın daima vadettiği aydınlık perspektifi göremediği için çaresizliğe kapılır, sinirlenirdi. Sanki birdenbire akılsız ve aldırılmaz olurdu. Bir süre sonra diyamatla* ilgili bir kitap okuyunca Fyodorov içinde bir çelişkinin faaliyet gösterdiğini, bu yüzden karanlık, yabancı bir kedere kapıldığını anladı. Ne var ki bu anladığı hakikatin ta kendisi olduğuna göre, hakikatten bir çıkış bulunmadığına pek üzüldü.

İvan Alekseyeviç bol bol çalışıp, müzik dinleyip, kitaplar okuyup nihayet Lobskaya Dağı'ndaki evine, meşe köküne dönüşen kulübesine teşrif ediyordu. Katerina Vasilyevna onu dertli, kocasının besbelli daha iyi başka bir kadını, tanımadığı muhteşem habis bir kadını sevdiği fikrinden ötürü kıskanç bir öfkeyle karşılıyordu. Habis kadın, âşığının karısına dönmesini umursamıyordu; istediğini alıyordu nasılsa, umursamaz ve habis biriydi çünkü. Makasçı, karısına habis bir kadının da kadın olduğunu, dolayısıyla da tüm eşlere benzediğini açıklamayı denedi.

“Hepsi bir,” diyordu karısı, ama İvan Alekseyeviç neyin neyle bir olduğunu anlayamıyordu. Karısı kızıyor ve devam ediyordu: “Sen orda keyif çatarken makasın kirli duruyor. Nasıl kendini göstereceksin, ne zaman hayatımız kolaylaşacak! Onuncu çift-hat geçidinde yüz yıl duraydın daha iyiydi, gözümü üzerinden eksik etmezdim.”

* Halk arasında bir ders olarak diyalektik materyalizme verilen ad —ç.n.

Oğluyla gelininin bu temsilini dinleyen Aleksey Kirilloviç genellikle oğlunu ava çağırıyordu — hayvanlarla bitkilerin yanına: Evlat her zaman kıymetlidir, yaşlanmış bile olsa. Ancak kadınlar bazen fena halde ruhu yorar, pes ettirir. Kim bilir belki de olması gereken budur, ne de olsa insanları onlar doğurur, insanlığın sahibi onlardır, vardır bir bildikleri.

“Bir kazayı filan önleyeydin iyi olurdu, İvan Alekseyeviç,” dedi bir defasında babası. “Şimdilerde kahramanlık pek seviliyor...”

“Bula bula bunu mu buldun, odun herif,” dedi annesi ihtiyar, “çocuğu öldürteceksin.”

İhtiyar kabul etmiyordu.

“Ölmenin sırası değil. Küçük bir kaza olsun varsın, şöyle mah-sustan, şaka gibi.”

Yaşlı kadın iç geçirip konuştu:

“Şöyle bir bakıyorum da sana, ihtiyar, düşünüyorum: Gençliğimde seni yavuklu seçerken acep aklım nerelerdeydi!”

“Aldat sen de beni!” diye tavsiyede bulundu İvan Alekseyeviç’in babası.

“Az kaldı zaten!” dedi yaşlı kadın kabul ederek. “Ama önce biraz şişmanlamam lazım. Gösterişliydim, endamlıydım oysa zamanında, iyi de kadınımdır... Kimi gün sokağa çıktım mıydı, ayağımı yere vurdum muydu, sizin erkek milleti ah çeker de kalırdı... Boşa geçti ömür, elverseydi yeniden yaşasaydım! Ama ne yaşadım! Gerçi ne diye dövünüyorum ki, şimdi de genç gibi yaşarım, ne yani, iktidarımız Sovyet değil mi ki...”

•

Medvejya Dağı’nda İvan Alekseyeviç onuncu geçittekinden de özenli ve düşünceli çalışıyordu. Burada, Medvejya’da daha çok yönetim, daha fazla kültür vardı, bundan ötürü Fyodorov kendisini mütevazı ve utangaç hissediyor, utangaçlıktan dolayı da daha çalışkan olmaya gayret ediyordu. Makasçı, devamlı kudretli loko-

motifleri, kusursuz işaret mekanizmalarını görüp yüklü sürat trenlerinin uğultusunu dinlerken aklının üstünlüğünü duyumsuyordu, dünyanın teknik gücünde ve bu gücün büyüünde onun da parmağı varmış gibi. İçten içe ve belli belirsiz müzik, kitap ve lokomotif arasındaki uyumu sezebiliyordu; makineler ve müzik tek bir yürek tarafından icat edilmiş ve bu yürek de kendisinininkine benziyormuş gibi geliyordu ona.

İstasyon müdürü yeni makasçısını eskiden beri tanıyordu, çocukken kendisiyle ava gelirdi Fyodorov. Müdür onu pek bekletmemiş, kısa süre sonra baş makasçı olarak atamıştı. Şimdi Fyodorov'un elinin altında birkaç makas noktası ve her birinin başında yardımcıları vardı. Nasıl müdürlük edeceğini bilmeyen İvan Alekseyeviç önceleri herkesin yerine çalışmaya kalkışmıştı: Tüm makasları bizzat temizliyor, yağlıyor, ikinci bir makasçının iş başında olmasına kulak asmadan her treni karşılamaya çıkıyordu. Fyodorov makasın doğru durup durmadığını, hareket esnasında iyi çalışıp çalışmadığını bizzat takip etmeliydi. Yardımcıları şaşkınlık içindeydiler:

“Ne o, İvan Alekseyeviç, sen bizi işçi sınıfından saymıyor musun,” dediler bir keresinde ona. “Ne diye kendin yağlıyorsun makasları, biz de eşekbaşı değiliz ya burda.”

“Benim gibi yapabilir misiniz ki?” diye sordu onlara Fyodorov. Yaşlı başlı bir makasçı yardımcısı cevap verdi:

“Kim bilir!.. Senin gibi olmasa da, daha iyisini yaparız bakarsın.”

“Göreceğiz,” dedi Fyodorov somurarak. “Sizin derdiniz görevi yerine getirmek, bense hissediyorum.”

İvan Alekseyeviç bir müddet yardımcısı insanların çalışmasını izledi ve tüm işleri iyi yaptıklarını ama kendisinden iyi olmadıklarını gördü. Makine ve mekanizmaların ruha yakın yerde tutulması gereken öksüzler olduklarına dair bir fikirleri yoktu; bu yakınlık olmazsa titreyip hasta düştüklerini fark etmezdi insan, makastan çatırtı ve ölümün sesi yükselirdi de önlemeye vakit kalmazdı.

İvan Alekseyeviç'in tek lambalı radyoyu fazla dinleyen annesi,

kocasıyla oğluna bel bağlamaktan vazgeçti. Doğumu ve kökenine ilişkin evrakı aldı, çıkınına koydu ve radyodan tanıdığı yüce yaşama doğru yelken açtı. Köyden beş kilometre uzaklıktaki yerel bölge sanayiine bağlı reçine damıtma fabrikasına girdi. Şu günlerde kahramanlık, gençlik ve ünün odağı olan üst düzey devlet yaşantısına çoktandır imreniyordu zaten; yaşlı bir kadının evvelce beyhude yere kıtlık ve korku içinde tükettiği gençliği ve gücüne şimdi burada tekrar ihtiyaç duyulmuş, bunlar bir karşılığa ve anlama kavuşmuştu. Makasçının annesi, fakara köylü hanesinin zorlu ekonomisini yürütürken edindiği gayret ve akılla küçük reçine damıtma fabrikasında devlet işi için kolları sıvadı. İşin zor olmadığını, varlıklı devleti yürütmenin tek aileli fakara hanesini yönetmekten kolay olduğunu hemen sezdi; hakikaten de yaşlı köylü kadının eli değince fabrika daha iyi çalışır oldu, programın bir nebze önüne geçildi ve İvan Alekseyeviç'in annesi sonbaharda bir ödül kazandı — bir gramofon, yirmi adet plak, bir de bluz (çuha kumaş gelince etekle tamamlama sözü vermişlerdi).

İhtiyar karısı gramofonla bluz kazanınca Aleksey Kirilloviç'in morali bozuldu. Kaslarını yokladı, akıllı kafasını okşadı, bedeninin kalanını elledi: Şan ve ödül getiren kudretli eylem için gücü kalmış mıydı?.. İhtiyar kadın ona bir şey söylememiş, böbürlenmemiş, başına kakmamıştı: Ne sandındı, gibisinden, böyle yürür bu âlemde işler, şaka değil.

İhtiyar iç geçirdi, tüfeğini aldı ve bir şey vurmak için ormana gitmeye karar verdi.

“Nereye?” diye seslendi karısı peşinden. “Yine çalıların içinde gezecek, giysisini yırtacak — bir dermeğe filan girip bir şey öğreneydin bari... Gidecek şimdi bir sincap ya da tavşan yavrusu getirecek — ne bolluk ne bereket!”

“Müsaade et de bari oksijen çekeyim içime yahu!” diye cevapladı ihtiyar. “Daha becerikli çalışabilmek için güç toplayayım...”

“Ne oksijeniymiş o!” dedi ihtiyar kadın şaşkınlıkla karışık gizemli bir edayla. “Ben ömrümce içime çekmedim ama bak nasıl

bir kadın oldum — sen de yanıma yakışmıyorsun artık...”

“Geri kalmış bir ihtiyarım ben!” diye kabullendi Aleksey Kirilloviç.

“Geri mi kalmış?” diye sordu karısı. “Hele bir elin boş dön o avdan ben sana geri kalmayı gösteririm! Bari ormanın birincisi ol be, yabani hayvanların içinde...”

Medvejya Dağı’ndan dönen oğlu hemen annesinden gramofonu çalıştırmasını rica etti.

“Taşınması yaşlılardan, dinlemesi gençlerden!” diye söylendi anne ve plaktaki neşeli müziği çaldı. Gramofon mekaniğinin nasıl işlediğini öğrenmişti.

Katerina Vasilyevna dertlendi ve bakışlarını kocasına dikti.

“Neyin var?” diye sordu ona İvan Alekseyeviç.

“Benim bir şeyim yok ama sen işe yaramazın tekisin!” dedi karısı; yüzünü çevirip ağladı: Milletin gramofonları, bluzları var, kocaları müdür, ya onun nesi var? Bir kulübe, onun da yarısı kaynaşının.

Kızının beşiğine eğildi ve yazgısının kederi içinde sessizleşti.

İvan Alekseyeviç pencereden dışarı, ormana bakıyordu: Kaçsa mıydı oraya? Müdür gibi bir şey olması nasılsa imkânsızdı — onun için özel bir şeyler düşünmek gerekirdi. Gelgelelim ormanı da keseceklerdi günün birinde, insanlığın içinde yaşamaksa giderek daha esrarlı ve hoş geliyordu. Demiryolundan yük vagonlarıyla koca makineleri, sökülmiş vaziyetteki sarayları taşıyorlar, kütüphanelerde kalın kitaplar duruyor, güzel insanlar trenlerle geçip gidiyor...

Bir sonraki nöbetinde İvan Alekseyeviç, istasyon müdürünün emrini okudu: Baş makasçı yoldaş Fyodorov’un aylığı elli ruble artırılıyor ve kendisi geçici sorumluluk gerektiren ve kadro açığı bulunan bir mesleğe, yani vagon bağlayıcılığına atanıyordu.

•

Sonbaharın derinlerinde kısa sessiz bir gün kör hatta travers yüklemesi yapılıyordu. On kadar erkek ve kadın tahta köprülerden yük vagonlarına çıkıyor, traversleri yığıp omuzlarına tekrar yük almak için aşağı iniyordu. Böylece sürüyordu emeğin dolaşımı.

Kör hattın çıkışında dik bir yokuş, yüksek bir eğim vardı, lokomotiflerin yüklü vagonları oraya çekmesi için kum sandığını devreye sokmak, ocağı sonuna kadar körüklemek gerekirdi. Altı kişilik bir ekip vagonların altına yatmış, yapacak işin olmadığı boş yaşıntıya güç harcamamak için uyukluyordu. Bu ekibe henüz yük vagonu verilmemişti ve insanlar iş bekliyordu.

O sırada Fyodorov istasyonda onlar için çabalamaktaydı. Kör hatta doğru boş bir yük vagonunu lokomotifle itmiş ve makiniste durmasını söylemişti; bundan sonrasını vagon kendisi gider, yokuşun dibinde vagon bağlayıcı onu tevkif takozuyla beklerdi. Vagonun kaymaması için İvan Alekseyeviç tekerleklerden birinin altına yolun kenarında amaçsız duran sahipsiz eski bir travers koydu ve lokomotifi serbest bırakmak için koşum takımını çözmeye gitti. Ne var ki yük vagonu lokomotiften çok uzaklaşmış, koşum takımı tel gibi gerilmişti; Fyodorov makiniste “Azıcık bastır,” diye seslendi. Makinist bastırdı, koşum gevşedi ve İvan Alekseyeviç onu lokomotifin kancasından kolaylıkla çözdü.

Yük vagonu Fyodorov’u lokomotiften yokuşa doğru çekti, görevli vagonu dizginlemek için koşuma iki eliyle yapıştı, gelgelelim tekerleğin altına konulan travers çatlayıp kırıldı ve koşumun demiri Fyodorov’un ellerini yakmaya başladı — vagon, dibinde yüklemenin yapıldığı yokuşta asılı kalmıştı. Fyodorov ayaklarıyla yoldaki bir traverse dayandı, ellerinin derisine acımamaya karar verdi — şimdi yansa da nasılsa tekrar et bağlardı. Kemiklerinin gayretinden ayakları sızladı, vagonun peşinden sürüklendi, sonunda bir faydası olmadığını görüp elindeki bağlayıcı aleti bıraktı.

Aşağıda insanlar çalışıyordu: Ülke nüfusumuz zaten azdır —

vagon aşağıdaki insanları ölümüne ezecek olursa kiminle muhabbet edersin, müziği kim çalar... Fyodorov orada kadınların olduğunu, kitap yazabilecek ya da sırf kalbi ve karakteriyle mükemmel ve iyi, günün birinde bilinmeyen bir şarkı söyleyecek ya da gelecekte Medvejya Dağı'ndan çopurca yüzlü makasçıyı tahayyül edip "Bir vakitler âlemde fakir bir adam yaşamıştı" diyecek insanları doğurabileceklerini biliyordu. Vagonu tutmalı, yoksa insanlar azalır, insaniyet azalır; hayvanlar ve bitkiler çoktur ama sıkılır insan onlardan.

İvan Alekseyeviç hızlanan vagonun yanı sıra koşuyordu. Önüne çıkan tahta ve kazıkları kaldırıyor, ön tekerin altına fırlatıyor ama vagon süratinden onları tuzla buz ediyor, ileri doğru atılırken hızlanıyordu. "Onlarsız hayatın tadı kalmaz, çiçekli tabutların içinde gömülecekler, korkunç bir müzik çalacak!" diye yazıyordu aşağıdaki işçilerin kaderini Fyodorov. Balastın üzerine atılmış demir bir hurdayı yakalayıp fırl fırl dönen ön tekerin parmağına oturtuverdi. Hurda havada ters döndü ve serbest ucuyla Fyodorov'u hafızasından ve ayaklarından etti, sonra şuurunu yitiren adamı ikinci tekere doğru fırlattı ve beriki kafasını dingil kutusuna çarptı. Tekerleğin ikinci ve üçüncü devrinde hurda bükülmeye ve kıvrılmaya başladı çünkü serbest ucuyla balasta ve traverslere sürtünyordu; nihayet iyice bükülüp traversler arasındaki kuma saplandı, iki tekerlek parmağını enine basınc altına aldı, gerilim ve ısıdan büküm yeri moraran hurda vagonu durdurdu.

Fyodorov kumda yatıyor ve makinistin "Kesti Fyodorov'u!" dediğini duyuyordu.

"Hayır," diye düşündü İvan Alekseyeviç, "doğru değil bu."

Ve ne olduğunu anlamak için ayağa kalktı.

"Hayatta mısın sen yahu?" diye sordu makinist Fyodorov'a.

"Ya sen?" diye sordu İvan Alekseyeviç ve sağ elinin buz bağlanmış gibi tamamen soğuduğunu hissetti; buz eriyeceğine vücudundaki sıcaklığı emiyor, soğuşunu kalbinin ta orta yerine dek iletliyordu.

“Lokomotifle gidelim,” dedi makinist.

Fakat Fyodorov susamıştı; lokomotif tanderinin musluğunu açtı, ağzına su akıttı, sağ elinden boşanan kan tek parmaklı eldivenine ve ceketinin iç tarafına doluyordu, hatta pantolonunun altından ayağına kadar inmişti. İvan Alekseyeviç kanın feci şekilde aktığını, vücudunun birazdan tamamen boşalabileceğini anladı ve ateşçiye tüm kanın toprağa akmaması için sağ kolunu havada tutarak taşımasını söyledi.

Sonra sedye getirip istirahat etmesi için Fyodorov’u yatırdılar. İvan Alekseyeviç çizmelerini güçlkle çıkardıklarını, sağ çizmesinin kandan sırılsıklam olduğunu gördü, dolama çorapları şişmişti ve çizmeyi tutuyordu. “Tabutta kurur da ayağımı sıkarlar!” diye düşündü Fyodorov ve ölümünü görmemek için uyuyakaldı.

Babası, annesi ve karısı hastaneye geldiler, İvan Alekseyeviç’in yanında durdular, oysa çevresinde olduklarının farkında bile değildi o.

“Vanyuşka, ne yaptın böyle kendine!” diyordu annesi. “Geçir giderdik bir şekilde, yok bir şeye ihtiyacımız...”

İvan Alekseyeviç hemen uyanmadı. Etraf sessiz, yatak büyüktü, buranın kültürlü ve bilimsel bir yer olduğu hissediliyordu. İvan Alekseyeviç sağ kolunun olup olmadığını bilmiyordu. Görüyordu ki vardı, yanında yatıyordu, ama kendisine dahil miydi yoksa ayrı mı duruyordu belli değildi. Onu denemek için parmaklarını oynattı. Parmakları yaşıyordu, demek ki kolu olacaktı, ölümse çoktan önünden geçip gitmişti.

Bir süre sonra yanına çeşitli insanlar geldi — istasyon müdürü, parti grubu yöneticisi, eşi Katerina Vasilyevna, fotoğrafçı, makinist, kör hatta travers yükleyenlerden iki kadın; içlerinden biri Fyodorov’a bir buket çiçek ve iki naneli kurabiye getirmişti.

“Burda karnı doyuruluyor!” dedi Katerina Vasilyevna kadınlara. “Ne diye boş yere paranızı harcıyorsunuz ve hastayı rahatsız ediyorsunuz!”

Kadınlar utanıp gittiler.

Hastaneden sonra İvan Alekseyeviç'in sağ kolu pek iş görmez oldu, güçsüzleşti.

“Sakat kaldın işte!” diyordu ona evdekiler. “Neyle çalışacaksınız?”

“Kafamla çalışmayı öğrenirim!” diye yanıtlıyordu Fyodorov ve pencereden ormana bakıyordu: Ebediyen oraya mı gitsem acaba? Hayır, bıkmıştı hayvanlardan.

Ama karısı ve annesi ona genel olarak iyi davranıyordu. Köy Heyeti ve demiryolları iktidarı Fyodorov'a bin ruble para vermiş ve hayat boyu emekli aylığı bağlamıştı.

İstasyon müdürü üç-dört günde bir Lobskaya Dağı'na Fyodorov'a misafirliğe geliyor ve onu istasyon nöbetçiliği eğitimine hazırlıyordu. Bir keresinde Lobskaya Dağı'na bir otomobil çıkmış ve İvan Alekseyeviç'in yanına tam altı kişi gelmişti — Moskova'dan bir tebrik telgrafı getirmişlerdi, bir nişana layık görülmüştü.

Fyodorov düşünceleri gürül gürül aktığından iki gece uyuyamadı, ta ki üçüncü gün yine istasyon müdürü on altı kilometre öteden yanına gelinceye kadar. Fakat müdür kendisine demiryolları işletmesi bilimini öğretmek yerine sadece “Toparlan bakalım, Moskova'ya gidiyoruz,” dedi. İvan Alekseyeviç'in bir şey yiyecek hali yoktu, bir bardak süt içti, avluda karısıyla kızını öpüp yola çıktı. Katerina Vasilyevna ağladı, kocasının artık kendisini sevmeyeceğini, geriye de dönmeyeceğini düşünüyordu, kızlarıysa henüz bir şey anlamıyordu ama öpülmek hoşuna gidiyordu, öpüşmeye alışmıştı — tek anladığı buydu.

İlerleyen yeni günlerde Katerina Vasilyevna Lobskaya Dağı'nda kocasını özledi durdu, acısını kayınpederi ve kayınvalidesinden gizleyerek sık sık ağladı. “Paraşütçünün birini sevecek orada!” diye düşünüyordu. “Uçuyorlarmış, yüzleri de pek şirinmiş diyorlar. Belki de yoldaş Kaganoviç onu yanında tutar, o zaman ben

nerelere giderim?” Sonra kocasının sağ kolunu neredeyse hiç kullanmadığını anımsayıp teselli oldu: Sakata gönül verecek kişi zor bulunur, hanımefendiler şimdilerde pek sinsî. Ama ya nişan? Nişan tek koldan da mühimdir, hem kol da sağlam ya sonuçta! Böylece Katerina Vasilyevna yeniden ümidini kaybediyordu.

İvan Alekseyeviç bir ay sonra döndü. Üzerinde siyah çuhadan bir takım elbise vardı, yabancı biri gibi gayet sakindi, köye otomobile getirmişlerdi onu. Karısı karşısındaki sıraya oturdu, kocasını ve üzerindeki kumaşı elleriyle yokladı.

“İyi mi oralar?” diye sordu.

“İyi!” dedi İvan Alekseyeviç. “Metroda bir Amerikan kadını gördüm: Kahverengiydi.”

“Güzel miydi peki?” diye sordu karısı.

“Fena değildi!” diye yanıtladı kocası.

“Ne oldun şimdi?” diye sürdürdü sorgu suali Katerina Vasilyevna. “Müdür mü?”

“Baş makasçı... Müdürler okumuş adamdır, ben değilim.”

Kutu içindeki nişanını çıkarıp karısına gösterdi. Katerina Vasilyevna nişanı aldı ve sandığa sakladı.

“Takmam lazım onu, niye saklıyorsun?” dedi İvan Alekseyeviç.

Karısı boş kutuyu iade etti.

“Kutuyu gösterirsin! Kime hava atacaksın nişanla — biz zaten biliyoruz, başkaları da kıskanmayıversin...”

Annesiyle kızı geldiler. İvan Alekseyeviç kızı sevmek için kucağına aldı, böylece sevinçten ağlayabilmesi için annesini de özgür bırakmış oldu.

“Medvejya Dağı’nda da biri nişan almış,” dedi annesi gözyaşlarını zapt edince, “yedi takım elbise getirmiş, iki gramofon, üç saat, yığmış malı — istasyondan at arabasıyla gelmiş evine...”

“Bana da beş takım vermişlerdi,” dedi Fyodorov.

“Ona yedi vermişler!” diye bildirdi ihtiyar kadın. “Senin beş taneciği ne yaptın?”

“Birini aldım sadece. Beş tane birden giyecek halim yok ya, önce birini eskitmek gerek.”

Annesi yere oturdu, karısı sandığın üzerine.

“Gramofon kaç tane verdilerdi sana?” diye sordu ihtiyar acıklı acıklı.

“Bir tane vereceklerdi de almadım, var ya bizde, sana ödül olarak vermişlerdi.”

“Kol saati?” dedi yaşlı anası dertli dertli.

“Saat de vereceklerdi... ne gerek var dedim — evde sarkaçlı saatimiz işliyor, işte de trenlere bakarak öğreniyorum zamanı, çizelgemiz var artık!”

Annesi ve karısı ağladılar, İvan Alekseyeviç’se kızını müzikle oyalamak, kendi de dinlemek için gramofonu çalıştırdı.

“Babam nerde?” diye sordu evdekilere.

“Ormanda kapsül harcıyor!” diye yanıtladı annesi sıcak göz yaşları arasından.

İvan Alekseyeviç çocuğu karısının dizine oturttu, temiz mendilini çıkarıp Katerina Vasilyevna’nın yüzünü sildi.

“Ağlama!” dedi. “Sana sekiz yüz gram Moskova şekeri getirdim ve yeni başlayan okur kütüphanesi!”

Fyodorov dışarı çıkıp hayvanlar ve bitkiler arasında babasını aramaya ormana gitti.

—

YEPİFAN SAVAKLARI

I

Tabiatın mucizeleri ne denli makuldür, sevgili kardeşim Bertrand! Mesafelerin esrarı ne denli engindir ki en kudretli şuur bile onu kavrayamaz, en soylu yürek bile çözemez! Acaba zihninde canlandırdırman dahi mümkün müdür kardeşinin bulunduğu Asya kıtasının derinlerindeki bu yeri? Biliyorum ki tasavvur edemeyeceksin. Biliyorum ki bakışların, o pek gürültülü Avrupa'dan ve denizcilerin her daim uğrak yeri olan, eğitilmiş gözü eğleyecek bir şeyin muhakkak suretle bulunduğu memleketim Newcastle'ın kalabalığından büyülenmiş haldedir.

Vatan hasreti içimde bir o kadar koyulmakta, münzevi hayatından duyduğum eskâr ayan beyan içimi kemirmekte.

Ruslar yumuşak mizaçlı, itaatli, uzun ve ağır işlerde sabır sahibi, ancak vahşi ve cehaletlerinde karanlık kişiler Münevver bir muhatabın yokluğundan dudaklarım birbirine kaydadı. İnşa ettiğim binalarda desyatski'lerle safi işaretler yardımıyla anlaşıyorum, onlarsa emri işçilere yüksek sesle aktarıyorlar:*

*Tabiat bu yerlerde bereketli: Gemi ormanları** cümle nehirleri*

* 1917'ye kadar Rusya'da polis yetkilerine sahip, seçimle göreve gelen köylü - ç.n.

** Petro tarafından 17. yüzyılın sonunda gemi yapımında kullanılmak üzere yetiştirilen, bu iş için en uygun ağaç türlerinin bulunduğu ormanlar - ç.n.

rahata kavuşturmuş, ovalar da baştan başa bu ormanlarla örtülü. Ağgözlü hayvanat insanla eşit şartlarda karnını doyurmanın peşinde ve köylü Rusların başı bunlarla büyük deritte.

Buna mukabil burada mebzul miktarda tahıl ve dana eti bulunmakta ve bol gıda Newcastle hasretime rağmen bende semizliğe sebebiyet verdi.

Bu defa mektubum evvelkine nazaran pek tafsilatlı sayılmayacak. Azak, Keşe ve Konstantinopolis'e gidecek tüccarlar gemilerini tamir ettirdi ve ayrılmaya hazırlanıyor Bu grafik paketini de bir an evvel Newcastle'a ulaşması için onlarla gönderiyorum. Tacirler acele ediyor zira Tanais kuruyabilir ve kuruduğu vakit yüklü gemileri kaldırmaz. Ricamsa öyle pek büyük olmayıp elinden gelecek bir şeydir*

Çar Peter her ne kadar kafası karışık ve beyhude yere gürültücü olsa da ziyadesiyle kudretli bir adam. Kavrayışı da ülkesine benzer: İçinde bin bereket saklı, lakin orman ve hayvan âlemine has vahşilik de onda.

Velakin kendisi cümle ecnebi gemicilere karşı pek lütuflukâr ve onlara karşı cömertliğinde hudut tanımıyor.

Voronej Nehri'nin ağzında iki hücreli eğreti bentli bir savak inşa ettim ki sayesinde gemiler fazlaca hasara uğramadan karada tamir edilebiliyor. Ayrıca büyük bir eğreti bentle, ebadı suyu geçirmeye elverişli kapılı bir savak kurdum. Sonra iki büyük kapılı bir savak daha kurdum ki arasından büyük gemiler geçebilsin ve gerektiğinde eğreti bentle çevrili alanda hapsedilebilsin; gemiler içine girdiğinde de su dışı akıtılabilsin.

Bu iş de on altı ayımı aldı. Akabinde başka bir iş geldi. Çar Peter çalışmalarımın memnun kalmış olacak ki Voronej Nehri'ni şehre değin gemi geçişine elverişli hale getirmek ve güvertesinde seksen top taşıyacak gemilerin geçişini sağlamak için az yukarıda bir savak daha yapmamı buyurdu. Bu ağır işe de on ayımı verdim;

* Don Nehri'nin Eski Yunancadaki adı – ç.n.

âlem yerinde durdukça ayakta kalacak yapılar inşa ettim — üstelik savağın kurulduğu yerdeki zeminin gevşekliğine ve dibinden fışkıran güçlü kaynaklara rağmen. Alman pompaları bu pınarlara dayanamadı ve altı hafta boyunca gürül gürül fışkıran bu kaynaklarla cebelleştik. O vakit dakikada on iki fiçı suyu yok eden ve dur durak bilmeden sekiz ay çalışabilen makineyi ürettik, böylelikle karadan çukurun derinine inmenin yolunu bulduk. Böylesi meşakkatli işlerin ardından Peter beni öptü ve bin ruble ederinde gümüşü bana takdim etti ki hiç de değersiz bir para sayılmaz bu. Bir de çar bana dedi ki, savakların mucidi Leonardo Da Vinci bile bundan iyisini yapamazmış.

Asıl mühim meseleyse, sevgili Bertrand'ım, seni Rusya'ya çağırmayı isteyişimdir. Burada mühendislere karşı ziyadesiyle cömertler, Peter ise mühendislik işleri hususunda büyük bir müteşebbis. Kendisinden bizzat duydum ki buraların kudretli nehirleri Don ve Oka arasında bir kanalın tesisi gerekmektedir.

Çar, Baltık ile Karadeniz ve Hazar Denizi arasında, kıtanın engin arazilerini Hindistan'a, Akdeniz krallıklarına ve Yuropa'ya bitiştirecek yekpare bir akarsu yolu kurmak istiyor. Tüm bunları hep çar tasarlamış. Fikrin kaynağıysa ticaret ve hep birden Moskova ve civar şehirlerde iş gören tüccar kesimi; üstelik ülkenin zenginlikleri de kıtanın derinlerinde bulunuyor ve büyük nehirleri kanallarla birleştirip ta Perslerden St. Petersburg'a, Atina'dan Moskova'ya, oradan da Ural önlerine, Ladoga'ya ve Kalmık bozkırlarına vesaire uzanmanın dışında bir çare mevcut değil.

Velakin Peter'in bunca iş için mühendislere fena halde ihtiyacı var. Don'la Oka arasında kanal kurmak az iş değil, büyük gayret ve engin bilgi şart.

Velhasıl ben de Çar Peter'a Newcastle'dan kardeşim Bertrand'ı çağırma sözü vererek benim artık yorulduğumu, nişanlımı sevdiğimi ve özlediğimi bildirdim. Dört yıldır vahşilerin arasında yaşıyorum, kalbim kurudu gitti, zihnim sönüyor.

Bu yazdığımı dair kararını bana tez vakitte bildir; benim sana

tavsiyem gelmelidir Zorlanırsın elbet ama beş yıl sonra Newcastle'a elin bol döner, hayatını vatanında huzur ve refah içinde bitirirsin. Bu uğurda verilen emek kişiye zulüm gelmez.

Nişanlım Anna'ya aşkı ve hasretimi söyle, kısa bir mühletten sonra döneceğim. Kendisine artık kalbimin ona kanayışıyla beslendiğimi de söyle, beklesin beni. Şimdilik kal sağlıcakla, sevgili denize, neşeli Newcastle'a ve tüm aziz İngiltere'mize benim için de bak.

*Kardeşin ve dostun, Mühendis William Perry
1708 senesi, Ağustosun sekizi*

II

1709 senesinin baharında, seyrüsefer mevsiminin başlamasıyla Bertrand Perry St. Petersburg'a geldi.

Newcastle'dan yola, gerek Avustralya gerek Güney Afrika limanlarını çok kereler görmüş emektar *Mary* gemisiyle çıkmıştı. Kaptan Sutherland, Perry'nin elini sıkmış ve korkunç ülkeye yolculuğunda bol şans dileyip tez zamanda yurduna dönebilmesini umduğunu söylemişti. Bertrand ona teşekkür etmiş ve karaya, kendisini güç bir işin, yalnızlığın, belki de vakitsiz ölümün beklediği yabancı şehre, engin ülkeye adımını atmıştı.

Bertrand otuz dördüne girmişti, ama somurtkan kederli yüzü, ağaran şakakları onu kırk beşinde gibi gösteriyordu.

Limanda Bertrand'ı Rus hükümdarının elçisi ve İngiltere kralının şebenderi karşıladı.

Birbirlerine sıkıcı laflar edip ayrıldılar: Hükümdarın elçisi karabuğday lapası yemek üzere evine, İngiliz şebenderi bürosuna, Bertrand ise kendisine ayrılan bahriye debboyu yakınındaki odaya yollandı.

Oda temiz, boş, kuytu ama sessizlik ve konfordan ötürü kasvetliydi. Üç gözlü Venedik penceresine ıssız deniz rüzgârı vuruyor, pencereden gelen serinlik Bertrand'a yalnızlığı daha da çok düşündürüyordu. Kunt alçak masanın üzerinde damgalı bir paket durmaktaydı. Bertrand onu açtı ve okudu:

Bilim Heyetimiz, Tüm Rusya Hükümdarı ve Otokratının emriyle, İngiliz denizcilik mühendisi Bertrand-Ramsey Perry'den, heyetimize, yani Obvodnyy Caddesi'nde hususi binası bulunan Su-Kanal Teşkilatı'na buyurmalarını önemle rica eder.

Hükümdar, Don ve Oka Nehirlerinin İvan Gölü, Şat ve Upa Nehirleri üzerinden komütasyonu projesinin inkişafını bizzat takip etmektedir — bu sebepten projelendirme işinin ivedilikle sonlandırılması icap etmektedir

Bilvasıta sizin de bir an evvel Bilim Heyeti'ne gelmeniz gerekmektedir, bittabi deniz seyahatinin ardından istirahatınızı ettikten, ruhunuzu ve tüm bedensel fiziğinizi yatıştırdıktan sonra.

*Başkanın emriyle,
Bilim Heyeti Baş Nizamnamecisi ve Hukukçusu
Heinrich Vortman*

Bertrand mektup elinde geniş Alman divanına uzandı ve istemedi uyuyakaldı.

Onu uyandıran, pencereyi telaşla tıkırdatan fırtına oldu. Dışarıda, karanlık ve tenhada lapa lapa ıslak kar yağıyordu. Bertrand lambayı yaktı ve tüylerini ürperten pencerenin önündeki masanın başına oturdu. Yapacak bir şeyi yoktu, düşüncelere daldı.

Uzun bir zaman geçti, yeryüzü usul usul gelen geceyi çoktan buyur etmişti. Bertrand kimileyin kendinden geçiyor, aniden başını çevirip Newcastle'daki kendi odasını, pencerenin ardındaki sıcak, kalabalık liman manzarasını ve ufukta Avrupa'nın silik siluetini göreceğini sanıyordu.

Ne var ki rüzgâr, gece ve yağın kar, oda içindeki susku ve se-

rinlik Bertrand'a meskeninin farklı bir genişliği olduğunu hatırlatıyordu.

Uzun süre zihninde ötelediği şey bir anda hayal gücünü zapt ediverdi.

Yirmi yaşındaki nişanlısı Mary Carborund şimdi bluzuna bir leylak dalı ilişirmiş, Newcastle'ın yeşil sokaklarında dolaşıyor olmalıydı. Kim bilir belki bir başkası koluna girmiş, kulağına sahte aşkına dair inandırıcı bir şeyler fısıldıyordu — Bertrand bunu hiçbir zaman bilemeyecekti. Gemi yolculuğu iki hafta sürmüştü, bu süre içinde Mary'nin fantastik çılgın kalbinde neler olabileceğini kim bilirdi?

Hem üstelik bir kadın kocasını beş ya da on yıl, görünmez bir hayale aşk besleyerek bekleyebilir miydi? Düşük ihtimal. Bu mümkün olsa tüm dünya çoktan asil bir yer olurdu.

Halbuki cephe ardında güvenilir bir sevda bulunsaydı, kim olsa aya yürüyerek giderdi!

Bertrand piposuna Hint tütünü doldurdu.

“Lakin Mary haklıydı! Ne yapsın tüccar kocayı, sıradan bir denizciyi? O benim cancağızım, müthiş akıllı...”

Bertrand'ın düşünceleri çabuk çabuk ama sırayla ve belirli bir tempo içinde değişiyordu.

“Muhakkak ki sen haklısın, küçük Mary... Kokunu bile hatırlıyorum, ot kokardın sen. Bana şey demiştin, hatırımda: Ben seyyah İskender gibi koca isterim, dörtnala giden Timurlenk yahut zapt olunmaz Atilla gibi. Denizci olacaksa da Amerigo Vespucci gibi olsun... Çok şey biliyorsun Mary, bir bilgesin sen!.. Hakkın da var: Mademki kocan senin için hayatından önemli olacak, bari ondan daha enteresan ve nadide de olsun! Aksi takdirde bıgarsın ve mutsuzluktan mahvolursun.”

Bertrand tütün sakızını kudurmuşçasına tükürdü ve şöyle dedi:

“Evet ya, Mary, erken gelişmiş aklın fazla keskin! Doğrusu böyle bir eşe layık değilim ben. Yine de ne güzeldir o afacan başını okşamak! Eşinin saç örgüsü altında parlak bir beynin olduğunu

bilmek ne mutluluktur!.. Ama göreceğiz daha!.. Şu gamlı Palmira'ya da bunun için geldim ya! William'ın mektubunun bu işle ilgisi yok ama yüreğimin verdiği karara etkisi oldu..."

Bertrand soğuktan donarak uyku hazırlıklarına geçti. O Mary'yi hayal eder, onunla söyleşirken St. Petersburg'un üzerinde çoktan azgın bir tipi kopmuştu, binaların önünde dönerek içerleri soğutuyordu.

Bertrand yorgana sarınıp üstüne kara çuhadan denizci kaputunu örttü ve uykuya daldı; ince yoğun bir keder aklına aldırmaksızın güçlü kuru vücudunun her köşesine yayılıp duruyordu.

Dışarıda tuhaf keskin bir ses yankılandı, sanki buz kütesinin çarpmasıyla bir geminin dış kaplaması boydan boya çatlamıştı; Bertrand gözlerini araladı, kulak kesildi, ama zihni acıdan sıyrılmıştı, ayılamadan tekrar uyuyakaldı.

III

Ertesi gün Bertrand Bilim Heyeti'nde Petro'nun planlarını öğrendi. Projeye yeni başlanmıştı.

Çar, Don'la Oka arasında kesintisiz bir gemi yolunun oluşturulmasını, böylelikle de tüm Don bölgesinin Moskova ve Volga eyaletleriyle birleştirilmesini istiyordu. Bunun için de geniş çaplı savak ve kanal çalışmalarının yürütülmesi gerekiyordu ve projenin hazırlanması için Britanya'dan Bertrand çağırılmıştı.

Bertrand sonraki haftayı projeyi hazırlarken faydalanacağı etüt dokümanlarını inceleyerek geçirdi. Dokümanlar derli topluydu, işten anlayan insanlar tarafından hazırlanmıştı: Fransız mühendis general-binbaşı Truzson ve Polonyalı teknisyen yüzbaşı Tsitskevski.

Bertrand memnundu, zira etütler inşaat çalışmalarının yakın zamanda başlatılmasına imkân sağlayacak kadar iyiydi. Bertrand'

ın bir sırrı vardı — daha Newcastle'dayken Petro'ya içten içe hayranlık besler, onun vahşi, esrarlı bir ülkeyi medenileştirme davasına iştirak etmek isterdi.

O zaman Mary de onu kocası olarak görmeyi arzuluyacaktı.

İskender fethetmiş, Vespucci keşfetmişti, şimdiyse yapılar çağı gelip çatmıştı — kanlar içindeki savaşçının ve yorgun seyyahın yerini akıllı mühendis almıştı.

Bertrand ağır ama mutlu çalışıyor, nişanlısından ayrılmanın acısı çalışırken bir nebze olsun dinliyordu.

Aynı odada kalıyor, amiral ve sivillerin verdiği balolara gitmiyor, hanımlar ve eşleriyle tanışmaktan kaçınıyordu, oysa kimi sosyete kadınları bu yalnız İngiliz'le tanışıklık kurmaya hevesliydi. Bertrand işleri bir gemi gibi yürütüyordu — dikkatli, sağduyulu ve hızlı, harita çizimlerinde teorik yükseltmelerden ve sıgırlıklardan kaçınarak.

Temmuzun başında proje tamamlanmış, planlar temize çekilmişti. Tüm dokümanlar çara sunulmuş, beriki bunları onaylamış, Bertrand'a 1500 ruble gümüşün ödül olarak verilmesini, bundan böyle de her ay 1000 ruble maaş ödenmesini, Don'la Oka'yı birleştirecek tüm savak ve kanalların ustabaşı ve mühendisi olarak tayin edilmesini emretmişti.

Petro aynı zamanda savak ve kanalların kurulacağı eyaletlerin vali ve genel valilerine, başmühendise müzaheret edilmesi, her tür talebinin karşılanması emrini de verdi. Bertrand'aysa general yetkileri tanındı, yalnızca çara ve başkumandana itaatle yükümlüydü.

Resmi konuşmanın ardından Petro kalktı ve Bertrand'a şöyle dedi:

“Perry Usta! Kardeşin William'ı tanırım — o mutena nehir gemicisi suyun gücünü suni tesisatlarla dilediği gibi dize getirirdi. Sana ise onunkine de benzemez, fevkalade ciddi bir iş emanet ediliyor, öyle ki biz bu iş sayesinde imparatorluğumuzun başlıca nehirlerini tek bir sudan vücutta kaynaştırmaya ve böylece hem barışçıl ticarete, hem her tür askeri faaliyete büyük katkıda bulunma-

ya niyet ettik. Bu iş sayesinde Volga ve Hazar'ı geçerek kadim Asya hükümdarlıklarıyla münasebet kurmayı ve tüm cihanı eğitilmiş Avrupa'yla kabil olduğunca yavuklamayı aklımıza koyduk. Elbet kendimiz de bu beynelmilel ticaretceğizden az bir şey nasiplenecek, bir yandan da ecnebilerin maharetlerine halkın elini alıştıracacağız.

“Velhasıl bir an evvel işe koyulasın — bu gemi yolu kurulacak!

“Sana direnmeye kalkışanlar olursa ulaklarla bana haber sal — oracıkta ve anında haklarından gelinir. İşte elim — teminatındır! İşini baştan sağlam tut, bilgece yürüt — takdiri esirgemem, lakin hükümdar malını çarçur edeni, çar emrine karşı çıkanı kırbaçlatmayı da iyi bilirim!”

Petro bu sözün ardından, iriyarı cüssesinden beklenmeyecek bir çabuklukla Bertrand'a yanaştı ve elini silkeledi.

Sonra döndü ve boğazını temizleyerek, yürürken güçlkle soluyarak odasına çekildi.

Çarın konuşmasını Bertrand'a tercüme ettiler, beğendi.

Bertrand Perry'nin projesi şu aşamalardan oluşuyordu: doğal kireçtaşından 33 savak kurmak; Şat Irmağı kenarındaki Lyubovka köyünden Don kıyısındaki Bobrikov köyüne kadar 23 *verst** uzunluğunda bir bağlayıcı kanal kazmak; Don Nehri'ni temizlemek ve taşımacılık için Bobrikov köyünden Gay köyüne dek 110 *verst* boyu derinleştirmek; ayrıca Don'un kaynağındaki İvan Gölü'nü ve tüm kanalı toprak set ve bentlerle çevirip kapatmak.

Demek oluyordu ki bir ucu Oka'da bulunan, diğeri 110 *verst* lik kanalla Don'a uzanan toplam 225 *verst* uzunluğunda bir gemi yolu tesis edilecekti. Kanala 12 *sajen*** genişlik, 2 arşın derinlik verilmeliydi.

Bertrand inşaatın Tuls kaya Eyaleti'ndeki Yepifan şehrinden yönetilmesini öngörüyordu, zira bu şehir yapılacak tüm çalışmaların kavuşacağı orta noktaydı.

* 1,06 km'ye eşdeğer eski Rus uzunluk birimi — ç.n.

** 2,134 metreye eşdeğer eski Rus uzunluk birimi — ç.n.

Bertrand'la birlikte beş Alman mühendis ve İdare Müdürlüğü'nden on yazman da oraya gidecekti.

Hareket için 18 Temmuz günü seçildi. Aynı gün sabah saat 10'da Bertrand'ın dairesinin önünde hazır edilecek arabalar, tenhalarından sabırla alelade bir menzile, Yepifan'a doğru yol tutacaktı.

IV

İnsan ruhu âlemde var olduğu müddetçe kahır çeker.

Beş Alman ve Perry mükellef bir sofranın başında toplanmış, kendilerini birkaç gün idare edecek şekilde karınlarını doyurmaya niyetlenmişlerdi.

O zamanın viran Rus ellerini uzun bir seyre hazırlanırken karınlarını sahiden de adamakıllı doyurdular.

Perry seyahat sandığına tütün paketlerini yerleştiriyordu — her yolculuk öncesi yaptığı son işti bu. Almanlar ailelerine yazdıkları mektupları bitirmek üzereydi, içlerinden en genci Karl Bergen, sevmekten vazgeçmediği genç karısına hasretten yüreği paralanaarak gözyaşlarına boğulmuştu.

O sırada devlet elinin sert vuruşuyla kapı zangırdadı: Bu şekilde ancak tutuklamaya yahut kudurmuş çarın affını bildirmeye gönderilen biri çalabilirdi kapıyı.

Oysaki gelen Posta İdaresi'nin ulaşıydı.

İngiliz mühendis-yüzbaşı Bertrand Perry'nin kim olduğunu sordu. Benli ve çilli beş Alman eli İngiliz'i işaret etti.

Ulak tek ayağını anlamsızca öne atıp Perry'ye beş mühürlü bir paketi hürmetle uzattı.

“Efendim, İngiliz Devleti'nden gelmiş olan gönderinizi buyurunuz!”

Perry Almanlardan uzaklaşarak pencereye yanaştı ve paketi açtı.

Newcastle, 28 Temmuz

Benim tatlı Bertrand'im! Bu haberi beklemiyorsun. Seni üzmem benim için nasıl zor, galiba sana duyduğum aşk henüz geçmiş değil. Fakat artık yeni bir duyguyla yanmaktayım. Ve zavallı aklım, yüreğimin bir zaman sızlayarak taptığı sevgili hayalini anımsamakta zorlanıyor.

Lakin saf ve acımasısın — altın biriktirmek için uzak ellere göçtün; şöhret hırısından aşkı ve şefkat bekleyen gençliğimi mahvettin. Kadını ben, sensiz incecik dal gibi güçsüzüm ve hayatımı başkasına verdim.

Thomas Reis'i hatırlar mısın, tatlı Bert'im? İşte o benim eşim oldu. Üzgünsün biliyorum ama Thomas'ın çok tatlı olduğunu itiraf et, üstelik bana sadıktır! Bir zamanlar onu reddetmiş, seni seçmiştim. Ancak sen gittin ve o, dehşet içinde, senin kederli aşkın içinde kıvranan beni teselli etti.

Üzülme Bert! Sana o denli acıyorum ki! Koca olarak Make-donyalı İskender'i istediğime inandın mı gerçekten? Hayır, bana sadık ve sevgili biri lazım, isterse limanda kömür yüklesin ya da sıradan bir tayfa olarak denizlere açılsın, tüm okyanuslara bana dair şarkılar söylesin yeter. İşte bir kadın buna ihtiyaç duyar, aklında olsun, akılsız Bertrand!

Thomas'la düğünümüzün üzerinden iki hafta geçti. O fevkalade mutlu, ben de öyle. Sanıyorum ki kalbimin aşağılarında bir çocuk kıpırdanıyor. Görüyorsun ya, böyle de çabuk! Ne de olsa Thomas'ımı seviyorum ve o beni bırakmaz, sense koloniler aramaya gittin — hepsi senin olsun, benim de Thomas'ım var.

Elveda! Üzülme, Newcastle'a yolun düşerse bizi ziyaret et, seviniriz. Ölürsen Thomas'la senin için ağlarız.

Mary Carborund-Reis

Perry aklını kaçırmış gibi üç kez peş peşe okudu mektubu. Sonra dev pencereyi süzdü: Kırmaya gönlü elvermedi — cam Al-

manlardan altın karşılığında alınmıştı. Masayı parçalayım dese — ortalıkta ağır bir nesne yoktu. Alman'ın suratına bir tane patlatıverse — korunmasız varlık, hem içlerinden biri zaten ağlıyordu. Öfke Perry'nin içinde köpürür, aritmetik kafası tereddüt ederken, hışmı kendine bir çıkış yolu buldu.

“Herr Perry, ağzınıza bir şey oldu!” dedi ona Almanlar.

“Ha? Ne oldu ki?” diye sordu dermansız Perry, kederini duyarak.

“Ağzınızı silin, Herr Perry!”

Perry piposunu ona yapışan dişlerden güçlkle kurtardı. Dişler pipoyu sıkıp yuvalarına öyle bir gömülmüştü ki dişetleri yırtılmış, acı kan akmıştı.

“Ne oldu Herr? Evde bir sorun mu var?”

“Hayır. Bitti, dostlar...”

“Biten nedir Herr? Söyleyiniz lütfen!”

“Kan bitti, dişetleri de elbet kapanır. Haydi, Yepifan'a gidelim!”

V

Gezginler Posolski Yolu'ndan ilerliyorlardı; bu yol Moskova'dan Kazan'a varıp Moskova arkalarında Don'un sağ kıyısından Tatarların Rusya'ya ulaşmak için vaktiyle izlediği Kalmius Yolu'yla birleşiyordu. Yolcuların müstakbel ikametgâhları Yepifan'a ulaşmak için tam da bu yola sapmaları, sonra İdovski ve Odnobazarnıy ana ve ara yollarını geçmeleri gerekiyordu.

Yüzüne vuran rüzgâr Perry'nin göğsündeki acıyı nefesiyle birlikte süpürüyordu.

Bu zengin, ölçülü ve cimri tabiatı büyük hayranlıkla izlemekteydi. Karşılarına uçtan uca doğal gübreyle kaplı topraklar çıkıyordu, fakat üzerlerinde biten bitkiler gösterişsizdi: cılız ve zarif akağaç, elemli ve şarkılı titrek kavak.

Arazi yazın bile öyle akisliydi ki canlı cisim değil de soyut ruh-tu sanki.

Nadiren ormanın içinde bir küçük kilise belirveriyordu — ahşap, yoksul, mimarisinde Bizans stilinin alametleri. Hatta Perry, Tver önlerindeki bir ahşap mabette yavan Protestan sefilliğine rağmen gotik ruhunu seçebilmişti. Ve yurdunun sıcaklığı vurmuştu Perry'nin yüzüne — fani olanın beyhudeliğini kavramış atalarının inanç hususundaki cimri pratik zekâları.

Orman önlerindeki engin turbalıklar Perry'yi büyülüyor, dudaklarında bu kara toprakta saklı müthiş zenginliğin tadını duyuyordu.

Alman Karl Bergen de —şu St. Petersburg'da mektup başında ağlayan— aynı şeyi düşünmekteydi. Açık havada teselli bulmuş, canlanmış, genç karısını bir süre için unutmuştu, tükürüğünü yuta yuta açıklıyordu Perry'ye:

“*England – Schachtmeister. Russland – Turbameister!*” Doğru mu diyorum Herr Perry?”

“Evet, evet, kesinlikle,” dedi Perry ve anakara üzerindeki göğün feci yüksekliğini fark ederek arkasını döndü, denizin ve dar Britanya adasının üzerinde böyle bir gök görmek imkânsızdı.

Yolcular yol üzerindeki köylerde nadiren ama tıkabasa yiyor, Perry testi testi pek leziz bulduğu, seyahatte sindirime birebir *kvas* içiyordu.

Çanların müziği ve Kremlin'in köşelerindeki boş işkence kulelerinin sessizliği, Moskova'yı arkalarında bıraktıktan sonra da uzun süre mühendislerin kulağından gitmedi. Özellikle de Vasiliy Blajennıy tapınağı büyülemişti Perry'yi — kaba sanatçının ruhunun, insana karşılıksız verilmiş dünyanın inceliğine ve bütün görkemine erişmek için sarf ettiği o korkunç çaba.

Bazen, üzerinde tek yol izi bulunmayan engin bozkırlar ve sorguçotuyla örtülü topraklar seriliyordu önlerinde.

* Alm. “İngiltere – madenci. Rusya – turbacı” – ç.n.

“Nerde Posolski Yolu yahu?” diye soruyordu Almanlar arabacılar.

“İşte ya.” diyerek gösteriyordu arabacılar yekpare boşluğu.

“Belli olmuyor!” diye bağırişiyordu Almanlar araziye süzerrek.

“Yol dediğin yönden ibaret, ezilmemiş de buralar ondan! Ta Kazan’a kadar böyle gider — her yer aynı!” diye açıklıyordu arabacılar ecnebilere dilleri döndüğünce.

“Ah, pek şahane!” diyordu Almanlar gülerek.

“Ne sandın!” diye onaylıyordu arabacılar ciddi ciddi, “böyle daha bir ferah, daha bir geniş! Gözüm dalar bozkıra, dolar neşeden yaşla!”

“Ne alâ, ne alâ!” diyordu Almanlar, şaşkın.

“Ne sandın!” diye kafa sallıyordu arabacılar, bir yandan da bıyık altından kıs kıs gülüyorlardı ki kimse alınmasın.

Gücenik ve rahatsız küçük Ryazan şehrinin ötelinde pek az insan yaşıyordu. Buralarda dikkatli ve tenha bir yaşam sürüp gitmekteydi. Tatarlardan kalma bir korku vardı — her yolcuya ürkek bakışlar, içe kapanık mizaç, az bir mülkün kara gün için saklandığı kuytu kilerler.

Bertrand Perry ortalarında küçük tapmaklar olan pek ender istihkâmlara şaşkınlıkla bakıyordu. Bu derme çatma kalelerin yamacındaki kulübe öbeklerinde yerli halk yaşıyordu. Buralara yeni yerleştikleri belliydi. Eskiden, Tatarlar bozkırın türlü otu arasından bu bölgelere ulaştığında, millet toprak setlerin, ahşap duvarların rahatlığında saklanırdı. Hem bu kalelerde daha ziyade prensler tarafından buraya yerleştirilmiş memur kesimi otururdu, faydalı ekinciler değil. Şimdiyse köyler genişliyor, sonbaharda buralardan panayır gümbürtüsü eksik olmuyordu, çarın kâh İsveçlilerle kâh Türklerle savaşmasına, ülkenin bundan ötürü viran düşmesine rağmen.

Kısa süre sonra yolcular Kalmius Yolu’na, Don’un kenarından Rusya’ya uzanan Tatar istikametine sapacaktı.

Bir gün, öğle vakti, arabacı durup dururken kırbacını salladı ve kulak tırmalayıcı bir ıslık çaldı. Atlar hızlandı.

“Tanais!” diye bağırdı Karl Bergen arabadan sarkarak. Perry talikayı durdurup indi. Uzak ufukta, neredeyse göğün eteklerinde keskin parlak bir çizgi gümüşten serap misali ışıldamaktaydı. Dağ başında kar misali.

“İşte Tanais!” diye düşündü Perry ve Petro’nun teşebbüsünü anımsayıp dehşete kapıldı: Ortasından gemilere su yolu geçirilecek topraklar pek geniş, engin doğa pek yaman çıkmıştı. St. Petersburg’daki haritalarda her şey nasıl apaçık ve elverişliydi, oysa Tanais’e ulaştıkları öğle vakti pek şeytani, çetrefil ve heybetli görünüyordu.

Perry okyanus görgüsüne sahip adamdı, fakat karşısında serilen bu geri kalmış kurak topraklar da bir o kadar gizemli, muhteşem, muazzamdı.

“Kalmius Yolu’na!” diye seslendi en öndeki arabacı. “Yakala onu! Yatma vakti ne yap et İdovski Anayolu’na yetiş!”

Yulaf düşkünü atlar fırladı, sabırsız insanlara ayak uydurarak son hız koştu.

“Ağır ol!” diye bağırdı ansızın öncü arabacı ve arkadakilere işaret vermek için koca kırbacını kaldırdı.

“Neler oluyor?” diye sordu Almanlar, meraklı.

“Muhafızı almayı unuttuk,” dedi arabacı.

“Nasıl yani?” diye sordu Almanlar, bu kez sakin.

“Molada dereye ihtiyaç gidermeye indiydi — baktım da kuyrukta yok!”

“Hay sakallı *burmistr!*” dedi ikinci arabacı haklı olarak.

“İşte be, geliyor seke seke, kel memur, fermuarını da tutmuş!” dedi suçlu arabacı rahatlayarak.

* Almanca belediye başkanı anlamına gelen *Bürgermeister* kelimesinden türetilmiş Rusça sözcük; Rusya’da köleliğin kaldırılmasından önce, toprak ağasının çiftliğindeki işleri yöneten, ağa tarafından seçilen köylü – ç.n.

Ve kabile öğleye doğru İdovski ve Odnobazarnıy Anayollarına, oradan da Yepifan patikalarına doğru yola koyuldu.

VI

Yepifan'da çalışmalar derhal başlatıldı.

Az bildiği dil, bir acayip halk ve gönül yarası Perry'yi yalnızlık mahzenine tıkmıştı.

Ancak çalışırken ruhunun tüm enerjisini tüketebiliyor, arada bir de sebepsiz yere canavar kesiliyordu, bundandır ki yaverleri ona “Kürekçi* Komutan” lakabını takmıştı.

Yepifan valisi eyalette ne kadar köylü varsa hepsini işe koşturdu: Kimi taş kırıp savaklara taşıyor, kimi kanalda toprağı kazıyor, kimi karnına kadar suyun içinde Şat Nehri'ni temizliyordu.

“Öyle olsun Mary!” diye mırıldanıyordu Bertrand geceleyin Yepifan'daki odasını arşınlarken. “Böyle bir acıyla beni yıkamazsın! Kalbimde damla kan oldukça kurtulurum ben! Yapacağım o kanalı, çar çok para verecek, sonra ver elini Hindistan... Ah, nasıl da acıyorum sana Mary!..”

Ve acıdan, ağır düşüncelerden ve bedenindeki güç fazlasından altüst olan Perry derin, deli uykulara dalıyor, rüyasında çocuk gibi hasret çekip birini çağırıyordu.

Sonbahara doğru Yepifan'a Petro geldi. Çalışmalardan memnun kalmadı.

“Daha eşikte dert biriktirmişsiniz, vatana bir an evvel fayda getirmek için canını dişine takan yok,” dedi çar.

Sahiden de Perry ne kadar hırslanırsa hırslansın işler yavaş ilerliyordu. Köylüler görevden kaçınıyor, gözü kara olanlar meçhul diyarlara kaçıyor.

* Kürek mahkûmlarına yaptırılan işleri yaptırdığı için – ç.n.

Arsız yöre halkı Petro'ya kötü yöneticilerin kusurlarını sayıp döken arzuhaller yolluyordu. Petro'nun emriyle başlatılan tahkikatın sonucunda, Vali Protasyev'in yüklü haraçlar karşılığında kasabalıları mükellefiyetten azat ettiği, dahası zimmetine geçirdiği ve hazineden aldığı çeşitli ödeneklerden bir milyon ruble kâr ettiği anlaşıldı.

Petro, Protasyev'in kırbaçlanmasını emretti, sonra soruşturmanın devamı için onu Moskova'ya sürdü, fakat beriki oralarda vakitinden evvel dertten ve utançtan öldü.

Petro'nun gitmesine yakın, rezalet daha unutulmadan, Yepifan'daki teşebbüs başka bir belaya çattı.

İvan Gölü'ndeki işleri Karl Bergen yürütmekteydi — su gemi kaldıracak derinliğe ulaşsın diye gölü toprak setlerle çevreliyordu.

Eylülde Perry ondan şöyle bir rapor aldı:

Dışarıdan gelen kimseler, hele ki Moskovalı memurlar ve Baltıklı ustalar ilahi takdirle neredeyse hep hasta yatıyor. Büyük bir çöküş yaşıyor, daha çok hummadan ölüyor ve şişiyorlar. Yerli avam ise dayanıyor, lakin sonbahara doğru serinleyen bataklık suyu içinde çalışırken, her güçlükte ve acelede isyan çıkarmaya yelteniyor. Nihayet ilave etmek isterim ki şayet böyle devam ederse müdürsüz ve ustasız kalabiliriz. Velhasıl başmühendisimizin acil emirlerini beklerim.

Baltıklı ustaların ve Alman teknisyenlerin salt hasta düşüp Şat ve Upa bataklıklarında ölmediği, büyük paralar yürütüp gizli yollardan vatanlarına kaçtığı da Perry'nin malumuydu.

Perry'nin korkusu bahar taşkınlarının, inşaatı başlamış korumasız yapıları yıkmasıydı. Onları feyezanların fazla hasar veremeyeceği sağlam bir hale getirmek istiyordu.

Ne var ki bu zor bir hedefti — teknik işlere bakan memurlar ölüyor ve kaçıyor, köylüye daha beter huzursuzluk çıkarıyor ve topluca iş bırakıyordu. Bergen'in bu fenalıklarla tek başına mücadele etmesi ve bataklık kasavetine şifa bulması imkânsızdı.

O zaman mühendis hiç değilse bir derdi kesip atmak için tüm inşaatlara ve eyalet valiliklerine emir yolladı: Ecnebler —kanal ve savak ustaları— hiçbir yoldan geçirilmeyecek, kimse onlara araba kiralamayacak, at satmayacak ve ikraz etmeyecek, bunları yapanlarsa idam edilecekti.

Perry emrinin altına korkutucu ve bağlayıcı olsun diye Petro'nun da imzasını koydu; isterse onu azarlasın, imzasını almak için çarın Azak'a yollanacak filoyu hazırladığı Voronej'e gidip iki ay zaman kaybedecek değildi ya.

Gelgelelim ustaları bu şekilde de alıkoymak mümkün olmadı.

O zaman Perry işi böyle hücum edencesine başlatarak, bunca işçiyi, memur ve ustayı da peşinden sürükleyerek iyi etmediğini anladı. Aheste başlamalıydı ki ahali de ustalar da bu şekilde çalışmaya alışsın ve kendine gelsin.

Ekimde işler büsbütün durdu. Alman mühendisler yapıları ve tedarik edilen malzemeleri insan gücüyle korumak için tüm güçleriyle çabalıyorlardı ama bunda bile başarısız oldular. Hülasa Almanlar Perry'ye her fırsatta kendilerini işten bizzat kovması için raporlar yolluyorlardı, zira çar geldiğinde onları kamçılıtarak öldürtebilirdi, halbuki suçsuzdular.

Bir keresinde, bir pazar günü Perry'nin yanına Yepifan valisi geldi.

“Berdan Ramzeyiç! Bilsen ne acayip bir şey getirdim sana! Görülmemiş arsızlık!”

“Neymiş o?” diye sordu Perry.

“Bak da gör, Berdan Ramzeyiç! Hele sen şu dokümanı bir güzel inceleyiver, ben azıcık oturayım... Evine de ev demeye bin şahit ister be, Berdan Ramzeyiç! Ama n'aparsın — sana uygun karı yok bizde. Farkındayım bunun, üzülüyorum senin için...”

Perry pusulayı açtı:

Rus Hükümdarı ve Çarı BİRİNCİ PETRO ALEKSEYİÇ'e.

Bizler; uşakların ve zavallı köylülerimiz geçen yıl senin, Yüce

Hükümdar, hendek ve savak işinin başından ayrılmadık, toprak sürme ve mahsul toplama ve ot biçme zamanı evceğizlerimize dahi uğrayamadık ve şimdileyin o işten ötürü kışlık tahılları toplamadık, baharlıkları dersin hiç ekemedik zaten ekecek kimse de alet de yok atsızlıktan ötürü bir yere de gidilemiyor, bizim ahaliyle zavallı köylülerin elimizde olan dövülmüş ve dövülmemiş tahul stoğuna gelince o tahılı da sana, Yüce Hükümdar, hizmet için Yepifan'a gelen görevli ve işçi kimseler bol bol parasız almıştır, kalanıysa ilahi takdirle fareler tarafından yenmiş zırnık kalmamıştır, bu görevli ve işçi kimseler ayrıca bizlere ve zavallı köylülerimize çok haksızlıklar ve zararlar vermiş ve handiyse bütün kızları vakinden önce yoldan çıkarmıştır.

“Aldı mı burnun kokuyu, Berdan Ramzeyiç?” diye sordu vali.

“Sizin elinize nasıl geçti bu?” diye sordu Perry şaşırarak.

“Şıp diye düşüverdi: Bazı yaltakçılar iki hafta evvel benim yazmandan bir jambon budu karşılığında mürekkep koparmaya çalışmış, olmadı mürekkebin neyden yapıldığını öğrenmek istemiş filan. Amma benim yazman hinoğlu hindir, kraldan da kralcıdır — vermiş vermesine ya mürekkebi, peşlerine de düşmüş, çözmüş meseleyi, pusula işini öğrenmiş... Yepifan'da valilikten başka yerde mürekkep neyin bulunmaz ki, içine katılan boyaları da kimsecikler bilmez!..”

“Sahiden de halkı bu kadar perişan mı ettik acaba?” diye sordu Perry.

“Yok be yahu, Berdan Ramzeyiç! Bizim halk böyle arsızdır, laftan anlamaz! Sen ne yaparsan yap, başlar mektuplar döşenmeye, şikâyetler yetiştirmeye, bakma sen okuma yazma öğrenmediğine, mürekkebin neyden yapıldığını bilmediğine... Ama ben onları köşeye sıkıştırmasını bilirim! Kargaşalık çıkarmak, çara ha babam yazı yazmak neymiş gösteririm ben onlara... Allahın cezaları be! Hem ne diye bunlara laf söylemeyi öğretmişler ki? Madem okuryazarlıkları yoktur, laf söylemeyi de unutturmalı!..”

“İvan Gölü’nden haber aldınız mı peki, vali bey? Yepifan’dan muhafızlarla yolladığınız yaya işçi kabileleri, at arabaları sağ salim ulaşmış mı?”

“Hangi kabile? Şu Spas’ta* yolladıklarım mı? Nerdee, Berdan Ramzeyiç! Muhafızlardan biri on gün evveli döndüydü de neler anlattı, Yaik ve Hopyor’da yayaların hepsi tüymüş, aileleri Yepifan’da açlıktan bildiğin geberiyor. Hatunlar yakamdan düşmez oldu, o da yetmez gibi cadalozlar beni ihbarla sindirmeye çalışıyor... Hükümdardan çekiniyorum Berdan Ramzeyiç! Bir baskın verirse — gözümün yaşına bakmaz, kırbaçlatıverir. Sen bari arka çıkıver Berdan Ramzeyiç, bak İngiliz Tanrısının adını verdim!..”

“Tamam, çıkarım,” dedi Perry. “Ya at arabaları çalışıyor mu İvan’da?..”

“Nerdee, Berdan Ramzeyiç! Atlılar yayaları geçti: Hepsi de bozkıra, ücra kasabalara kaçıştı, yattı sotaya. Kolaysa bul. Ama asıl feci olan, atların çalışmaktan hep canı çıktı, toprak sürmeye yaramaz oldu, birçoğu da bozkırda eceline kavuştu... Öyleyken öyle, Berdan Ramzeyiç!”

“Anlaşıldı!” dedi Perry ve zerre teselliden mahrum, sert, zayıf başını elleriyle sıkıca kavradı.

“Ne yapmayı düşünüyorsun o halde, vali bey?” diye sordu Perry. “Bana işçi lazım! Ne istersen yap, yaya ve atlı işçi bul bana, yoksa baharda su savakları götürür, çar yanıma bırakmaz bunu!”

“Bilemem artık, Berdan Ramzeyiç! İster kafamı al — Yepifan’da anca hatunlar kaldı, diğer eyalet topraklarında da eşkıyalık gırla gidiyor. Kendi eyaletimde insan içine çıkamıyorum, işçiyi nerden bulayım! Benim yolum belli ya zati: Kelleyi ahaliden kurtarsam çar koparacak!”

“Orası beni ilgilendirmez! Sana emrimdir, vali bey, bir hafta içinde İvan Gölü’ne beş yüz yaya, yüz de atlı yolluyorsun; Storojevaya Dubrovka köyündeki savağa bin beş yüz yaya ve dört yüz

* Ortodokslarda yaz sonunda kutlanan üç bayrama verilen ad – ç.n.

atlı, Nyuhovskoy savağına iki bin yaya ve yedi yüz atlı, Şat'la Don arasındaki Lyubovskoy kanalına dört bin yaya ve bin beş yüz atlı, ayrıca Gayevskoy savağına yüz atlıyla altı yüz de yaya. Al bakalım şu emri, vali bey! Tüm bu işgücü bir hafta içinde sağlanmış olsun! Beceremezsen çara rapor yollarım!..”

“Beni bir dinleyiver, Berdan Ramzeyiç!..”

Perry valinin lafını kesti:

“Dinlemiyorum bundan böyle. Hiç bana gelip de nağme yapma, laf anlatma — gelinlik kız değilim ben! İşçi bulunacak dedim, şikâyet duymak istemiyorum! Yürü eyaletine ve bana canlı insan yarat!”

“Emrin olur Berdan Ramzeyiç, emrin olur beyim! Velakin bir halt çıkmayacak, aha da sana rahmetli anam adına yemin olsun...”

“Yürü eyalete!” dedi Perry sinirli sinirli.

“O halde, Berdan Ramzeyiç, bari müsaade et de şu doğal taş işini bahara kadar erteleyelim. Köylüleri de o korkutuyor ya asıl — ağırlık pek devasa, hem Lyutorets'deki taş ocağı da âciz...”

“Müsaade ediyorum,” diye yanıtladı Perry, yeni işlere kalkışmanın zamanı olmadığını o da görüyordu, yapılmış olanı taşkından korusa şimdilik kâfiydi:

“Hadi şimdi yollan bakalım, vali bey! Dilin pek uzun, işe gelince de lüzumsuzca kumazsın!”

“Taş için teşekkür ederiz! Sağlayacakla kalın Berdan Ramzeyiç!”

Vali alçak sesle birkaç söz daha geveledi ve ayrıldı.

Son sözleri yerel dilde, Yepifanca söylemişti, bu yüzden Perry bir şey anlamadı. Anlamış olsaydı da kendisi için hayırlı bir dilek işitmeyecekti.

VII

Kışın beş Alman mühendis de Yepifan'a geldi. Altı ayda saçları sakallarına karışmış, yaşlanmış, basbayağı yabanileşmişlerdi.

Alman karısına duyduğu acı hasret Karl Bergen'in içini kemiriyordu, fakat çarla bir yıllık sözleşme imzalamıştı ve daha önce dönmesi imkânsızdı: O vakitler Rusların gazabı yamandı. Bu nedenle genç Alman dehşetten ve aile özleminden titriyor, eli doğru düzgün iş tutmuyordu.

Diğer Almanların da hali beterti, kolay rubleler hatırına Rusya'ya geldiklerine pişmandılar.

Bir tek Perry pes etmiyordu, Mary'nin bıraktığı yürek yarası vahşi enerjisinde teselli buluyordu.

Almanlarla teknik mevzuları görüştükleri mecliste Perry, yarım savaklarda durumun korkunç olduğunu anladı. Bahar suları yapıları kökten koparıp götürebilirdi, özellikle de ağustosta tüm işçilerin terk ettiği Lyutorets ve Murovlyansk savaklarını.

Yepifan valisi, Perry'nin son emirlerinin hiçbirini yerine getirmemişti: Ya kötü niyetiydi buna sebep, ya sahiden işçileri çalışmaya yollamak imkânsızdı.

Mühendisler tartışmalar sonucunda savakları bahardan korumanın bir yolunu bulamadı. Perry, Çar Petro'nun Petersburg'da gemi yapan mühendislere siyah cenaze cübbesi giydirdiğini duymuştu. Yeni geminin suya indirilmesi ve deneme yüzüşü mükemmel geçerse çar geminin hacmine göre mühendisine yüz ya da daha fazla ruble ödül veriyor, ölüm cübbesini de bizzat elleriyle çıkarıyormuş. Şayet gemi su alır yahut sebepsiz yere yan yatarsa, daha kötüsü kıyıda batıverirse çar mühendisleri derhal idama gönderiyor, kellelerini uçurtuyormuş.

Perry kellesini kaybetmekten korkmuyor, bunun ihtimal dahilinde olduğunu görüyordu ama Almanlara bundan hiç söz etmedi.

Namlı Rus kışı hükmünü sürdürdü. Yepifan karla örtüldü, civarların sesi tümenden kesildi. Sanılırdı ki buranın insanları büyük bir gam ve eziyetli bir can sıkıntısıyla yaşar. Oysa hiç de fena değildi hayatları. Sayıları epey fazla olan bayramlarda birbirlerine gidip geliyor, ev yapımı bira içiyor, lahana turşusu ve baharatlı suda bekletilmiş elma yiyor ve arada bir evleniyorlardı.

Sıkıntı ve yalnızlıktan yılan Almanlardan biri —Peter Forch— Yepifanlı zengin bir tuz tüccarı ve boyarın kızı Kseniya Tarasovna Rodionova'yla evlendi. Kızın babasının kırk arabalık katarı Astrahan'la Moskova arasında yirmi arabacısıyla şimal eyaletlerine tuz taşıyordu. Gençliğinde Taras Zaharoviç Rodionov'un kendisi de tuz taşıyıcılığı yapmıştı. Peter Forch kayınpederinin yanına taşındı ve kısa süre içinde huzurlu yaşam ve ihtimamlı beslenmeden kilo aldı.

Perry'nin gözetimi altında tüm mühendisler uygulama projelerini, kullanılan malzeme ve işgücü keşifnamesini Avrupa yeni yılına kadar hazır etmek için canla başla uğraştılar, ayrıca bahar sularının kazasız belasız akıtılmasının çeşitli yöntemlerini projelendirdiler.

Perry çara yürütülen çalışmaların gidişatını olduğu gibi aktardığı bir rapor yazdı, felaket mertebesine varan işçi yetersizliğinden söz etti ve işin nihai selametine dair şüphesini dile getirdi. Raporunun bir kopyasını da her ihtimale karşı St. Petersburg'daki İngiliz büyükelçisine gönderdi.

Şubat ayında çar kuryesi Yepifan'a Perry için bir paket getirdi:

*Don ve Oka Nehirleri Arasındaki
Yepifan Savak ve Kanallarının
BAŞMÜHENDİSİ
BERTRAND PERRY'YE*

Yürütmede olduğun işin akameti arzuhalinden evvel kulağıma ilişti. Bu talihsizlikten benim anladığım, Yepifan halkı yaltakçısıdır,

kendi çıkarını görmekten âcizdir, ayriyeten senin de benim emrimi etrafa daha sert duyurman, emrindekilere nefes aldırmaman lazım gelir ki kimse sözünden çıkmaya cüret edemesin: ne ecnebi ustalar ne de ameleler:

Yepifan savaklarına dair içtihadı etraflıca düşündükten sonra bu yaz için esaslı tedbirler almaya karar verdim.

Senin valiyi kovdum ve günahlarının affı için Azak' tan Voronej'e kadar sığ suların brander yürütme görevi verdim. Yerine de sana Grişka Saltıkov'u yolluyorum; kendisini iyi tanırım, sağlam, becerikli adamdır, tez haklama hususunda da yamandır. Yaya ve arabalı işgücü konusunda başlıca yardımcın o olacaktır.*

*Ayrıca Yepifan eyaletinde sıkıyönetim ilan ediyor, cümle erkek nüfusunu askere alıyorum. Müteakiben sana seçkin poruçik** ve yüzbaşılar yolluyorum, bunlar Yepifanlı acemi ve milis bölükleriyle senin inşaatlarında çalışacaklar, sen de kâmilen general sayılırsın, yardımcılara ve emrindeki ustalara da hak ettikleri uygun rütbeleri dağıt.*

Çalışmalarına yararı olacak diğer hemhudut eyaletlerde de sıkıyönetim ilan ettim.

Şayet bu savak ve kanal işinde yanılırsan kabahat senin. Britanyalı olmanın sana hayrı dokunmayacaktır

Perry Petro'nun bu cevabına sevindi. Çalışmaların başarısı bu Yepifan reformları sayesinde garantiye alınmış sayılırdı. Yeter ki bahar fazla dert çıkarmasın ve geçen yılın emeği küle ve zarara dönüşmesin. Mart ayında Perry Newcastle'dan bir mektup aldı. Bu mektubu öbür dünyadan bir havadis gibi okudu, öylesine paslanmıştı kalbi geçmiş kaderine:

* Yelkenli filolar zamanında düşman gemilerini yakmak için yakıt ve patlayıcıyla yüklenmiş gemi – ç.n.

** Eski Rus ordusunda mülazım rütbesinde subay – ç.n.

Bertrand!

Yılbaşı günü ilk çocuğum, oğlum öldü. Hatırası tüm vücudumda sızdır Artık bir yabancıım olan sana yazdığım için beni başıyla fakat sen benim içtenliğime inanırdın. Hatırlar mısın, sana kadın ilk öpücüğünü verdiği erkeği ömür boyu hatırlar demiştim. Ben de seni hatırlıyor ve kaybettiğim armağanımdan, küçük oğlumdan bu yüzden söz ediyorum. O benim için kocamdan, senin hatırandan ve canımdan değerliydi. Ah, cins mücevherlerimden kaç kat daha değerliydi! Sana ondan bahsetmeyeceğim, yoksa ağlarım, ikinci mektubumu bitiremem. İlkini sana bir ay önce yollamıştım. Kocam bana tamamen yabancı birine dönüştü. Çok çalışıyor, akşamları denizci kulübüne gidiyor, bense yalnız kalıyor ve bilsen nasıl sıkılıyorum! Tek tesellim kitaplar ve sana, eğer gücenmezsen, yazacağım mektuplar.

Hoşçakal, sevgili Bertrand! Seni bir dost, uzak bir akraba gibi severim, tatlı anılarımın sıcaklığı sendedir. Bana yazarsan çok sevinirim. Beni hayatta tutan sadece kocama duyduğum sevgi ve senin hatırandır Fakat ölü oğlum rüyalarımda beni acılarını ve ölümünü paylaşmaya çağırıyor Bense hâlâ yaşıyorum, utanmaz ve ödlele anne.

Mary

N.B. Newcastle'da yaz sıcak geçiyor Eskisi gibi havanın açık olduğu günlerde boğazın karşısındaki Avrupa kıyıları seçilebiliyor. Bu kıyı bana daima seni hatırlatır; daha da kederlenirim.

Bana bir zamanlar mektubunda yazdığın şiiri anımsar mısın!

*... Acı ve çetin tutkuya kapılmışsa ruh,
Tanrı onu sevdiğindendir..*

Kimindi bu şiir? Mukadder sözleri yüzüme karşı söylemekten utanıp bana mektupla ilanı aşk edişini anımsar mısın bilmem, o zaman nasıl mert ve mütevazı bir kişiliğin olduğunu anlamış ve hoşlanmıştım senden.

Mektubun ardından Perry'yi insancıl, sevecen bir huzur sardı: Belki de Mary'nin başına gelen dertten memnun olmuştu — şimdi yazgıları eşitlenmiş sayılırdı.

Yepifan'da yakın bir tanıdığı olmadığından Peter Forch'a misafirliğe gitmeye başladı; orada vişne reçelli çay içiyor ve Forch'un karısı Kseniya Tarasovna'yla sohbet ediyordu — uzak Newcastle'dan, sıcak boğazdan ve berrak günlerde Newcastle'dan seçilebilen Avrupa kıyısından konuşuyorlardı. Yalnızca Mary'den kimseye bahsetmiyordu Bertrand, insancılık ve sevecenliğin kaynağını onda saklı tutuyordu.

Mart ayıydı. Yepifanlılar oruç tutuyor, Ortodoks mabetlerinde hazin hazin çan çalıyordu, su ayırım çizgilerindeyse tarlalar karar-mıştı.

Perry'nin keyfi hâlâ yerindeydi. Mary'nin mektubuna cevap yazmadı, hem kocasının da hoşuna gitmezdi bu; beylik nezaket sözleri yazıp yollamaksa içinden gelmiyordu.

Perry Alman mühendislerini bahar sularının akışını yönetmek üzere en tehlikeli savaklara yolladı.

Köylüler şimdi asker olmuştu. Yeni vali Grigoriy Saltıkov kim-senin gözünün yaşına bakmıyor, esip gürlüyordu; hapis hücreleri isyankâr köylülerle tıkabasa dolmuştu, valinin özel tenkil mekânı olan “kusur kulübesi” de hizmetteydi. Köylülerin kışına kamçıyla akıl çakılıyordu orada.

Ortalık yayasından atlısına işçiden geçilmiyordu fakat Perry bu bolluğa güven olmayacağını biliyordu: Her an bir ayaklanma patlak verebilir, topyekûn işten kaçılmakla kalınmaz yapılar da nefretle yerle bir edilirdi.

Bahar hiç de dostane gelmedi: Gündüz küçük miktarlarda akan su geceleri bastırabiliyordu. Su savaklardan çatlak kovadan sızar gibi akıyor, Almanlar ve nöbetçiler boşaltım borularındaki çamur sızdıran delikleri tıkamaya zaman buluyor, büyük bir yıkım yaşanmıyordu.

Perry gidişattan gayet memnundu ve şimdi Forch'un yalnız ha-

nımını daha sık ziyaret ediyor, o ve babasıyla tuz taşıyıcılarından, Tatar akınlarından ve sorguçotuyla örtülü kadim bozkırların tatlı bitkilerinden söz ediyordu.

Nihayet büyümlü taşra baharı yaz ateşiyile tutuştu, tabiatın toyluğu duruldu. Yaz olgunluğu ve hıncı bastırdı, toprakta yaşayan ne varsa telaşla sarmalandı.

Perry sonbahara doğru tüm kanal ve savakları bitirmeye karar verdi. Denizi, yurdunu, Londra'da yaşayan ihtiyar babasını özlemişti.

Babanın oğluna hasreti piposundaki külle ölçülürdü: Özlemin-den boyuna pipo içerdi ihtiyar. Vedalaşırken aynen böyle söylemişti:

“Bert! Seni görene dek ne kadar tütün yakmam gerekecek...”

“Çok, baba, çok!” diye yanıtlamıştı Bertrand.

“Hiçbir zehir de fayda etmiyor ki, oğlum! Herhalde yakında tütün yaprağı çiğnemeye başlarım...”

Yaz başında çalışmalar hızlandı. Çardan korkan köylüler canla başla çabalıyordu. Yine de kimi eski mağara sevdalıları* kaçıyor ve uzak manastırlarda saklanıyordu. Bazı gözüpekler de aralarında fısıldaşıyor, sonra koca bölükleri Ural'a, Kalmuk bozkırlarına sürüklüyordu. Peşlerine asker gönderiliyordu ya kâr ettiği hiç görülmemişti. Perry hazıranda çalışmaları incelemeye çıktı. Hız ve başarıyı yeterli buldu.

Bu arada Karl Bergen onu sevince boğdu. İvan Gölü'nde, en derinde dipsiz bir kuyu keşfetmişti. Oradan göle o kadar çok kaynak suyu fıskırıyordu ki su seviyesinin düşük olduğu kurak yıllarda kanalların beslenmesi için yeterdi. Sadece geçen yılki toprak seti bir *sajen* daha yükseltmek, böylece kuyu suyunu göle daha bol istiflemek, ardından da bu suyu özel bir kanaldan aşağı akıtmak gerekecekti. İhtiyaç hasıl olduğunda.

* Rusya'da bir dönem dini baskılardan dolayı mağaralarda saklanan eski Hıristiyan manastırlarına gönderme—ç.n.

Bertrand, Bergen'in icadını onayladı ve kuyunun çamur pompasıyla temizlenmesini, içine de tekrar lığ bağlamaması için fileli demir bir borunun indirilmesini söyledi. Böylece gölde daha fazla su birikecek ve kuraklık zamanı gemi yolu sığlaşmayacaktı.

Gelgelelim korku ve kuşku Yepifan'a dönerken Perry'nin gururunu tırmaladı durdu. Petersburg projeleri yerel tabiat koşullarını, bilhassa bu yerlerde hiç ender sayılmayan kuraklıkları hesaba katmamıştı. Görünen oydu ki kurak yazlarda kanallara su yetmeyecek ve gemi yolu kumdan bir karayoluna dönüşecekti.

Yepifan'a geldiğinde Perry teknik hesaplarını tekrar gözden geçirdi. Sonuç daha da kötüydü: Proje, bereketli yazıyla anılan 1682 yılının yerel verilerine göre hazırlanmıştı.

Yepifanlılar ve Forch'un kayınpederiyle konuşan Perry, ortalama miktarda yağmur ve karın yağacağı yıllarda bile kanallardaki azıcık suda kayık dahi yüzemeyeceğini anladı. Kurak yazlardan söz etmeye bile gerek yoktu — kanal yatağından ancak toz kalkardı.

"İşte o zaman babamı muhtemelen hiç göremem!" diye düşündü Perry. "Newcastle'a da gidemem, Avrupa kıyılarına da bakamam!.."

Tek ümit İvan Gölü'nün dibindeki kaynak suyundaydı. Çok su verirse yağışsız yıllarda kanallar beslenebilirdi.

Ne var ki Bergen'in bu keşfi de, Mary'nin mektubundan sonra duyduğu sakin huzuru Perry'nin ruhuna iade edemedi. İçten içe İvan Gölü'ndeki kuyudan bol su çıkacağına da inanmıyor, yine de çaresizliğini bu küçük ümidin gerisinde gizliyordu.

Şimdi İvan Gölü'nde sualtı kuyusunun iyice derinleştirilmesi ve içine geniş bir font borunun indirilmesi için özel bir sal yapılmaktaydı.

VIII

Ağustos başında Perry Karl Bergen'den bir hizmet raporu aldı. Vali Saltıkov getirdi onu:

“Aha, beyefendi hazretleri, sana yazı-çizi geldi. Benim çocuklar, yavşak köylülerin geçenlerde birlik olup Tatin savağından çıt çıkarmadan kaçtığını söyledi. O savak hususunda gönlün rahat olsun: Kocaları kaçan hatunları yarın Tatinka'ya işe yolluyorum. Kaçakları da yakalatıp askeri mahkemeye teslim ediyorum. Kellelerini koparıyorum, anca akıllanırlar. İşte o kadar!..”

“Katılıyorum sana, Saltıkov!” dedi kaygılardan canlı cenaze gibi dolaşan Perry.

“Demek, beyefendi hazretleri, imzalayacaksın ha o idamları? Haberin ola, sen şimdik buralarda her bir işin başısın...”

“Peki, imzalarım...” diye yanıtladı Perry.

“Ha bir de, general bey, yarın benim kıza görücü gelecek. Talip Moskovalı, tüccar oğlu, benim Fekluşa'yı eş olarak evine alacakmış. Sen de buyur gel, ağırlayalım...”

“Eksik olma. Belki uğrarım. Sağol vali bey.”

Saltıkov gitti; Perry Bergen'in paketini yırtarak açtı.

Gizli

MESLEKTAŞIM PERRY!

20-25 Temmuz tarihleri arasında İvan Gölü'nün dibindeki sualtı kuyusunu derinleştirme, genişletme ve temizleme amacıyla sondaj çalışmaları gerçekleştirildi. Planınıza göre bu çalışmalar sonucunda İvan Gölü'ne güçlü bir yeraltı suyu akışı bekleniyordu.

Sondaj onuncu sajen'de aşağıda açıklanan nedenlerden ötürü durdurulmuştur:

25 Temmuz akşamı saat 8'de çamur pompası yapışkan kili kal-

dırmaz oldu, yüzeye ince kuru kum çıkarmaya başladı. Bu işlem esnasında ben işin başından hiç ayrılmadım.

Zoraki ihtiyacımı gidermek için sondaj salından kıyıya indiğimde suyun ufkunda daha önce görmediğim otların sivrildiğini fark ettim. Kuru yola çıkınca, buralarda Plyuşka lakabıyla bilinen ve asker karavanasından beslenen köpeğin uluduğunu duydum. Tanrı'ya olan inancıma rağmen gördüklerim aklımı bir hayli karıştırdı.

İşçi-asferler bana öğlenden beri göldeki suyun azaldığını söylediler. Yüzejde sualtı otları ve iki ufak adacık belirmişti.

Asferler dehşetli bir korku içindeydiler ve gölün dibini boruyla delik deşik ettiğimizi, gölün şimdi hepten kuruyup gideceğini söylüyorlardı.

Gerçekten de kıyıda, suyun dünkü izi ve şimdiki seviyesi açık seçik görülüyordu ve fark yarım sajen kadardı.

Sala döndüğümde sondaja son verilmesini ve kuyunun derhal doldurulmasını emrettim. Bunun için yeraltı kuyusuna bir arşın çapında fonttan bir kapak indirdik ancak o da yeraltı derinliğine çekilerek kayboldu. O zaman kuyuya kille dolu bir boru sokmaya çalıştık. Lakin kuyu bu boruyu da emdi ve içine çekti. Ve bu emme vaziyeti halen devam etmekte, gölün suyu kuyuya geri dönüşü imkânsız şekilde çekiliyor.

Bu vaziyetin basit bir açıklaması bulunmakta. Usta, sondaj pompasıyla İvan Gölü'ndeki suyun tutunduğu dirençli kil tabakayı delmiş oldu.

O kilin altındaysa açgözlü kuru kum var ki şimdi gölün suyunu çeken, demir nesnelere emen de bu kumdur.

Bundan böyle ne yapacağımı bilemediğimden emirlerinizi bekliyorum.

Perry'nin hiçbir dehşetten korkmayan ruhu bu kez insan doğasına yaraşacak şekilde titreyerek sarsıldı. Bertrand derdin bu şekilde büyümesine dayanamayarak alnını masaya dayadı ve acı acı ağladı.

Kader dört yandan saldırıyordu: Yurdunu, sonra Mary'yi kaybetmiş, şimdi de işler çıkmaza girmişti. Bu susuz engin vadilerden canlı çıkamayacağını, Newcastle'ı da Avrupa'yı da, pipolu babasını da, Mary'yi de son bir kez göremeyeceğini biliyordu.

Alçak tavanlı boş oda Perry'nin zapt edemediği diş gıcirtısı ve gözyaşlarından sarsılıyordu. Masayı devirmiş, üstüne boşanan acıdan inleyerek, kontrolünü büsbütün yitirerek kendini daracık odada bir oraya bir buraya atıyordu. Acısı içinde kuduruyor, aklın denetiminden tümenden azade, rasgele izler bırakıyordu.

Bertrand sonunda yatışınca gülümsedi ve utanmaz çaresizliğinden utandı. Sonra bavulundan kitabını çıkarıp okumaya koyuldu:

Arthur Chemsfield
LADY BETTY HUGES'ÜN SEVDASI
3 Cilt, 40 Bölümlük Roman

Hanımefendi! Aşkla dolup taşan kalbim ıstırap ve fğanla, bir melek yakarışıyla size sesleniyor: Beni tüm sosyete erkeklerine tercih ediniz ya da şu kalbimi göğsümden söküp çiğ yumurta gibi içiniz! Karanlık bir kasırğa kafatasımın kemerlerini sarsıyor, kanım sıvı katran gibi tutuşuyor! Beni buyur etmez misin yamacına Betty Hanımefendi? Korkmaz mısın yabancı ama sana sadık bir adamın mezarı başında içine musallat olacak eskârdan?..

Mistress Betty, Mister Huges'ün, evinize yaklaşmamla beni eski tüfeğindeki bayat barutla vuracağını biliyorum. Ama olsun varsın! Uğursuz kaderim oynasın oyununu!

Milletin ocağına incir ağacı diken bir katilim ben! Gel gör ki kalbim sevdiğimin kombinezonu içinde, naif göğüslerinin tepeleri altında çarpan yüreğinde merhamet arar!

Ben gidecek yeri olmayan bir serseriyim! Fakat saygın eşinizden ihsan dilenirim!

Atları ve diğer hayvanları sevmekten bıktım, artık daha kalifiye bir varlığın, kadının sevgisidir aradığım!

Perry istemeden derin ve temiz bir uykuya dalıverdi, kitap elinden düştü — ebediyen yarım ama ilginç kalarak.

Akşam oldu; oda soğudu, loş bir hal aldı, sırlı ve ücra göğün belirsiz ışıklarının sızlanmasıyla doldu.

IX

Koca bir sene geçmişti — uzun bir güz, upuzun bir kış ve az görü-lür ürkek bir bahar.

Nihayet ansızın Rus taşrasının gülü, mütevazı bahçelerin armağanı, vazgeçilmez köy hayallerinin alameti leylak açıverdi.

Devlet Don-Oka Suyolu adıyla anılan tüm işler tamamlanmış-tı.

Bir kara ülkesinin yüz akı küçük ve koca gemiler yıllar yılı yü-zecekti burada.

Mayıstan itibaren ortalık kavrulmaya başladı. Önce tarlalar genç bitkilerin bedenleriyle mis koktu, sonra haziranda, solan yaprakların külleri ve ölüm sıcağından ekşiyen çiçeklerin keskin ko-kusu ortalığa yayılmaya başladı: Yağmıyordu yağmur.

Hükümdar, savak ve kanalların kontrolü için Fransız mühendis General Truzson'u beraberinde üç amiral ve bir İtalyan mühendis-ten oluşan özel bir heyetle Yepifan'a gönderdi.

“Mühendis Perry!” dedi Truzson. “Hükümdar-imparatorun emrine istinaden şahsınızdan, bir hafta içinde Don'dan Oka'ya ka-dar tüm yolu hazır etmenizi rica ediyorum! Majesteleri şahsıma, tüm su yapılarının kâfi mertebede sağlam ve zatiâlinin amaçlarına uygun olup olmadığını teftiş etme yetkisini vermiş bulunmakta.”

“Emredersiniz!” diye yanıtladı Perry. “Suyolu dört gün içinde hazır edilecektir!”

“Hah, fevkalade!” diye haykırdı Truzson. “Gereğini yapınız mühendis bey, St. Petersburg'a dönüşümüzü geciktirmeyiniz!”

Dört gün sonra bent kapakları indirildi, su savak akıntılarında birikmeye başladı. Gelgelelim o kadar cüzi miktarda birikti ki derin yerlerde bile seviyesi bir arşına ulaşmadı. Üstelik savakların hapsettiği su nehirde biraz yükselince yeraltı pınarları fışkırmayı kesti. Ağır su tabakası üzerlerine yüklenmiş, boğmuştu onları.

Beşinci gün savaklar arasındaki yollara hiç su dolmaz oldu. Üstelik hava sıcaktı, yağmur yağmıyordu, derelerden medet ummak boşaydı.

Şat Irmağı'ndaki Murovlyansk savağından derinliği bir arşına erişemeyen suya kereste yüklü bir *baydara** indirilmişti. Savaktan yarım *verst* sonra *baydara* daha seyir koridorunda karaya oturdu.

Truzson ve teftiş heyeti troykalarla suyolunun kıyısından ilerliyordu.

Köy halkından, görevli işçilerin haricinde suyolunun açılışına kimse gelmemişti. Köylüler bu belanın Yepifan'ı terk edeceği günü ipe çekiyor, nehirde yüzmeyi kimse aklından bile geçirmiyordu; belki sarhoşun birinin suyu uçtan uca yüzerek geçtiği olurdu, o da nadiren: O zamanlar ahali vaftiz ettiği çocuğun evinden iki yüz *verst* ötede otururdu, çünkü kimse komşusunun çocuğunu vaftiz etmezdi — hatunların arası hoş değildi.

Truzson kâh Fransızca kâh İngilizce sövüyordu ama pek ağır bir laf edebildiği söylenemezdi. Rusça küfür zaten bilmiyordu. Bu yüzden savaktaki işçiler bile generalden korkmadı; bu yaban elden gelme Rus generalin ne bağırıldığını, ağzından neler saçıldığını anlamıyorlardı.

Suyun az, yüzmeye elverişsiz olduğunaysa, daha bir yıl öncesinde bilmeyen hatun yoktu Yepifan'da. Bu yüzden tüm yerliler yapılan işe bir çar hevesi ve ecnebi icadı gözüyle bakıyor, ancak millete ne diye eziyet edildiğini sormaya cesaret edemiyordu. Ye-

* Kamçatka, Çukotka ve Aleut adalarında kullanılan, açık, dışı deriyle kaplı, büyük ağırlıkları kaldırabilen kayak — ç.n.

pifanlı hatunlar bir tek somurtkan Perry'ye acıyordu:

“Huyu da iyi kendi de endamlı keratanın, fazla yaşı da yok san-ki amma hatunlarla âlem etmiyor. Ya pis bir kahir musallat olmuş buna, ya hatununu gömmüş — kim bilir, etmez lafını... Fakat sura-tı pek biçare — bakmaya korkarsın..”

Ertesi gün ölçüm işi için yüz kadar köylü görevlendirildi. Köy-lüler nehri uçtan uca yüzerek geçecekti. Ancak savak barajlarında bir nebze yüzebildiler, sonrasını hep yürüyerek geçtiler. Ellerinde sııklar vardı, *desyatski*'ler bunlara derinliği gösteren çentikler atı-yordu; fakat ölçücüler daha ziyade baldırlarını kullanıyor, sonra karış hesabı yapıyorlardı, karışları da yarım arşına bedeldi. Beş parmaklı el o vakitler pek bir iriydi ve ölçüm işleri için kullanışlı sayılmazdı.

Bir hafta sonrasında tüm suyolları ölçülmüştü; Truzson nehrin kimi yerlerinden kayıkla bile geçilemeyeceğini, kimi yerlerdeyse suyun bir salı dahi kaldırmayacağını hesaplamıştı.

Oysaki çar, nehrin on top taşıyan gemilerin dahi güvenle yüze-bileceği derinliğe ulaştırılmasını emretmişti.

Truzson'un heyeti hazırladığı teftiş raporunu Perry ve yardım-cısı Almanlara okudu.

Raporda kanalların, tıpkı savakların kurulduğu derecikler gibi düşük su seviyesi sebebiyle yüzme ve gemi trafiğine müsait olma-dığı söyleniyordu. Harcama ve emekler nafîle ve fuzuli sayılma-lydı. Bundan sonra yapılacaklar çara kalmıştı.

“Evet,” dedi Truzson'un yordakçılarında bir amiral, “ne de güzel su yolu kurmuşsunuz ya! Bir kepezelik anıtı dikmişsiniz, yok yere halkı binbir külfetin altına sokmuşsunuz!.. Rezil etmişsiniz, alay etmişsiniz hükümdarla — benim bile bu marifetlerinizden midem ekşidi!.. Şimdi yandınız, Almanlar! Sana gelince, İngiliz-yalı sihirbaz, kamçıdan kaçışın yok — o bile merhamet sayılır!.. İnsan şu raporu çara takdim etmeye bile korkar — ağzına çarpive-rir adamın!..”

Perry susuyordu. Projenin bizzat Truzson'un etütleri esas alı-

arak uygulandığını biliyordu, ama bu saatten sonra kurtulmaya çabalamak boşaydı.

Ertesi gün güneş doğarken Truzson adamlarıyla birlikte yola koyuldu.

Perry her zaman işe verdiği gücü neye sarf edeceğini şaşırılmış, günler boyunca bozkırda dolaşüyor, akşamlarıysa İngiliz romanları okuyordu, fakat *Betty Hugh'ün Sevdası*'nı değil, başkalarını.

Almanlar Truzson'un gidişinden on gün sonra sırta kadem bastı. Vali Saltıkov peşlerine adam saldı ama muhafızlar henüz dönmüş değildi. Yepifan'da Almanlardan sadece hanımını seven bir adam olarak Forch kalmıştı.

Vali Saltıkov, Perry ve Forch'u gizliden takip ettiriyordu ama Perry de Forch da her şeyin farkındaydı. Saltıkov Petersburg'dan bir emir bekliyor, Perry'nin gözüne gözüküyordu.

Perry'nin yüreği yabanileşmiş, zihni tümünden susmuştu. Ciddi bir işe başlamanın manası yoktu. Çarın gazabına uğrayacağını biliyordu. Yine de Petersburg'daki Britanya elçisine, İngiliz kralının tebaasını kurtarmasını rica ettiği kısa bir mektup gönderdi. Gerçi Perry, valinin mektubunu bir sonraki postayla göndermeyeceğini ya da devlet zarfına koyup Petersburg İstihbarat Dairesi'ne yollayacağını seziyordu.

İki ay sonra Petro ulakla gizli bir paket gönderdi. Çar kuryesi kupa arabasıyla geliyordu, arabanın ardından bebeler koşuyor, arkalarında akşam güneşinde ebemkuşağı renklerine boyanan toz kalkıyordu.

Perry o sırada pencere kenarında durmuş akıbetinin hızla gelişini izlemekteydi.

Ulağın ne getirdiğini hemen anlamıştı, lüzumsuz vakti bir an önce geçirmek için yatıp uyudu.

Ertesi gün şafak sökerken Perry'nin kapısını çaldılar.

Vali Saltıkov içeri girdi:

“İngiliz yurttaşları Berdan Ramzeyiç Perry, imparator hazretlerinin emrini ilan ediyorum sana: Şu saatten itibaren general değil si-

vil bir adamsın, üstüne üstlük de suçlusun. Hükümdarın verdiği cezayı çekmek üzere muhafızlarla beraber yürüyerek Moskova'ya gideceksin. Toparlan, Berdan Ramzeyiç, boşalt devletin odasını!..”

X

Öğleydi, Perry Rusya içlerinde yayan ilerliyor, önüne çıkan otları seyrediyordu. Sirtında bir torba, yanında muhafızlar vardı.

Yol uzun, ruhlarını gazeze boş yere harcamak istemeyen muhafızlar iyiydi.

İki muhafız da Yepifanlıydı. Perry'ye, ertesi gün sabahtan Almanlardan geriye kalan Forch'un işkence kulübesinde kırbaçlanmaya başlanacağını söylediler. Çar galiba idam cezası filan da vermemişti ona, bir temiz kırbaçlanıp Alamanya'ya postalanacaktı.

Moskova yolu öyle uzun çıkmıştı ki Perry nereye götürüldüğünü unuttu, öyle de yoruldu ki bir an önce ulaştırılıp öldürülmeyi ister oldu.

Ryazan'da Yepifanlı muhafızların yerini başkaları aldı. Yeni muhafızlar Perry'ye İngiliz devletiyle bir savaşın çıkabileceğini söylediler.

“Ne oldu ki?” diye sordu Perry.

“Hükümdar Petro çariçenin döşeğinde âşığını yakalamış diyorlar; işte o herif İngiliz ulağı çıkmasın mı! Çar Petro onun kellesini uçurmasın mı, ipek çuval içinde çariçeye yollamasın mı!..”

“Hadi canım?” dedi Perry.

“Ne sandın ya?” dedi muhafız. “Gördü müydün sen bizim çarı? Dev gibi adamdır! Diyorlar ki o ulağın kafasını elleriyle koparmışmış, tavuk kafası gibi! Şaka mı sandıydın? Ama çar karı meselesi yüzünden halkı savaşa sokmaz diye konuşuyorlar...”

Yolun sonuna vardıklarında Perry ayaklarını hissetmiyordu. Şişmişlerdi, keçe çizme giymiş gibi yürüyordu.

Muhafızlardan biri —ihtiyar— son konaklamalarında durup dururken şöyle deyiverdi Perry'ye:

“Nereye götürüyoruz ki biz seni? Ola ki ölüm idamına!.. Şimdiki çarın elinden her tür canavarlık gelir... Yerinde olsam kaçırırdım! Hop! Kedi gibi gidiyorsun sen de yahu! Kanın çürümüş, kardeş — ben olaydım kıyameti koparırdım da kırbaçlatmazdım kendimi, hele ki idama hiç götürmezdim!..”

XI

Perry'yi Kremlin'e getirip kuledeki hapishaneye teslim ettiler. Hiçbir şey söylemiyorlardı ona, o da kaderini sorgulamaktan vazgeçti.

Daracık pencereden gece boyu doğanın şatafatı yıldızları görüyor, göğün tepesinde kanunsuzca yanan bu canlı ateşe şaşıyordu.

Bu fikir Perry'ye sevinç vermişti, yattığı alçak ve derin zeminde, nefes kesici boşlukta mutlu mesut hükmünü süren yüksek göğe kaygısızca güldü.

Perry uyuduğuna inanamazken uyanıverdi. Kendiliğinden değil, başında durmuş alçak sesle konuşan insanlardan ötürü uyanı, mahkûmu kaldırmak istemiyorlardı ama o varlıklarını sezip uyanmıştı.

“Bertrand Ramzey Perry,” dedi zangoç bir kâğıt çıkarıp okuyarak, “majesteleri hükümdarımız imparatorun emriyle kafanın kesilmesine karar verildi. Başkaca bir şeyden haberim yoktur. Elveda. Nur içinde yat! İnsansın sonuçta!”

Zangoç çıktı, demire hemen söz geçiremediyse de dışarıdan sınıksıkı kapattı kapıyı. Başka bir adam kaldı içeride — irikiyım bir küstah, ayağında düğmeli pantolon, gömleksiz.

“İndir poturu!”

Perry gömleğini çıkarmaya koyuldu.

“Poturunu dedim sana, poturunu sıyrır, hırsız!”

Celladın aslında mavi fakat şimdi kararmış gözleri vahşetle, gürül gürül bir sevinçle parlıyordu.

“Baltan nerede?” diye sordu Perry, bu adamın az sonra kendisini fırlatacağı soğuk suyun eşliğinde, hafif bir tiksinti dışında tüm hislerini yitirerek.

“Balta ha!” dedi cellat. “Senin hakkından baltasız da gelirim ben!”

Tabiatına yabancı ve ürkünç bir fikrin ani keskin yalımı saplanıverdi Perry’nin beynine, kurşunun kanlı canlı kalbe saplanması gibi.

Ve bu fikir, Perry’de boyna inen baltanın vereceği hissin yerini aldı: Uyuşmuş, soğumuş gözlerinde kan gördü ve kükreyen celladın kucağına yığıldı.

Bir saat sonra zangoç kulede demiri gümbürdetti.

“Tamam mı, İgnatiy?” diye seslendi kapının aralığından, eğilip kulak vererek.

“Bekle, dalma içeri, yavşak!” diye yanıtladı cellat içeriden dışlerini gıcırdatıp hırlayarak.

“Şeytan!” diye mırıldandı zangoç. “Böylesini de hiç görmemişim: Kudurukluğu geçene kadar içeri girene aşkolsun!”

“Layıkıyla”* duası için çanlar çalındı — sabah ayini son buluyordu.

Zangoç kiliseye girdi, ilk kahvaltı için biraz ayin ekmeği aldı, akşamki yalnız başına kitap okuma faslı için de bir küçük mum tedarik etti.

•

* Ortodoks ayinlerinde sıkça okunan ve bu sözcükle başlayan dua (Ruşçası – Dostoyno) – ç.n.

Yepifan valisi Saltıkov ağustos ayında, Yabloçnıy Spas'ta yabancı devlet pulları yapıştırılmış esanslı bir paket aldı. Üzerindeki yazılar bizim dilden değildi, Rusça yazılmış şu üç kelime hariç:

MÜHENDİS BERTRAND PERRY'YE

Saltıkov korktu, ölünün adına gelen bu paketi ne yapacağını bilemedi. Sonra da günah olmasın diye ikon rafının arkasına, örümceklerin ebedi yuvasına koydu.

—

MUHTEŞEM VAHŞİ DÜNYADA

I

Aleksandr Vasilyeviç Maltsev, Tobuleyev deposunun en iyi lokomotif makinisti olarak bilinirdi.

Otuz yaşlarında olmasına rağmen birinci sınıf makinist ehliyetine sahipti ve çoktandır hızlı tren kullanıyordu. Depomuza gönderilen ilk “İS” serisi güçlü yolcu lokomotifini Maltsev’e verdiler ki bu gayet mantıklı ve doğru bir karardı. Maltsev’in yanına depo çilingirlerinden Fyodor Petroviç Drabanov adında yaşını başını almış bir adamı yardımcı olarak atadılar, ama o kısa süre sonra makinist sınavlarını vererek başka bir araçta çalışmaya başladı, bense Drabanov’un yerine Maltsev’in ekibine yardımcı olarak atandım; öncesinde de makinist yardımcısı olarak çalışıyordum, ama eski, güçsüz bir trende.

Atamaya sevinmiştim. O zamanki demiryolu güzergâhımızın ilk “İS” lokomotifi sadece görüntüsüyle bile içimi kıpır kıpır ediyordu; ona uzun uzun bakabiliyordum, içimde özel, dokunaklı bir sevinç uyanırdı — çocukluğumda Puşkin’in şiirlerini ilk okuduğum zaman duyduğum sevinç kadar muhteşem. Ayrıca birinci sınıf makinistin ekibinde çalışmayı, ondan, ağır ve yüksek hızlı trenleri sürme sanatını öğrenmeyi istiyordum.

Aleksandr Vasilyeviç benim ekibe atanmamı sakın ve ilgisiz karşıladı; kendisine kimin yardım edeceğini belli ki umursamıyordu.

Yolculuk öncesi her zamanki gibi makinenin tüm parçalarını kontrol ettim, tüm ana ve yardımcı mekanizmalarını gözden geçir-

dim ve aracın yolculuğa hazır olduğuna ikna olarak rahatladım. Aleksandr Vasilyeviç yaptıklarımı görmüş, takip etmişti ama bana güvenmez gibi peşim sıra kendi elleriyle makinenin durumunu tekrar kontrol etti.

Sonraları da bu hep böyle devam etti, Aleksandr Vasilyeviç'in görevlerime karışmasına içten içe üzülsem de alıştım. Genellikle yola çıktığımız anda üzüntümü unutuveriyordum. Bazı, koşturan lokomotif denetleyen cihazları, sol makinenin işleyişini ve önümüzdeki yolu unutup Maltsev'e bakardım. Treni büyük bir ustanın cesur güveni, tüm dış dünyayı kendi iç kaygısına sığdırmış ve böylece üzerinde hâkimiyet kurabilmiş ilham dolu bir sanatçının konsantrasyonuyla sürerdi. Aleksandr Vasilyeviç'in handiyse boş gözleri önündeki yola dalgın bakardı, ama ben onun, önünde uzanan yolun ve bize doğru koşturan doğanın tümünü, hatta trenin boşluğu delip geçen rüzgârıyla balastlı yamaçtan kopuveren bir serçeyi bile gördüğünü bilirdim; evet o bile Maltsev'in bakışından nasibini alırdı, başını bir an için çevirip serçenin ardından bakardı makinist: Bizden sonra ne olacak ona, nerelere uçmuştur?

Kendi hatamız yüzünden geç kaldığımız olmazdı; aksine sık sık ara istasyonlarda bekletilirdik çünkü süremizin önüne geçmiş olurduk — rötarlarla tekrar çizelgeye uydururlardı bizi.

Çalışırken genellikle konuşmazdık; nadiren Aleksandr Vasilyeviç bana dönmeden anahtarı kazana vurur, makinenin çalışma düzenindeki bir aksaklığa dikkatimi çeker yahut gözümü dört açayım diye ani bir düzen değişimine beni hazırlardı. Büyüğüm olan bu yoldaşın sessiz komutlarını her zaman anlıyor ve tüm gayretimle çalışıyordum, ancak makinist bana tıpkı yağcı-ateşçiye davrandığı gibi soğuk davranmayı sürdürüyor, molalarda yağ pompalarını, biyel civatalarının sıkılığını kontrol ediyor, matris dingillerin kovanlarını vs. inceliyordu. Ben sürtünme yapan bir parçayı daha az önce gözden geçirip yağlamışsam Maltsev çalışmamı geçerli saymazmış gibi peşim sıra onu tekrar gözden geçirip yağlayıveriyordu.

“Ben o makarayı kontrol etmiştim Aleksandr Vasilyeviç,” de-

dim ona bir keresinde, yine böyle bir parçayı peşim sıra kontrole giriştiğinde.

“Kendim de bakmak isterim,” diye yanıtladı Maltsev gülümseyerek — tebessümünde beni çarpan bir keder vardı.

Sonraları kederinin manasını ve bize karşı aldırmaazlığının nedenini çözdüm. Bizden üstün olduğunu hissediyor çünkü makineyi bizden daha iyi anlıyor, benim ya da başkasının, yeteneğinin sırrına erebileceğimize inanmıyordu: Bir yandan yolu, trenin ağırlığını, makinenin gayretini duyumsarken bir yandan da yolun kenarından uçan serçeyi, karşıdaki işareti görmenin sırrıydı bu. Maltsev elbette gayretlilikte olsun çalışkanlıkta olsun onu geride bırakabileceğimizin farkındaydı, ancak lokomotifi kendisinden çok sevip ondan daha iyi tren sürebileceğimize ihtimal vermiyor, daha iyinin mümkün olmadığını düşünüyordu. İşte bu yüzden yanımızda kederleniyordu Maltsev; yeteneğinden yalnızlığından sıkılır gibi sıkılıyor, bunu bize anlayabileceğimiz şekilde söylemenin bir yolunu da bilmiyordu.

Ve gerçekten de bizim aklımız onun hünerine ermezdi. Bir defasında katarı kendi başıma götürmek için iznini istemiştim; Aleksandr Vasilyeviç kırk kilometre kadar gitmeme izin verdi, kendi de yardımcı koltuğuna oturdu. Katarı yürüttüm, yirmi kilometre sonra dört dakikalık bir gecikmeye sebep oldum, uzun yokuşları çıkarken saatte otuz kilometreden fazla hız yapamıyordum. Sonra lokomotifi Maltsev devraldı; yokuşlarda elli kilometreye çıkıyor, dönemeçlerde treni benim gibi savurmuyordu, kısa süre sonra da kaybettiğim zamanı geri kazandı.

II

Maltsev’in yardımcılığını bir yıl kadar, ağustostan temmuza dek sürdürdüm, 5 Temmuz’da Maltsev ekspres trenin makinisti sıfatıyla son yolculuğunu gerçekleştirdi...

Bizden önce yolda dört saat rötâr yapmış kırk vagonlu bir yolcu katarını devralmıştık. Hareket memuru lokomotif'e yanaşarak Aleksandr Vasilyeviç'ten trenin rötârını mümkün olduğunca kısaltmasını, en azından üç saate indirmesini özellikle rica etmişti, yoksa yan hatta verecek boş tren bulması zor olacaktı. Maltsev ona zamanı yakalama sözü vermiş ve yola koyulmuştuk.

Saat akşamın sekiziydi ama yaz günü sürüyor, güneş sabahki gücünün zaferiyle parlıyordu. Aleksandr Vasilyeviç benden kazandaki buhar basıncını sürekli azami seviyenin yarım atmosfer altında tutmamı istedi.

Yarım saat sonra bozkıra, sakin yumuşak araziye çıktık. Maltsev gidiş hızını doksan kilometreye çıkardı ve hiç düşürmediği gibi aksine yatay ve hafif eğimlerde yüz kilometreye kadar yükseltti. Yokuşlarda ateşi azami seviyede harlandırıyor, ateşçiyi mekanik kömür atıcıya yardımcı olup ocağı elden doldurmaya zorluyordum, zira buharım düşüyordu.

Maltsev regülatörü yay gibi eğip, şaftı buharı tümden kesecek şekilde kaldırarak lokomotifi uçuruyordu. Ufukta beliren heybetli bir buluta doğru yol almaktaydık. Bize dönük tarafını güneşin aydınlattığı bulut içten içe azgın, öfkeli şimşeklerle yırtılıyordu ve biz şimşekten kılıçların suskun uzak toprağa diklemesine saplanışını görüyor, o uzak toprağa doğru kudurmuş gibi, sanki onu savunmaya can atarak koşuyorduk. Bu manzara Aleksandr Vasilyeviç'i cezbetmiş olacak, pencereden sarkmış ileriye bakıyor, duman, ateşe ve boşluğa alışkın gözleri coşkuyla parlayıp sönüyordu. Trenimizin amelinin ve gücünün fırtınanın ameliyle kıyaslanabileceğini görüyor ve ihtimal, bu fikir onu gururlandırıyor.

Az sonra bozkırdan bize doğru uzanan bir toz girdabını fark ettik. Demek ki fırtına sağanak bulutunu alnımıza çakmaya hazırlanıyordu. Çevremizdeki ışık kararırverdi; kuru toprak ve bozkır tozu lokomotifin demir bedenine vızıltı ve çıtırtılarla çarpıyordu; görüş mesafesi sifıra indi ve ben yolu aydınlatmak için türbin jeneratörünü devreye soktum, lokomotifin ön projektörünü açtım. Şimdi

kabine dolan ve trenin karşı hareketiyle gücü ikiye katlanan kızgın toz girdabından, ocak gazlarından ve çevremizi saran vakitsiz alacakaranlıktan ötürü güçlkle nefes alıyorduk. Lokomotif iniltilelerle, sisli ve boğucu karanlığa doğru yol alıyor, ön projektörün aydınlık yarığını takip ediyordu. Süratimiz altmış kilometreye düşmüştü; çalışıyor, bir rüyada gibi önümüze bakıyorduk.

Birden iri bir damla rüzgâr camına çarptı ve kızgın rüzgâr tarafından emilerek kuruyuverdi. Sonra ani mavi bir ışık kirpiklerimin ucunda parlayıp içime, ta ürperen kalbime işledi; enjektör vanasına tutundum ama kalbimdeki acı çekilmişti, hemen Maltsev'in olduğu tarafa baktım — gözü yoldaydı, ifadesi değişmemişti, lokomotifini sürüyordu.

“Neydi bu?” diye sordum ateşçiye.

“Şimşek,” dedi. “Çarpacaktı bize, az biraz ıskaladı.”

Maltsev sözlerimizi duymuştu.

“Ne şimşegi?” diye sordu yüksek sesle.

“Az önceki,” dedi ateşçi.

“Görmedim ben,” dedi Maltsev ve yine yüzünü dışarı döndü.

“Görmemiş!” dedi ateşçi şaşırarak. “Kazan patladı sandım, öyle parladı, bizimki görmemiş.”

Ben de az öncekinin şimşek olduğundan şüpheye düştüm.

“Gök gürültüsü hani?” diye sordum.

“Onu geçtik,” diye açıkladı ateşçi. “Gök gürültüsü hep sonradan gelir. O vurana kadar, havayı sarsana, çarptı gitti diyene kadar biz geçtik bile. Yolcular duymuştur belki, arkadalar.”

Derken sağanağın içine girdik ama kısa süre sonra onu da geçip, çalışmaktan bitap düşmüş bulutların kıpırtısız durduğu, dingin, sesi soluğu kesilmiş karanlık bozkıra çıktık.

Hava iyiden iyiye karardı, sakın bir gece başladı. Islak toprağı, yağmur ve fırtınayı içine çekmiş otların, ekinlerin mis kokusunu duyuyor ve zamanı yakalamaya çalışarak son sürat ilerliyorduk.

Maltsev'in lokomotifini daha kötü sürdüğünü fark etmiştim — dönemeçlerde savruluyorduk, sürat kâh yüz küsur kilometreye çı-

kıyor, kâh kırklara iniyordu. Aleksandr Vasilyeviç'in pestilinin çıkmış olduğuna kanaat getirerek ona bir şey söylemedim, oysa ocağı ve kazanı makinistin bu hallerine rağmen en iyi rejimde çalıştırmam çok güçlü. Neyse ki yarım saat sonra su depolamak için durmamız gerekecekti ve molada Aleksandr Vasilyeviç bir şeyler yer, biraz dinlenirdi. Şimdiden kırk dakika kazanmıştık ve güzergâhımızın sonuna kadar daha en az bir saat öne geçerdik.

Yine de Maltsev'in yorgunluğu beni kaygılandırıyor ve dikkatle karşıya, yola ve işaretlere bakmaya koyuldum. Benim bulunduğum tarafta, sol buhar makinesinin üzerinde bir elektrik lambası asılıydı, sallanan biyel mekanizmasını aydınlatıyordu. Sol makinenin gerilimli, emin işleyişini gayet iyi görüyordum, sonra üzerindeki lambanın ışığı kısıldı, tek bir mum gibi cılız yanar oldu. Dönüp kabine baktım. Orada da tüm lambalar çeyrek güçle yanıyor, cihazları güçlkle aydınlatıyordu. Aleksandr Vasilyeviç'in bu aksaklığa dikkatimi çekmek için anahtarını tıkırdatmaması garipti. Türbin jeneratörünün beklenen devirleri yapamadığı, gerilimin düştüğü ortadaydı. Türbin jeneratörünü buhar borusundan ayarlamaya çalıştım, uzun süre bu cihazla uğraştım ama gerilim yükselmiyordu.

Bu sırada kırmızı bir ışığın sis bulutu cihazların kadrانlarını ve kabinin tavanını dolaştı. Dışarı bir göz attım.

Ötede, karanlıkta, yakında ya da uzakta —emin olmak imkân-sızdı— kırmızı bir ışık şeridi kımıldanarak yolumuzu enine kesiyordu. Neyin nesi olduğunu değil ama ne yapmam gerektiğini anlamıştım.

"Aleksandr Vasilyeviç!" diye seslendim ve durması için üç kez düdüğü çaldım.

Tekerleklerimizin altında uyarı torpilleri patladı. Maltsev'e doğru atıldım; yüzünü bana çevirdi, boş, rahat gözlerle baktı bana. Takometrenin kadrانındaki ok altmış kilometre sürat gösteriyordu.

"Maltsev!" diye bağırdım. "Torpil eziyoruz!" ve elimi kumandaya uzattım.

"Uzak dur!" diye haykırdı Maltsev ve gözleri takometrenin

üzerindeki fersiz lambanın ışığını yansıtarak parladı.

Bir anda acil fren durumuna geçerek motoru durdurdu.

Kazana yapışmışım, rayları rendeleyen tekerlek bandajlarının iniltisini duyabiliyordum.

“Maltsev!” dedim. “Silindir vanalarını açmalı, motoru bozacağız.”

“Lüzumu yok! Bozmayız!” diye yanıtladı Maltsev.

Durduk. Enjektör pompasından kazana su çekip dışarı baktım. Karşıda, on metre kadar ötede hattımız üzerinde tenderi bize dönük bir lokomotif duruyordu. Tenderde bir adam vardı; elindeki ucu kızdırılmış uzun ateş kancasını ekspres treni durdurmak için sallayıp duruyordu. Bu, iki istasyon arasında durmuş bir yük treninin arka lokomotifiydi.

Demek ben türbin jeneratörünü ayarlamaya çalışır ve yola bakmazken sarı ışığı, sonra kırmızıyı ve herhalde yol denetçilerinin gösterdiği bir sürü uyarı işaretini geçmiştik. Ya Maltsev nasıl olmuştu da fark etmemişti bu işaretleri?

“Kostya!” diye çağırdı beni Aleksandr Vasilyeviç.

Yanma gittim.

“Kostya! Ne o karşımızdaki?”

Açıkladım ona.

“Kostya... Treni sen süreceksin artık, ben kör oldum.”

Ertesi gün treni istasyona götürüp lokomotifini depoya teslim ettim çünkü iki tekerleğinin bandajları hafifçe yerinden oynamıştı. Depo müdürüne olayı anlattım, Maltsev’in koluna girip onu ikamet adresine götürdüm; ağır bir yıkım yaşıyordu ve depo müdürünün yanına gidememişti.

Ot bürümüş sokaktaki evine henüz varmamıştık ki Maltsev benden kendisini yalnız bırakmamı rica etti.

“Yapamam,” diye yanıtladım. “Siz, Aleksandr Vasilyeviç, kör bir insansınız.”

Bana aydınlık, düşünen gözlerle baktı.

“Görüyorum şimdi, evine git... Her şeyi görüyorum — işte ka-

rım beni karşılamaya çıkmış.”

Maltsev'in evinin kapısının önünde gerçekten de bekleme halinde bir kadın, Aleksandr Vasilyeviç'in karısı duruyordu, açık bıraktığı siyah saçları güneşte parlamaktaydı.

“Başı örtülü mü yoksa bir şeysiz mi?” diye sordum.

“Bir şeysiz,” diye yanıtladı Maltsev. “Sen misin kör ben mi?”

“Eh madem görüyorsun, öyle olsun,” dedim içimden ve Maltsev'den ayrıldım.

III

Maltsev'i mahkemeye verdiler ve soruşturma başladı. Sorğu yargı-cı beni çağırıp ekspres treni olayıyla ilgili ne düşündüğümü sordu. Ne düşünüyorsam söyledim, yani Maltsev'in suçsuz olduğunu.

“Yakın deşarjdan, yıldırımından kör oldu,” dedim yargıca. “Şok geçiriyordu ve görme sinirleri zarar görmüştü... Bunu daha net nasıl söyleyebilirim bilemiyorum.”

“Sizi anlıyorum,” dedi sorğu yargıca, “net söylediniz. Tüm bunlar olası ama muhakkak değil. Maltsev'in kendisi de ifadesinde şimşeği görmediğini söyledi.”

“Ama ben gördüm, yağcı da gördü.”

“Demek siz Maltsev'e kıyasla yıldırımın düştüğü yere daha yakındınız,” diye fikir yürüttü sorğu yargıca. “Neden siz ve yağcı şoka girmediniz, kör olmadınız da, makinist Maltsev'in görme sinirleri zedelenip kör oldu? Ne dersiniz?”

Köşeye sıkışmıştım, biraz düşündüm.

“Maltsev şimşeği görmüş olamazdı,” dedim.

Sorğu yargıca beni şaşkınlıkla dinliyordu.

“Göremezdi. Bir anda kör oldu — şimşek ışığından önce vuran elektromanyetik dalga yüzünden. Şimşek ışığı deşarjın sonucuydu, şimşeğin nedeni değil. Şimşek parladığında Maltsev zaten kör olmuştu bile ve kör haliyle ışığı göremezdi.”

“İlginç,” dedi sorgu yargıcı gülümseyerek. “Eğer hâlâ kör olsaydı Maltsev’in dosyasını kapatırdım. Ancak bildiğiniz gibi şu an sizin benim kadar iyi görüyor.”

“Görüyor,” diye onayladım.

“Ekspres trenini son sürat yük treninin kuyruğuna doğru sürerken,” diye sürdürdü sorgu yargıcı, “kör müydü değil miydi?”

“Kördü,” diye onayladım.

Sorgu yargıcı yüzüme dikkatle baktı.

“Peki neden lokomotifini size devretmedi ya da en azından size katarı durdurmanızı emretmedi?”

“Bilmiyorum,” dedim.

“Görüyorsunuz ya,” dedi sorgu yargıcı, “yetişkin bilinçli bir insan ekspres treni sürüyor, yüzlerce kişiyi göz göre göre ölüme sürüklüyor, kazayı tesadüfen önlüyor, sonra da kör olduğunu söyleyerek kendini savunuyor. Ne denir buna?”

“Fakat kendisi de ölebilirdi!” dedim ben.

“Muhtemelen. Fakat yüzlerce kişinin hayatı beni bir kişininkinden daha çok ilgilendiriyor. Belki de ölmek için kendince nedenleri vardı.”

“Yoktu,” dedim.

Sorgu yargıcı ilgisini kaybetmişti; beni bir ahmak gibi görüyordu ve canına tak etmiştim.

“Her şeyi biliyorsunuz, esas mesele hariç,” dedi ağır ağır düşünerek. “Gidebilirsiniz.”

Sorgu yargıcından ayrılınca Maltsev’in evinin yolunu tuttum.

“Aleksandr Vasilyeviç,” dedim ona, “neden kör olduğunuzda benden yardım istemediniz?”

“Görüyordum çünkü,” diye yanıtladı. “Neme yarayacaktın ki?”

“Neyi görüyordunuz?”

“Her şeyi: Hattı, işaretleri, bozkırdaki buğdayı, sağ makinenin işleyişini — her şeyi görüyordum...”

Kafam karışmıştı.

“Yaptıklarınıza ne demeli peki? Tüm uyarıları atladınız, doğ-

ruca diğer katarın kuyruğuna gidiyordunuz...”

Eskinin birinci sınıf makinisti kederli düşüncelere daldı ve kendini yanıtlar gibi kısık sesle yanıtladı beni:

“İşığı görmeye alışkındım ve gördüğümü sanıyordum, oysaki onu o sırada sadece aklımda, hayal gücümde görüyordum. Aslında körleşmişim ama bundan haberim yokmuş. Torpillerin patlamasını da işitmeme rağmen kulaklarıma inanmamıştım: Bana öyle gelmiştir diye düşünmüştüm. Sen durmam için düdük çaldığında ve bağırdığında karşımda yeşil işaret görüyordum, hemen anlayamadım.”

O zaman Maltsev’i anladım, fakat bunları —körlüğün ardından dünyayı uzun süre hayal gücünde görmeyi sürdürdüğünü ve gerçekliğine inandığını— yargıca neden söylemediğini bilmiyordum. Ve Aleksandr Vasilyeviç’e bunu sordum.

“Söyledim ona,” diye cevap verdi Maltsev.

“O ne dedi?”

“Hayal gücünüz demek, dedi, belki şimdi de bir şeyler hayal ediyorsunuz, bilemem. Benim olguları ortaya koymam gerekiyor, hayal gücünüzü veya kuruntularınızı değil. Hayal gücünüze —vardı ya da yoktu— inanmam çünkü o sadece sizin kafanızdaydı; bunlar hep sizin sözleriniz, az kalsın meydana gelecek olan kazayla bir eylemdir.”

“Haklı,” dedim.

“Haklı, ben de farkındayım,” dedi makinist onaylayarak. “Ben de haklıyım, suçlu değil. Şimdi ne olacak peki?”

“Hapse gireceksin,” diye bildirdim ona.

IV

Maltsev’i hapse attılar. Yardımcı makinistliğe devam ediyordum ama başkasının, sarı ışığa bir kilometre kala katarı frenleyen temkinli bir ihtiyarın yanında; yaklaştığımızda sarı ışık yeşile döner,

ihtiyar katarı yeniden sürüklemeye koyulurdu. İş miydi bu da: Maltsev'i özlüyordum.

Kışın bölge şehrine bir gelişimde, üniversite yurdunda kalan öğrenci kardeşimi ziyaret etmiştim. Kardeşim sohbet esnasında bana üniversitelerindeki fizik laboratuvarında suni şimşek elde etmeye yarayan bir Tesla tertibatı bulunduğundan söz etti. Aklıma pek emin olamadığım, henüz benim için de bulanık bir fikir geldi.

Eve döndüğümde Tesla tertibatıyla ilgili varsayımıma etraflıca düşündüm ve fikrimin doğruluğuna kanaat getirdim. Bir zamanlar Maltsev'in davasına bakan sorgu yargıcına bir mektup yazarak, tutuklunun elektrik deşarjına karşı duyarlı olup olmadığını test edilmesini rica ettim. Maltsev'in ruh halinin ya da görme organlarının yakın ve ani elektrik deşarjlarına duyarlı olduğu ispatlanırsa davasının tekrar incelenmesi gerekirdi. Sorgu yargıcına Tesla tertibatının nerede bulunduğunu ve insan üzerinde böyle bir deneyin nasıl yapılacağını anlattım.

Yargıç bana uzun süre cevap vermedi ama sonunda bölge savcısının, önerdiğim ekspertizi üniversitenin fizik laboratuvarında gerçekleştirmeye ikna olduğunu bildirdi.

Birkaç gün sonra sorgu yargıcı bir celp göndererek beni çağırttı. Yanma heyecanlı, Maltsev'in davasının mutlu sonucuna peşinen inanmış vaziyette gittim.

Sorgu yargıcı benimle selamlaştı ama kederli gözlerini bir kâğıdın üzerinde gezdirerek uzun süre konuşmadı; ümidimi yitiriyordum.

"Arkadaşınıza kötülük ettiniz," dedi neden sonra.

"Nasıl yani? Hüküm değişmiyor mu?"

"Hayır. Maltsev'i serbest bırakacağız. Emir verildi bile, belki de şu an evindedir."

"Teşekkür ederim size." Soru yargıcının karşısında ayağa kalktım.

"Fakat biz size teşekkür edemiyoruz. Kötü bir tavsiyede buldunuz: Maltsev yine kör oldu..."

Yorgunluktan sandalyeye çöktüm, ruhum içimde bir anda tuşmuş gitmişti, içmek istedim.

“Uzmanlar Maltsev’i uyarmadan, karanlıkta Tesla tertibatının altına götürdüler,” dedi bana yargıç. “Elektrik verildi, şimşek çaktı ve sert bir yıldırım sesi duyuldu. Maltsev testi rahatça geçti ama şimdi yine ışığı göremiyor — objektif olarak, adli tıp ekspertiziyle ortaya kondu.”

Derken biraz su içip ekledi:

“Şimdi dünyayı yine sadece hayal gücünde görebiliyor... Yol-daşısınız, onun yanında olun.”

“Belki yine açılır gözleri,” diye umudumu dile getirdim, “o zamanki gibi, lokomotiften sonraki gibi...”

Sorgu yargıcı biraz düşündü.

“Zannetmem... O ilk travmaydı, buysa ikinci. Yaralı yer tekrar yara aldı.”

Ve kendini daha fazla tutamayan yargıç ayaklandı, odanın içinde endişeli endişeli gezinmeye koyuldu.

“Benim suçum... Ne diye dinledim sizi budala gibi, ekspertiz konusunda ısrar ettim! Adamı riske attım, kaldıramadım.”

“Sizin suçunuz değil, kimseyi riske attığınız filan yok,” diye teselli etmeye çalıştım yargıcı. “Hangisi daha iyi — hür ve kör bir adam olmak mı, görmek ama haksız yere hapis yatmak mı?”

“Bir insanın masumiyetini mutsuzluğu pahasına kanıtlamam gerekebileceğini hiç düşünmemiştim,” dedi sorgu yargıcı. “Bu çok ağır bir bedel.”

“Siz yargıçsınız,” diye açıkladım ona. “Sizin insanla ilgili her şeyi, hatta onun kendine ilişkin bilmediği şeyleri de bilmeniz gerekir...”

“Sizi anlıyorum, haklısınız,” dedi yargıç alçak sesle.

“Endişelenmeyin, yargıç yoldaş... Bu olayda insanın içindeki olgular devreye girdi, sizse onları yalnız dışarıda arıyordunuz. Yine de eksikliğinizi görebildiniz ve Maltsev konusunda onurlu bir insan gibi davrandınız. Size saygı duyuyorum.”

“Ben de size,” diye itiraf etti yargıç. “Biliyor musunuz, sizden iyi bir yargıç yardımcısı olurdu...”

“Teşekkürler, ama bir işim var benim: Ekspres treninde makinist yardımcısıyım.”

Gittim. Maltsev’in dostu değildim, bana hep dikkatsiz ve ilgisiz davranmıştı. Yine de onu kaderin sillesinden korumak istiyordum, insanı tesadüfen ve kayıtsızca yok eden uğursuz güçlere karşı hırslanmıştım; bu güçlerin gizli, fark edilmesi zor hesabını, neden sözgelimi beni değil de özellikle Maltsev’i mahvettiklerini sezmiştim. Tabiatla bizim insani, matematiksel hesaplarımıza yer olmadığını biliyordum ama yine de düşman güçlerin, insan hayatı açısından mahvedici koşulların varlığını kanıtlayan işlerin başa geldiğini ve bu mahvedici güçlerin seçilmiş ulvi insanları yıktığını görüyordum. Pes etmemeye karar verdim çünkü kendi içimde tabiatın dış güçlerinde ve kaderimizde olamayacak bir şeyin varlığını, kendi insani niteliğimi hissediyordum. Bu yüzden de hırslandım ve nasıl yapacağımı her ne kadar bilmesem de direnmeye karar verdim.

V

Sonraki yaz makinistlik sınavını verdim ve yerel yolcu hattında “SU” serisi bir lokomotifini kendi başıma kullanmaya başladım. Neredeyse her seferinde, istasyon peronunda duran katarla lokomotifini yanaştırdığımda, boyalı bankta oturan Maltsev’i görürdüm. Bacaklarının arasına koyduğu bastonuna dayanır, kör gözleri boş boş bakan tutkulu, hassas yüzünü lokomotife çevirir, cüruf ve yağ kokusunu iştahla içine çeker, buhar pompasının ritmik işleyişini dikkatle dinlerdi. Onu avutmanın yolu yoktu, ben giderdim, o kalırdı.

Yazdı; lokomotifte çalışıyor, Aleksandr Vasilyeviç’i sık sık görüyordum — sadece tren istasyonu peronunda değil, yeri bastonla yoklayarak ağır ağır yürüdüğü sokakta da. Son zamanlarda süzül-müş, yaşlanmıştı; yokluk çekmiyordu — emekli maaşı bağlanmış-

tı, karısı çalışıyordu, çocukları yoktu, fakat kaygı ve tatsız tuzsuz yaşamı Aleksandr Vasilyeviç'i yiyip bitiriyor, vücudu kesintisiz acıdan zayıflıyordu. Bazen konuşuyordum onunla ama havadan sudan konuşmanın, benim nazik tesellilerimle yetinmenin onu sık-tığını, körlerin de tüm hak ve vasıflara sahip kişiler olduklarını gö-rüyordum.

“Çekil!” diyordu benim hayırhah sözlerimi dinleyince.

Ne var ki ben de kızgın bir insandım ve bir keresinde âdet edin-diği üzere çekilmemi söylediğinde ona şöyle dedim:

“Yarın on otuzda trenim hareket ediyor. Sessiz oturacaksan se-ni lokomotifine alırım.”

Maltsev kabul etti.

“Peki. Uslu olacağım. Elime bir şey ver orada — ileri-geri ko-lunu tutayım, söz çevirmem.”

“Tabii ki çevirmeyeceksin!” diye onayladım. “Çevirmeye kal-karsan eline bir parça kömür tutuştururum, bir daha da ömür boyu seni lokomotifine almam.”

Kör sustu; lokomotifte tekrar binmeyi o kadar çok istiyordu ki boyun eğdi.

Ertesi gün onu boyalı banktan lokomotifte çağırdım ve kabine çıkmasına yardımcı olmak için yanına indim.

Hareket ettiğimizde Aleksandr Vasilyeviç'i kendi makinist koltuğuma oturttum, bir elini ileri-geri koluna, diğerini frene koy-dum ve ellerini ellerimle örttüm. Kendi ellerimle gerekli hareket-leri yapıyordum, onun elleri de böylece çalışıyordu. Maltsev sus-kun oturuyor, trenin hareketinin, yüzüne vuran yelin ve çalışmanın tadını çıkarırken sözümü dinliyordu. Konsantre olmuş, körlük der-dini unutmuş, makineye dokunmayı bahtiyarlık sayan bu adamın bitap yüzünü yumuşak bir sevinç aydınlatmıştı.

Dönüşte de aynı şekilde geldik: Maltsev makinist koltuğunda oturuyor, bense yanında hafifçe eğilerek ayakta durup ellerimi onunkilerin üstünde tutuyordum. Maltsev çalışma şeklimize o denli uyum sağlamıştı ki eline hafifçe bastırmamla ne istediğimi

kesin olarak anlıyordu. Bir zamanların mükemmel usta makinisti, görme eksikliğini yenmek ve dünyayı başka yollarla duyumsamak istiyordu, çalışmak, ömrü boşa geçirmemek için.

Sorunsuz mntikalarda Maltsev'in yanından tamamen uzaklaşıyor, makinist yardımcısının yerinden yolu izliyordum.

Tolubeyev'e yaklaşmıştık; bir seferimiz daha başarıyla sonuçlanmak üzereydi, vaktinde ulaşacaktık. Gelgelelim son menzilde karşımızda bir sarı ışık parlayıverdi. Hızı vaktinden önce kesmedim ve ışığa doğru süratle ilerlemeye koyuldum. Maltsev sol eli ileri-geri kolunda sakın sakın oturuyor, bense öğretmenime gizli bir beklentiyle bakıyordum...

"Buharı kes!" dedi bana Maltsev.

Kalbim çarpıyordu ama sustum.

O zaman Maltsev yerinden kalktı, elini regülatöre uzattı ve buharı kesti.

"Sarı ışığı görüyorum," dedi ve fren kolunu kendine doğru çekti.

"Işığı yine hayal ediyor olmayasın!" dedim Maltsev'e.

Yüzünü bana çevirdi ve ağladı. Yanına gittim ve karşılığında onu öptüm:

"Sür treni sonuna kadar, Aleksandr Vasilyeviç: Şimdi tüm âlemi görüyorsun sen!"

Treni Tobuleyev'e kadar yardımım olmaksızın götürdü. İşten sonra Maltsev'le birlikte evine gittim, bütün akşam ve gece oturduk onunla.

Öz oğlummuş gibi, muhteşem vahşi dünyamızın ani ve düşman güçlerine karşı korunmasız bırakmaya korkuyordum onu.

—

AFRODİT

AFRODİT’İ HAYATTA MIYDI? Nazar Fomin bu şüphe ve ümitle artık insanların ve kurumların değil —onlar Afrodit’in izine hiçbir yerde rastlanmadığı cevabını vermişlerdi kendisine— doğanın, gökyüzünün, yıldızların, ufkun ve ölü nesnelere kapısını çalıyordu. Yeryüzünde, Afrodit’inin hâlâ nefes aldığını ya da göğsünün çoktan soğduğunu ona gösterebilecek dolaylı bir işaret yahut müphem bir alamet bulunduğuna inanıyordu. Siper sığınağından tarlaya çıkıyor, lacivert saf bir çiçeğin önünde duruyor, ona uzun uzun bakıyor ve nihayet soruyordu: “Evet? Sen oradan daha iyi görürsün, ne de olsa cümle toprağa bağlısın, bense bir başıma geziyorum, söyle hayatta mı Afrodit değil mi?” Ne var ki onun kederi ya da sorusu çiçeği değiştirmiyor, çiçek susuyor ve kendi bildiğince yaşıyordu; rüzgâr otların üzerinden aldırışsız geçiyordu, belki daha önce Afrodit’inin mezarına ya da gülen canlı yüzüne değip geçtiği gibi. Fomin uzaklara, ufukta pirüpak parlayarak süzülen bulutlara bakıyor ve oradan, yükseklerden şimdi Afrodit’in bulunduğu yerin görülebileceğini düşünüyordu. Onun inancına göre doğanın ortak bir düzeneği vardı ve kaybın üzüntüsünü ya da mülkün güvende olmasından duyulan memnuniyeti ona bakarak sezme mümkündü; böylece, dünyadaki tüm canlı ve ölümlerin bağı sayesinde, karısı Afrodit’in kaderine —yaşamı ya da ölümüne— ilişkin güç sezilir gizli havadisi alabilmeyi diliyordu Fomin.

Afrodit savaşın başlarında Almanlardan doğuya kaçan halkın arasına karışarak kaybolmuştu. Nazar İvanoviç Fomin'in kendisi o zaman ordudaydı ve sevdiği varlığın kurtuluşu için hiçbir şey yapamazdı. Afrodit genç, kıvrak zekâlı, munis bir kadındı, iz bırakmadan kaybolmuş ya da halkın arasında açlık belasından ölmüş olamazdı. Elbet uzak yollarda bir kazaya yahut tesadüfi bir ölüme çatmış olması mümkündü. Ancak ne doğadan ne insanlardan, açılmış bekleyen insan kalbine kederli haberi gönderen bir ses ya da ürperti gelmiyordu; öyleyse Afrodit âlemin bir yerlerinde yaşıyor olmalıydı.

Fomin anılara dalıp durdurulmuş ebedi mutluluğun kısırtısızlığına sığınarak, bir zamanlar başından geçenleri içi sıra tekrarlamaya çalıştı. Hafızasında, güneşli küçük şehri, evlerin göz kamaştırıcı kireç duvarları ve kiremit damlarını, koyu mavi göğün altında sıcak bir saadet içinde büyüyen meyve bahçelerini gördü. Öğlenleri genellikle, şantiye şefi olarak görev yaptığı yangına dayanıklı yapı inşaatının yakınlarındaki kahveye kahvaltıya giderdi. Kahvede gramofon çalardı. Fomin tezgâha yanaşıp kendisine lahanayla sosis ve ağzına serbest uçuş yöntemiyle yolladığı için uç uç adını verdiği tuzlu nohutlardan söyler, ilaveten bir de bira alırdı. Özel olarak biraya bakan kadın içkisini koyar, Fomin biranın akışını takip eder, prensiben sıvının çizgiye değmesini, hacmin boş köpükle doldurulmamasını talep ederdi; bira köpüğüne karşı verdiği bu günlük mücadelede kendisine hizmet eden kadının yüzüne bir kez olsun dikkatle bakmamıştı ve kahveden çıktığında onu hatırlamazdı. Fakat bir keresinde kadın uygunsuz bir anda, yanlışlıkla derinden iç geçirdi ve Fomin tezgâhın ardındaki kadına uzun bir bakış fırlattı. O da kendisine bakıyordu; köpük bardaktan taşmış, oysa hanım eleman dalıp gitmişti, aldırış etmiyordu. "Stop!" dedi ona o zaman Fomin ve ilk kez kadının genç olduğunu fark etti, yüzü aydınlıktı, koyu renk ışıltılı gözlerinde dalgınlıkla alaycılık tuhaf bir biçimde birleşmişti, gür siyah saçları vahşi bir güçle uzuyordu. Fomin bakışını ondan ayırdı ama kadının sureti, içindeki

bir duyguyu harekete geçirmişti bir kere ve bu duygu onu sonradan mutluluğuna götürdü, aklıyla, ruh huzuruyla hesaplaşma gereği duymadan, onlara ters düşerek. O an masanın üzerindeki bira köpüğüne bakıyor ve tezgâhın mermer yüzeyine boş yere yayılıyor olmasına aldırımıyordu. Sonradan, sureti deniz suyu değilse de başka bir sıvının köpüklerinden doğan Natalya Vladimirovna'ya, gülümseyerek Afrodit adını takmıştı. Nazar İvanoviç Afrodit'ile iki buçuk yıllık bir ara hariç yirmi yıl karıkoca hayatı yaşadı, onları sadece savaş ayırabilirdi; şimdiyse beyhude yere karısının yazgısını bitkilere ve yeryüzünün cümle iyi mahlukatına soruyor ve hatırlarında aynı sualle gökteki bulut ve yıldız hadiselerine dikkat kesiliyordu. Tahliye edilenlerden sorumlu danışma bürosu Natalya Vladimirovna Fomina'yı çoktandır köşe bucak aramaktaydı ama bulabilmiş değildi. Nazar İvanoviç'in Afrodit'ten yakın kimsesi yoktu; ömrü boyunca onunla sohbet etmeye alışmıştı, çünkü bu düşünmesine yardım ediyor ve yaptığı işe güvenmesini sağlıyordu. Şimdi, savaşta, Afrodit'le ayrılığının dördüncü yılında, Nazar İvanoviç Fomin tüm boş zamanlarında karısına uzun mektuplar yazıyor ve Buguruslan tahliyelerine bakan danışma bürosuna yolluyordu ki bu mektuplar bulunduğu anda alıcıya teslim edilsin. Savaş boyunca danışma bürosunda bu mektuplardan çok birikmiş olmalıydı — kimileri bir gün iletilecek, kimileri hiç teslim edilmeden, okunmadan çürüyecekti. Nazar İvanoviç varlığına ve bir gün kavuşacağına inandığı karısına sakin ve ayrıntılı mektuplar yazıyordu, ama şimdilik Afrodit'ten tek bir cevap olsun almamıştı. Fomin'in komutasındaki Kızıl Ordu askerleri ve subaylar komutanlarına yollanacak mektup kaybolmasın diye postayı özenle takip ediyorlardı, çünkü kendisi alayda karısından yahut akrabalarından mektup almayan neredeyse tek kişiydi...

Mutlu barış yıllarının üzerinden çok zaman geçmişti. Zaten devamlı süremezdi bu yıllar, çünkü mutluluğun da ayakta kalabilmesi için değişmesi gerekir. Nazar İvanoviç Fomin savaşta başka bir sevinç bulmuştu, önceki barışçıl emeğinden farklı ama yine ona

akraba; savaştan sonraysa, bir emekçi ve savaşçı olarak tecrübe ettiğinden daha yüce bir yaşamı tanımayı ümit ediyordu.

•

Öncü birliklerimiz, Fomin'in savaştan önce oturduğu ve çalıştığı güney kentini kuşattı. Fomin'in alayı yedek kuvvet olarak ilerliyordu ve ihtiyaç duyulmadığından seferber edilmemişti.

Fomin'in daha sonra batıya doğru uzun bir sefere çıkacak olan alayı şehrin yakınlarında ikinci kademedeki yerini aldı. Nazar İvanoviç ilk izin gününde Afrodit'e bir mektup yazdı ve tüm Rus toprakları üzerinde gönlünün en çok meylettiği şehirdeki evine gitti. Şehir top ateşiyle delik deşik olmuş, yangın alevleriyle tutuşmuştu, sapasağlam yapılar düşman bombalarıyla yerle bir edilmişti. Fomin arabaların dümdüz ettiği tahıl ekeneklerini, siperlerle yarılmış toprağı ve ateş darbeleriyle yerinden sökülmüş insan yerleşimlerini görmeye alışmıştı, bunlar savaşın ekinleriydi; canilerin bir daha asla uç vermemesi gereken cesetleri de, iyi, üretken bir yaşam için doğmuş ama ebedi hatıraya mahkûm edilmiş askerlerimizin bedenleri de toprağa ekiliyor, ölümden sonra da hasımlarının üzerinden gözlerini ayırmıyordu.

Fomin meyve bahçesinden geçerek bir vakitler Afrodit'in kahvesinin bulunduğu yere gitti. Aralık ayıydı. Çıplak meyve ağaçları kış için soğumuş, kederli bir rüyada uyuşup kalmıştı; güzün meyve tutan dallar sıra sıra kurşunla şakkedilmiş, kalan ağaç liflerinden çaresizce sarkıyordu; dallar nadiren sağlıklı bütünlüğünü korumuştur. Birçok ağaç da Almanlar tarafından savunma inşasında malzeme niyetine büsbütün kesilmişti.

Yirmi küsur yıl önce kahvenin, sonrasında evin bulunduğu bina şimdi bir moloz ve çöp yığını halinde duruyordu, öldürülmüştü, ölüydü, rüzgâr araziye savuruyordu onu. Fomin bu evin çehresini henüz hatırlıyordu ama yakında, zaman içinde o da silinip gidecek, unutulacaktı. Aynı şekilde Afrodit'in soğuk, büyük, sevgili

bedeni de uzakta yabancı ota boğulmuş bir tarlada yatmıyor muydu, cesetlere dadanan mahlukat eşelemiyor muydu onu, su ve havanın etkisiyle erimiyor, rüzgârla kuruyup savrulmuyor muydu, tüm yaşam maddesi dünyaya eşit ve iz kalmayacak şekilde saçılın ve unutulsun diye insan?

Çocukken oturduğu varoşa gitti sonra Fomin. İnsansızlık ruhunu üşütüyordu; geç kalmış ölüm rüzgârı suskun konutların harabelerinde esmekteydi. Ufakken oturduğu, oyunlar oynadığı yeri gördü. Eski ahşap ev temeline kadar yanmış, aşırı sıcaktan ufalanan kiremit, yanık toprak üzerindeki çocukluk yuvasını örtmüştü. Küçük Nazar'ın yaz mevsiminde altında yattığı kavak ağacı kesilmiş, kütüğünün yanında kabuğu çürük, cansız yatıyordu.

Fomin bu çocukluk ağacının önünde uzun süre dikildi. Kalbi uyuşturmuştu, içine daha fazla keder almamak için hepten hissizleşir gibi oldu. Sonra Fomin birkaç sağlam kalmış kiremidi toplayıp küçük düzgün bir sıra halinde istifledi, geleceğin inşaatı için malzeme hazırlar ya da Rusya'yı tekrar ekip biçmek için tohum toplar gibi. Bu kiremit ve civardaki tüm kiremitler, eski barış günlerinde Fomin'in burada kurduğu ve uzun yıllar yönettiği atölyelerde üretilmişti.

Fomin bozkıra gitti; bir zamanlar orada, şehrin iki *verst* dışında ilk gölet barajının temelini atmış, onları inşa etmişti. O zaman mutlu bir inşaatçıydı, oysa şimdi gençliğinin savaşa delik deşik olan tarlası çorak, kasvetli ve ıssızdı; erimiş ince kar arasından meçhul ot çöpleri şöyle bir görünüyor ve insana karşı kayıtsız, rüzgâra boyun eğip sallanıyordu... Toprak baraj bedeninin orta yerinden patlatılmış, havuz kurumuş, içindeki balıklar ölmüştü.

Fomin şehre döndü. Şevçenko Caddesi'ni ve teknik okul bitirdiği Rostov dönüşü kaldığı evi buldu. Ev yerinde yoktu ama bank kalmıştı; eskiden Fomin'in pencerelerinin altında dururdu; akşamları bu bankta —önceleri yalnız, sonradan Afrodit'le— otururdu; bu şimdi can vermiş apartmanın sokağa bakan odasında birlikte yaşamışlardı. Dökümhane ustası olan babası, henüz Fomin'in Rostov'da okuduğu sıra vakitsizce ölmüş, annesi ikinci kez evlen-

miş ve temelli Kazan'a taşınmıştı. Genç Nazar Fomin yalnız kalmıştı o zaman ama güneşin aydınlattığı, çekici insanlarla dolu dünya, sürükleyici gençlik ve çözülmemiş ezeli sırlar dünyası, henüz hal yoluna konulmamış, muhtaç ama Bolşevik işçilerin umudu ve iradesiyle şenlenen dünya, işte böyle bir dünya bekliyordu delikanlı Nazar'ı; memleketi ise Birinci Dünya Savaşı'nın ardından aç biilaç, çırpıplak uzanmaktaydı önünde.

Fomin, Afrodit'le muhabbet ve aşk içinde nice sessiz yaz geceleri geçirdiği banka oturdu. Şimdi önünde yıkılmış boş bir dünya vardı ve en yakın arkadaşı, ihtimal, dünyadan göçmüştü. Ta çeyrek yüzyıl önce aklına koyduklarını devam ettirmek için şimdi her şeyi sil baştan yapması gerekiyordu.

Nazar Fomin'in hayatı, gençlik günlerinde işçi sınıfının yaşamının anlamına duyduğu inançla can bulmuş olmasa, herhalde tamamen farklı bir yön alırdı. Belki daha huzurlu ama yılgın ve verimsiz bir hayat sürerdi; kendine ait bir kadere sahip olur fakat bir başka kaderden —halka sırf kalbini emanet ederek, tek bir kişiye nasip olandan fazlasını hissedip öğrendiği, cümle insanlığın nefesiyle yaşamaya başladığı bir kaderden— bihaber kalırdı. Tek insan tüm varoluşun anlam ve amacını kavrayamazdı. Oysa insan kendisini doğuran halka —onun aracılığıyla da doğaya ve dünyaya, geçmiş zamana ve gelecek umuda— sokulduğunda, ruhu beslenmesi gereken gizli kaynağı keşfediyor, böylece davası için gereken tükenmez güce ve yaşamının gerekliliğine dair sağlam inanca kavuşuyordu.

Sovyet Rusya o zamanlar kaderinin başlarındaydı. Halk, yüce, dönüşsüz bir yola koyulmuş, kendinden önce kimsenin yürümediği o tarihi geleceğe doğru yol almaktaydı: Tüm umutlarının gerçekleştiğini görmeyi, çalışarak, fedakârca ebedi değerleri ve insan yaşamının onurunu keşfetmeyi ve bunları başka halklarla paylaşmayı arzulamıştı... Fomin gençliğinde Azak Denizi'nde basit bir sahneye şahit olmuştu. Kıyıda ydı; yelkenli bir balıkçı gemisi, ışıldayan,

açık altın rengi göğün eteklerinde, mavi denizi yarararak yalnız başına uzaklara gidiyordu; gemi gitgide uzaklaşmaktaydı, beyaz yelkeni uysal rengiyle güneşi yansıtıyordu ve kıyıdaki insanlar uzun bir süre, sihirli ufkun ardında büsbütün yitene dek gemiyi görebilmişlerdi. Nazar o zaman, kendisini seven biri onu peşi sıra gökle yerin ışıltılı boşluğuna davet etmiş de kendisi varıp gidememiş gibi buruk bir sevinç duymuştu. Dünyanın ve zamanın ötelere giden Sovyet Rusya'yı da, ışığın ötelere giderken gözden yiten bir gemi gibi canlandırmıştı o an gözünde. Bir de unutulmuş bir günün öğle ortasını anımsıyordu. Nazar bir çayırdan yürüyor, muhteşem yabanotlarının sardığı bir hendeğe iniyordu; güneş yükseklerden herkesi yanına çağırıyordu, bitkiler ve mahlukat toprağın karanlığından çıkıp ona misafir olmuştu — renk renkleri, her biri başka, kimselere benzemez: Hepsi meşrebince oluşmuş ve toprakta can bulmuştu, yeter ki soluk alarak, bayram ederek dışarı çıkabilsin, ömrü yettiğince tüm varlıkların toplu buluşmasında yerini alsın — yaşayanları sevmek ve sonra onlardan tekrar ebediyen ayrılmak için. Genç Nazar Fomin o zaman evrenin büyük dilsiz acısını duyumsamıştı: ancak insanın anlayıp, dillendirip üstesinden gelebileceği bir acı, ki vazifesi de buydu. Nazar üzerine düşen insanlık görevine sevinmişti; yerine getirebileceğini peşinen biliyordu, çünkü işçi sınıfı ve Bolşevikler insanoğlunun tüm sorumluluk ve yükünü üzerlerine almışlardı ve işçi halk kahramanca çalışarak, yeryüzündeki anlamını doğru kavramanın gücüyle amacını yerine getirecek ve insanlığın karanlık kaderi hakikatle aydınlanacaktı. Böyle düşünüyordu Nazar Fomin gençliğinde. O vakitler bildiğinden çok hissedirdi, henüz tüm insanların fikrini açık seçik sözlerle ifade edecek durumda değildi, ancak dünyayı örten ve insan kalbini gölgeleyen loşluğun ebedi bir karanlık değil, sadece gündeğümü öncesi sis olduğunu bilmenin mutlu güveni ona yetiyordu.

Nazar Fomin'in Komsomollu* ve Bolşevik yaşıtları da yeni bir dünya kurma fikrinin coşkusu içindeydiler, tıpkı Nazar gibi onlar da Lenin tarafından insanoğlunun evrensel kahramanlığına katıl-

maya çağırıldıklarına inanmışlardı, yeryüzünde nihayet hakiki yaşam başlasın, insanların uzun tecrübeler ve sabırlı mülahazalarla kösüdükları tüm umutları gerçekleşsin diye — üstelik asırlık emekleri ve ölüme verdikleri kurbanlarla bunu hak etmişlerdi...

Nazar Fomin Rostov-na-Donu'daki meslek okulunu bitirince memleketine, yine bu şimdi yapayalnız oturduğu şehre dönmüştü. Ardından inşaat teknisyeni olmuş ve yaşamının çalışma evresi başlamıştı. Maddi, gri ve sıradan şeylerin tümünü o kadar ciddiye almıştı ki bu şeyler gözünde manevileşmiş, çalışma tutkusunu beslemişti. O sıralar gerçekten ulvi olan her şeyin salt günlük ihtiyaçtan doğduğunun bilincinde miydi, anımsamıyordu şimdi, fakat bu maddi olanı manevi olana dönüştürme işini kendi elleriyle gerçekleştiriyor ve devrimin haklılığına inanıyordu, zira onu yapan da kendisiydi ve halkın kaderi üzerindeki etkisini görüyordu.

Nazar Fomin önceleri ilçede yangına dayanıklı köy yapıları atölyesini yönetiyordu; önemsiz bir mevki sayılırdı bu. Gelgelelim bu iş ona ilham verdi, Nazar onu kalbine bir görev değil de varoluşunun anlamı gibi buyur etti ve zanaat atölyesinde ürettikleri ilk kiremit mamule tutkulu gözlerle baktı; okşadı bu ilk kiremit levhayı, kokladı, akşamleyin ve sabah tekrar incelemek için kaldığı odaya götürdü — sazın yerine köy evlerinin damlarını uzun yıllar örterek onları yangınlardan koruyacak denli iyi ve sağlam mıydı bakalım. Yine o zaman *zemstvo*** kaynaklarından bölgesindeki yangın istatistiğini öğrenmişti; kiremidin saz çatının yerini alması halinde köylüler, ateşin verdiği zarardan tasarrufla sözgelimi bir üç yıl sonra her köyde bol ve sağlıklı su veren artezyen kuyuları açabilir ya da başka bir şey inşa edebilirdi; sonraki üç-dört sene içinde yine kiremidin ateşten kurtardığı parayla bir yerel elektrik istasyonu ve değirmen ve tahıl ayıklayıcı kurulabilirdi. Nazar Fo-

* Komünist Gençlik Birliği (Kommunističeskiy Soyuz Molodyoji'nin kısaltması) —ç.n.

** Rusya'da 1917 yılına kadar üyeleri soylular arasından seçilen yerel yönetimlere verilen ad —ç.n.

min bu hesaplardan dolayı kiremit levhaya hiç sıkılmadan uzun uzun bakabiliyor, onu nasıl daha sağlam ve ucuza üretebileceğini düşünüyordu — kiremit o sıralar onun duygusu ve kaygısıydı, kitabın ve dost insanın yerini tutuyordu; sonradan hiçbir nesnenin insanın yerini tutamayacağını anladı ama gençlikte insanı tahayyül etmek de yetiyordu ona.

İnsanların sadece umutlarla ve kaderlerinin değişeceğine dair beklentiyle yaşadıkları zamanlar olur; ancak geçmişe duyulan hasretin yaşayan nesli avuttuğu zamanlar vardır; bir de mutlu zamanlar vardır ki yeryüzünün tarihi gelişimi insan yüreklerindeki kıpırtıyla denk düşer. Nazar Fomin halkın mutlu zamanlarının insanıydı ve başlarda birçok akranı ve yoldaşı gibi tüm dünyaya yavaş yavaş yayılacak uysal bir sevinç, barış, kardeşlik ve saadet çağının geldiğini düşünüyordu. Bunun gerçekten böyle olması için sırf inşa etmek ve emek vermek yeterliydi: O zamanlar buna inanıyordu genç adam Fomin.

Ve Nazar Fominkendisine, karısı Afrodit'e olan aşkından ve sadakatinden bir ruh huzuru kurdu; böylece insanın, yaşamını gerçi tatlı tatlı ama faydasızca israf edebileceği şehvani dünyanın karanlık tarafına kendisini çeken tüm muğlak tutkularını dindirdi; gücünü işe ve kalbini fetheden düşünceye — insanı tüketmeyen, aksine tekrar ve aralıksız diriltten ve artık onun için zevk haline gelen, vahşi ve yorucu değil sessiz iyilik gibi uysal olana — hizmete verdi.

Nazar Fomin o sıralar kendi neslinin tamamı gibi, evvelce sefil, dağınık, net bir ortak anlamdan yoksun halde bulunan dünyaya ruh vermekle meşguldü.

Çalışma yaşamının başında Fomin yangına dayanıklı kaplamalar için kiremit yapıyordu; sonra yükümlülükleri arttı, kısa sürede kasaba konseyinin başkan yardımcılığına seçildi, bunun anlamı kasaba ve civarındaki tüm inşaatların başmühendisi olduğuydu. O zamanlar bu şehir henüz, ilçe ve nahiye merkezi olan bir kasaba sayılıyordu.

Fomin kurak bozkırda hayvanların suvarılması için barajlar

kuruyor, kasabalarda halka betonla sağlamlaştırılmış kuyular kazıyor, tüm civarda yöreye has taşlarla yollar döşüyordu ki düzenin fakirliği çeşitli yöntemlerle aşılın ve köylünün yalnız ruhu halkın bütünüyle buluşsun.

Gelgelelim henüz o zamanlar, daha esaslı bir şeye de kafa yoruyor, hatta rüyalarında bile ona mutluluk ümidi veren aynı fikri büyütüyordu. Fomin iki yıl boyunca hazırlandı bu işe, ta ki Bölge Yürütme Komitesi başlaması için ona güvenene kadar. Kasabada bir elektrik istasyonu kurmayı, elektrik ağını oradan tüm nahiyeye, ilçeye adım adım genişletmeyi tasarlıyordu; böylece halka kitap okuması için ışık, işinin hafiflemesi için makine gücü ve kış günleri konutların ve hayvan barınaklarının ısıtılması için sıcaklık verilecekti. Bu basit hayalin gerçekleşmesiyle milletin yaşam tarzı bütünüyle değişmiş olacak, böylece insan yoksulluk ve acıdan, kemiklerine kadar ezen ama yine de güvenilmez, refah yüzü göstermeyen emeğin ağırlığından kurtulduğunu hissedecekti...

Vakti zamanında yoldaşlarıyla birlikte kurdukları, şimdi yıkık dökük bu şehrin harabeleri ortasında otururken Albay Fomin'in yüzünden hatıra gölgeleri geçiyordu. Anılar yüzüne bazı tebesüm, bazı üzüntü, bazı çoktan geçip gitmiş şeylerin dingin hayalini nakşediyordu.

Kurmuştu elektrik istasyonunu. Nahiye Politik Eğitim Kulübü'nde günün koşullarına göre kuvvetli denebilecek gerilim teçhizatının kullanıma açılması şerefine balo verilmiş ve Afrodite elektrik ışığıyla aydınlanan baloda üç armonikadan oluşan orkestranın müziğiyle dans etmişti; Nazar'ın kendisinden daha mutluydu çünkü kocasının işi yolunda gitmişti.

Fomin'in inşaatı yürütmesi hiç de kolay olmamıştı. Nahiyeye bütçeden küçük bir pay ayrılmıştı; bu nedenle tüm ahaliye elektriğin faydasını açıklamak gerekiyordu ki halk istasyon ve elektrik ağı inşaatına emeğini ve kenara koyup biriktirdiği paraları yatırsın. Bunun için Fomin, otuz dört ayrı Köylü Elektrifikasyon Ortaklığı örgütlemiş ve onları bir Nahiye Birliği çatısı altında toplamıştı. Bu

iş çok yürek, endişe ve telaşlı emek istemişti ondan. Yetim bir köylü kızını anımsıyordu — Yevdokiya Remeyko; ana babası ona küçük bir genç kız çeyizi bırakmıştı, Yevdokiya bu çeyizi olduğu gibi kendi hissesine yatırmış ve istasyon binasının inşaatında ikinci sınıf marangoz olarak çoklarından daha gayretli ve istekli çalışmıştı. Şimdi Yevdokiya Remeyko hâlâ şu dünyadaysa geçkin bir kadın olmalıydı, fakat genç olsaydı, herhalde Kızıl Ordu'ya girer yahut partizan müfrezesinde savaşırdı. Fomin o zaman kendisiyle çalışan daha pek çok kişiyi hatırladı — köylü erkekleri ve kadınları, kasaba halkım, ihtiyarları ve delikanlıları. Tüm samimiyetleri ve iyi niyetleriyle, olanca maharetlerini ortaya dökerek yeryüzünde yeni bir dünya kuruyorlardı: Saklı kalmış, bastırılmış yetenekleri ortaya çıkmış, makul, bereketli bir çalışma içinde gelişmeye başlamıştı; ruhları, hayatı kavrayışları aydınlanıyor, büyüyordu, bitkilerin kaldırım taşlarının söküldüğü toprakta büyümesi gibi. İstasyon henüz tamamlanmamış, donatılmamıştı, ama Fomin görüyordu ki onu kuranlar, yani tarlalarda tahıl için ter döktükten sonra gönüllü olarak inşaatta çalışan köylüler kendilerini işe kattırılmış, sayesinde birbirlerine de ilgi duymuş, elektrik üretimi için makineler yapan işçi sınıfıyla aralarındaki bağı hissetmişlerdi; böylelikle kalplerinin sefil yalnızlığı da geçmiş, tüm meçhul dünyaya karşı besledikleri bencil hane kayıtsızlığı ve korkudan kurtulmuşlardı. Aslında her insan içten içe avlusundan, yalnızlığından çıkıp tüm evreni görmeyi ve tecrübe etmeyi arzular fakat bunun için herkesin erişip hakkından gelebileceği yollar bulmak gerekir. İhtiyar köylü Yeremeyev o zaman Fomin'e bu meseleyle ilgili muğlak fikrini şöyle ifade etmişti: "Duymaz mıyız sanırsın, Nazar İvanoviç, Sovyet iktidarının bize yaşam rızkı verdiğini; harekete geç, gibisinden, şen ol, iyinin de kötünün de hesabını sen ver, bundan böyle yeryüzünde yoldan geçen bir yabancı değilsin. Eskiden nasıldı ya hayat: Ana rahminde yatarsın, kendinden haberin yoktur, dışarı çıktın mıydı dert tasa yapışır yakana, kulüben olur sana bir kazamat, ışık mışık yoktur, öldün diyelim — tabu-

tunda uslu uslu yatacak, var olduğunu unutacaksın. Her yer daracıktı bize, Nazar İvanoviç, rahmi de, kazamatı da, mezarı da — bayılmış gibiydik, herkesin de herkesle bir derdi vardı! Şimdiyse herkes herkese yardımcı — işte Sovyet iktidarı ve iş ortaklığı dediğin böyle olur!”

Neredeydi şimdi o ihtiyar Yeremeyev? Belki de yaşıyordu bir yerlerde; ama düşük ihtimal, çok zaman geçmişti...

Elektrik istasyonunun ömrü pek uzun olmamış, işletilmeye başlamasından yedi gün sonra yanmıştı. Nazar Fomin o sırada kasabanın kırk *verst* dışındaydı; Dubrovka çiftliğinin önündeki güz taşkınyla yıkılan baraja bakmaya ve yeniden kurulması için gereken iş yükünü hesaplamaya gitmişti. Ulak başıyla gönderilen yangın haberini aldığındaysa derhal geri dönmüştü.

Kasabanın kenarında daha dün elektrik istasyonunun samanlı kireçten yeni binasının bulunduğu yer şimdi boştu. Her şey küle dönmüştü. Geriye bir tek makinelerin —dikey motor ve jeneratörün— ölü metal bedenleri kalmıştı. Sıcaktan ötürü motorun bedeninden tüm bakır parçalar akıp gitmişti; rulmanlar ve demir iskelet bir gözyaşı deresi gibi temelin üzerine akmış ve donmuştu; jeneratörün kontak bilezikleri erimiş ve şişmişti, sargı duman olup uçmuş, bakır külliyen suyunu çekmişti.

Nazar Fomin, yanmış hassas parçalarının kör deliklerinden kendisine bakan ölü makinelerinin başında dikilmiş ağlıyordu. Fena bir rüzgâr, maruz kaldıkları sıcaktan bükülen demir tabakaları dertli dertli tıkırdatmaktaydı. Fomin yaşamının bu kederli anında gökyüzüne bakmıştı; tepesinden somurtkan havanın kovaladığı kara güz bulutları geçiyordu; yukarısı iç sıkıcıydı, insana merhametten yoksundu, çünkü tabiat büyüklüğüne rağmen yalnız mı yalnızdı, kendinden başka bir şeyi bildiği yoktu. Sadece ateşte yanmış bu yerde başka türlü bir şey, birbirine merhamet eden insanların yarattığı bir dünya vardı, yüce yaşam umudu küçük bir alanda da olsa gerçekleşmişti, tüm o çetin, kendi kendine eziyet eden doğayı değiştirme ve canlandırma umudu da — tüm doğada

muhtemelen yalnızca insanın yüreğinde ve bilincinde vardı bu, o da her insanda değil, yazgısını bu şekilde kavramanın yolunu fedakârlıkta, davada ve devrimde ilk kez keşfetmiş insanda. Demek dünyanın dev boyutlarına bakarak böyle de küçüktü bu hayırlı güç, üzerine titremek gerekiyordu!

Nazar Fomin için hüzünlü bir dönemin başlangıcıydı; soruşturma yetkilileri ona istasyonun tesadüfen ya da ihmalkârlıktan yanmadığını, habis kimselerin eliyle yakıldığını bildirmişti. Fomin bunu hemen idrak edememişti: Nasıl oluyordu da herkesin yararına olan bir şey nefret doğuruyor ve bir canavarlığa sebebiyet veriyordu? İstasyonu yakan kişiye bakmaya gitti. Suçlu, görünümü itibariyle sıradan bir insan gibi geldi ona, yaptığından pişman değildi. Fomin, sözlerinde tatmin olmamış bir nefret sezindi, suçlu mahkûmiyette de ruhunu bu nefretle besliyordu. Fomin şimdi yüzünü ya da sözlerini anımsamıyordu ama kendisine, yok edilmiş halk yaratısının başlıca kurucusuna karşı duyduğu aleni kin, bir de davranışını aklını ve vicdanını tatmin etmek için gerekli bir eylem olarak açıklayışı aklında kalmıştı. Fomin o zaman suçluyu konuşmadan dinlemiş ve kelimelerle değil ama işle fikrini değiştirebileceğini anlamıştı — mümkündü bu, gelgelelim suçlu işin nihayete erdirilmesine asla fırsat vermez, daima kendisinin kurmadığı şeyi baştan yıkıp yok ederdi.

Fomin, âlemde ya hiç var olmadığını ya da devrimden sonra mecalsiz ve zararsız bir halde yaşadığını zannettiği varlığı görmüştü. Oysaki bu varlık öfkeli bir yaşam sürdürüyordu, üstelik hakikatine inandığı bir akla sahipti. O zaman Fomin'in tüm yeryüzünün yakın bahtiyarlığına duyduğu inanç kuşkuyla zedelenmişti; aydınlık geleceğin resmi zihninde sisli ufuklara doğru uzaklaşmıştı sanki, ayaklarının altınaysa yine gri, sert, geçilmez toprak serilmişti; hem de öylesine yakın, ulaşılır zannedilen o ışıltılı dünyaya varmak için daha çok arşınlamak gerekecekti onu.

Köylüler, elektrik istasyonunun kurucuları ve hisse sahipleri bir toplantı düzenledi. Toplantıda Fomin'in söylediklerini dinledi-

ler ve ortak acılarını gizlemeden susup düşüncelere daldılar. Sonra Yevdokiya Remeyko çıktı ve çekinerek, para toplayıp yanan istasyonu yeniden kurmak gerektiğini söyledi; bir ya da bir buçuk yıl içinde, hatta belki çok daha önce her şeyi kendi elleriyle baştan kurabileceklerini söyledi. “İyi misin sen kız,” diye yanıtladı onu neşelenen bir köylü oturduğu yerden, kim bilir kim, “çeyizin birini ateşe attın, diğerini de mi yakacaksın: Böyle giderse mezara kadar evlenemezsin ha, kalıklar gibi solup gidersin!”

Devlet Sigorta Kurumu'nun yangın için ne kadar vereceğini, devletin ne kadar ikraz edeceğini, çalışarak edindiklerinden ne kadar eklemek gerekeceğini görüşen hissedarlar istasyonu ikinci kez inşa etme işini ortak bir dava olarak önlerine koydular. “Elektrik söndü,” dedi fıçıcı esnaf Yevtuhov, “ama biz sönmek bilmeden yaşamaya devam edeceğiz! Sana da, Nazar İvanoviç, hepimizin tavsiyesi odur ki kagoterik olarak her şeyi tastamam eski plana ve ölçüye göre yapasın!” Yevtuhov büyük küçük tüm işlerin yapımını kategorik olarak tavsiye etmeyi severdi; kendi de kategorik ve devrimsel yaşardı ve yuvarlak top varili icat etmişti. O vakit Nazar Fomin'in kararın ruhuna sıcak bir ışık dokunmuştu. Ne yapması, ne demesi gerektiğini bilemeyerek Yevdokiya Remeyko'ya dokunmuş ve insanlardan utanarak onu yanağından öpmek istemiş, fakat ancak kulağının üzerindeki koyu renk saçlarından öpmeye cesaret edebilmişti. Böyle olmuştu işte, dipdiri mutluluk hissi, Remeyko kızın saçlarının kokusu, uysal hali halen canlıydı Fomin'in hatırında.

Ve Nazar Fomin elektrik istasyonunu, hem de ateşte can verenin iki katı güçlüsünü eski yerinde yeniden kurdu. Bu işe hemen hemen iki sene harandı. Bu süre zarfında Afrodit, Nazar Fomin'i terk etti; başkasını, Moskova'dan radyo merkezinin montajı için gelen bir mühendisi sevmiş ve ikinci bir evlilik için ona varmıştı. Fomin'in köylüler ve işçi halk arasında nice arkadaşları vardı ama sevgili Afrodit'i olmayınca kendini yetim gibi hissetti, kalbi yalnızlıktan buz kesti. Eskiden daima sadık Afrodit'inin bir tanırsa

olduğunu düşünürdü, şimdiyse o, ihtiyacı, yeni bir aşk sefasına duyduğu gereksinim, neşe ve zevke bağımlılığı içinde zavallıydı; tüm bunlar iradesinden, onu daima seven yegâne kişiye sadakatten ve onurlu bir duruştan güçlüydü. Ne var ki ayrılmalarından sonra da Nazar Fomin'in gönlü Afrodit'ten geçmedi, onu eskisi gibi seviyor, acıya dönüşen duygusuyla savaşmak istemiyordu: Evet, koşullar karısını ondan koparmış, fiziksel olarak uzaklaştırmıştı; fakat birine yakından sahip olmak ve yanı başındayken sevinmek şart değildi — sevdiğini kalbinin daimi sakini olarak duymak da kâfiydi; tabii bu, yakın, doyurucu kucaklayıştan daha zor ve eziyetliydi çünkü aldırılmayana duyulan sevgi sırf kendi sadık gücüyle, karşılığında hiçbir şeyle beslenmeden yaşar. Peki Fomin ve ülkesinin diğer insanları dünyayı daha iyi bir yazgıya eriştirmeyi, üzerinde egemenlik kurmak ya da sonrasında onu mülkleri gibi kullanmak için mi istiyorlardı?.. Fomin, o sıralar, çözümsüz kalmış garip bir düşüncenin de aklına takıldığını anımsayıverdi. Afrodit'le ayrılığında kötücül bir gücün yeniden yaşam yoluna çıktığını hissetmişti; kaynağı itibariyle bu güç belki de elektrik istasyonunun yanmasına yol açan gücün ta kendisiydi. Olaylar arasındaki farkı kavırıyor, bağlantısız olduklarını görüyordu ama işte ikisi de yaşamını aynı acımasızlıkla yıkmıştı ve ikisine de direnmesi gereken aynı kişiydi. Belki de asıl kendisi Afrodit'e karşı suçluydu — kötülüğün istemeden, yanlışlıkla ve sezilmeden, hatta insan karşısındakine iyilik etme niyetiyle çırpınırken yapıldığı olmaz mıydı? Galiba her kalp diğerlerinden farklı olduğu için böyle oluyordu: Kimi iyiliği alıp tastamam kendi gereksinimi için harcıyor ve iyiden kimseye bir şey kalmıyordu; kimi kalpse kötüyü bile kendine ve başkalarına yarayacak iyiye ve güce dönüştürmeye kadirli.

Afrodit'i yitirdikten sonra Nazar Fomin anlamıştı ki eskiden tahayyül ettiği şekliyle ortak saadet ve yaşam zevki ham hayaldirdi ve insanın hakikati, gerçek saadeti onda değildir. Acısını yener, mahvına yol açabilecek şeye katlanır, yıkılanı tekrar ayağa diker-

ken Fomin kötülükten de rastlantılardan da bağımsız hür bir sevinç duyuyordu. Önceden nasıl saf olduğunu kavradı; mizacı felaketlerde olgunlaşarak sertleşmeye, yaşam yolunu kesen taştan acıyı yenmeyi ve işlemeyi öğrenmeye başladı; o zaman, evvelce önünde sarı ve erişilir uzandığını zannettiği dünya gizemli uzak bir alacakaranlığa doğru yayıldı — gerçekten karanlık, kederli yahut korkunç olduğundan değil, her yönüyle daha yüce olduğundan ve bir bakışta her köşesini ne insan ruhunda ne de alelade vüsatta görmenin imkânsızlığından. Ve bu yeni tahayyül Fomin'i, eskiden insanların uğrunda yaşadıkları tek şey olduğunu düşündüğü o sefil saadetten daha fazla tatmin ediyordu.

Ne var ki Fomin ve mensup olduğu nesil o vakitler henüz Sovyet Rus halkının yeni yaşam yolunun başında bulunuyordu; Nazar Fomin'in o sıra başına gelen her şey çetin kaderine bir girizgâh, toy bir insanın ilk kez sınanışı, halkının icrasına giriştiği kaçınılmaz tarihi davaya bir hazırlık mahiyetindeydi. Aslına bakılırsa, kişinin sırf kendisi için istediği mutlulukta bayağı ve eğreti bir şey vardır; insan fedakârlıkla, kendisini doğuran halka karşı görevini yerine getirmekle insan olur; erişebileceği en büyük doyum, hiçbir felaketin, acı ve çaresizliğin imha edemeyeceği hakiki sonsuz mutluluk bundadır. Fakat o zaman Fomin dertlerinin sebep olduğu kederi saklayamıyordu ve yanında onu dava arkadaşı gibi görüp seven insanlar olmasaydı belki de hepten cesaretini yitirir, toparlanamazdı. “Kendine gel,” demişti ona yakın bir yoldaşı, anlamının üzüntüsüyle. “Kendine gel artık! Ne bekliyordun ki — sevinç ve gerçeği hazır mı sunacaklardı bize? Onları kendimiz yapmalıyız, zira yeryüzünde hayatın anlamını kuran partimizdir... Partimiz insanoğlunun muhafız alayıdır, sen de muhafızısın! Parti mesut buzağılar değil büyük savaş ve devrimler çağı için kahramanlar yetiştirir... Önümüzdeki hedefler giderek büyüyecek, âlemin ucuna değin tüm ufukları seyredeceğimiz dağlara tırmanacağız! Ne diye sızlanıp bunalıyorsun! Yaşa işte bizimle — sıcağın tek anladığın evdeki ocakla karın mıdır senin! Akıllı adamsın, bilirsin, bize ken-

dini esirgeyen mecalsiz mahlukat lazım değil, devir başka bir devir!”

Fomin “muhafız alayı” lafını ilk kez o zaman duymuştu... Hayatı sürüp gidiyordu. Karısı, ikinci eşinin ihanetiyle gururu kırılan Afrodit bir karşılaşmalarında Nazar’a, keder içinde yaşadığını, onu özlediğini, sadece sevinmeyi dileyip görev, sorumluluk nedir bilmeyişinin hayatı yanlış anlamasından kaynaklandığını söyledi. Nazar Fomin Afrodit’i suskun dinledi; kıskançlık ve incinmiş onur içinde hâlâ diriymiş, bastırılmış, neredeyse suspus ama canlı, ölümsüz mahluklar gibi. Ne var ki Afrodit’in yüzünü görünce duyduğu sevinç, ona doğru çarpan kalbin yakınlığı biçare kederini öldürmüştü ve iki küsur yıllık ayrılığın ardından Afrodit’in ona uzattığı eli öptü.

Yaşamın yepyeni seneleri birbirini izliyordu. Koşullar Fomin’i çok defalar bir kurbana çevirmiş, ölümün eşğine sürüklemişti, fakat ruhu çaresizlik ya da yılgınlığa kapılıp tükenmiyordu artık. Kendisini usul ve kuvvetli bir şekilde ileri, kahramanlık yazgısına iten büyük eli devamlı hissederek yaşıyor, düşünüyor ve çalışıyordu. Yine kendisini kuvvetle ileri iten aynı büyük el onu ısıtıyor ve sıcaklığı kalbine değin işliyordu.

•

“Hoşçakal, Afrodit!” dedi Nazar Fomin yüksek sesle. Şimdi nerede olursa olsun, ölü ya da diri, yine de burada, bu ıssız düşmüş şehrin toprağında adımlarının izleri duruyordu; bir zamanlar elinde tutup parmaklarının sıcaklığını bıraktığı eşyalar kül halinde de olsa duruyordu — dünya nasıl derinden değişirse değişsin, Afrodit’in ömrünün tamamıyla yok olmayan belli belirsiz izleri her yere sinmişti. Fomin’in Afrodit’e karşı beslediği duygu, mütevazılığı içinde, onun bir zamanlar burada nefes alıp verdiğini, memleket havasının hâlâ dudaklarının dağınık sığağını, yitip giden bedeninin uçuk kokusunu taşıdığını düşünmesiyle bile tatmin oluyordu,

zira dünyada iz bırakmadan yok olmak diye bir şey yoktu.

“Hoşçakal, Afrodit! Seni şu an sadece hatıramda duyuyorum, ama şöyle boylu boyunca da görmek isterdim, canlı ve sağlam!..”

Fomin banktan kalktı, şimdi insanın bir ucundan diğerine rahatlıkla görebileceği, harabelerinin içine göçmüş şehre baktı, onu selamladı ve alayına geri döndü. Sabrı belleyen kalbi ebedi ayrılığa bile katlanabilirdi belki, varlığının sonuna değin sadakatini ve bağlılık hissini de koruyabilirdi. İçten içeyse her tür işin ve kahramanlığın üstesinden gelebilecek bir askerin gururunu duyuyordu Fomin; betona ve toprağa sinmiş düşmanı kovalarken, ruhunun çaresizliğini ümide, ümidiye başarı ve zafere dönüştürürken mesuttu.

Emirberahşap mutfak masasının üzerindeki küçük stearin kandili yaktı. Fomin kaputunu çıkarıp Afrodit’e mektup yazmak üzere oturdu: “Sevgili Nataşa, bana inan ve nasıl ki ben seni daima anıyorsam sen de beni unutma. İnan bana, her şey olması gerektiği gibi olacak ve biz yine ayrılık nedir bilmeden yaşayacağız. Seninle doğuracağımız şahane çocuklarımız olacak daha. Onlar ki kalbimi sana karşı büyük bir hasretle doldurup sıkıştırıyorlar...”

—

YEDİNCİ KİŞİ

I

Cepheden yanımıza bir adam geldi. Önce ağladı, sonra etrafı süzdü, yemek yedi ve sakinleşti.

Adamın üstü başı dökülüyordu — kara paçavralar gövdesine iplerle bağlanmış, ayağında hasır pabuç. Vücudunda yumuşak yer azdı, çoktan ölmüş birinin cesedinde ne kadar bulunursa; kemikleri kalmıştı geriye ve yaşamı onların kenarında bir yerde direniyordu. Ölüm kırıcı basmış gibi koyu bir mavilik geçti yüzünden; hiçbir sıradan ifade yoktu bu yüzde, ancak dikkatle bakıldığında tüm insanlardan ayrı düşmüşlüğü kederi seçilebilirdi — bu acıdan tükenmiş adamın muhtemelen artık hissetmediği yahut her zamanki ruh hali gibi hissettiği keder.

Anlaşılan keyfinden değil alışkanlıktan yaşıyordu, çünkü nefesiyle içine aldığı, karnını doyurduğu ve inandığı her şeyi elinden alıyor, uzaklaştırıyorlardı. Ama o yine de yaşıyor ve sabırla çile dolduruyor, sanki kendisini saadet için doğuran anasının vasiyetini sonuna kadar yerine getirirken bir yandan da onun tarafından aldatılmadığını, dert çekmek için doğmadığını ümit ediyordu.

Ruhu —son nefese dek ölümü reddeden yaşama arzusu— bedeninin kurumuş köşelerinden dışarı uğramıştı, bu nedenle yüzü ve ıssızlaşan gözleri herhangi bir yaşamsal gereksinimi yansı-

maktan uzak ve anlamdan yoksundu; bu insanın nasıl bir kişiliği olduğunu, kötülüğünü ya da iyiliğini kestirmek imkânsızdı, ama yaşıyordu yine de.

Dokümanlarına bakılırsa adı Osip Yevseyeviç Gerşanoviç'ti, 1894 yılında Minsk şehrinde doğup büyümüş, bir zamanlar Bölge Zanaatkârlar Birliği'nde planlamacı olarak görev yapmıştı; ne var ki yaşam onu başka bir varlığa, belki aziz bir çilekeş ve insanlık kahramanına, belki de geçirimsiz koruyucu çilekeş maskesi ardında gizlenen bir haine dönüştürmüştü. Zamanımızda, düşmanın çelişkilerden muzdarip huzursuz insanlığı katledip geriye bir tek peşişan kölelik posasını bırakmaya karar verdiği savaşlar çağında, canilik esin dolu ve doğru bir şey gibi görünebiliyor, çünkü şiddet insanın içinden eski kutsal muhtevasını sıkıp çıkardı ve yerine caniliği yerleştirdi; kötülüğe önce çaresizlikten, sonra inanç ve tatkîmlikle sarılır oldu insan, dehşetten ölmek için. Kötülük ve iyilik artık aynı esinli, dokunaklı ve cazip suretle çıkıyor karşımıza. Çağımıza özgü bu hal eskiden ne bilinirdi ne de olanaklıydı; insan eskiden de caniliğe meyledebilir ama onu bir talihsizlik olarak görür, üstesinden gelince de tekrar hayatın tanıdık sıcak iyiliğine sokulurdu; şimdiyse beşer kendini ve başkalarını yakarak ısıtıp yaşayabilme kabiliyetine kavuşturuldu.

II

Gerşanoviç yanımıza partizanların yardımıyla gelmişti; kaderi defalarca sınamış bu adamları bile, ölümü içine sığdırıp yenebilmiş nadir bulunan bir insan oluşuyla şaşırtmış, ilgilerini çekmişti; Gerşanoviç'e siper olmuş, onu düşmanın müstahkem mevzileri önünden kucaklarında geçirmişlerdi, kalbi acıdan, hatta ona dair hatıradan da kurtulsun ve sıradan yaşama dönsün diye.

Gerşanoviç'in konuşması rüya gören birinin konuşmasını andırıyordu; sanki asıl bilinci bizlerin görmediği bir dünyadaydı da

bize ulaşan uzak düşüncelerinin cılız ışığıydı. Kendisinden yedinci kişi diye bahsediyordu; bir de, el bombasının emniyet pimini çekemediğini çünkü pimin sıkı olduğunu ve oynatmaya vaktinin elvermediğini, sıkı olmasının da Teknik Kontrol Bölümü'nün gerekli düzeyde, kendi Minsk Bölge Zanaatkarlar Birliği'nin çalıştığı gibi çalışmayışından kaynaklandığını söylemişti.

Sonra Gerşanoviç bize daha açık bir şekilde, eskiden akşam evine iş götürdüğünü, paraya ihtiyacı olduğunu çünkü tam beş çocuk yaptığını ve tüm çocuklarının sağlıklı büyüdüğünü, çok yediğini, emeğini silip süpürmelerine kendisinin sevdiğini ve fazla mesai yapabilmek için az uyumayı öğrenmeye çalıştığını ama şimdi bol bol uyuyabileceğini ve hatta ölebileceğini, zira artık doyurması gereken kimse kalmadığını, tüm çocuklarının, karısı ve nenesinin Borisovski Toplama Kampı yakınındaki kil mezarda yattığını, ayrıca yanı başlarında yine öldürülmüş beş yüz kişinin daha yattığını, hepsinin çıplak ama toprakla örtülü olduğunu, yazın orada ot biteceğini, kışınsa üstlerine karın serildiğini ve üşümeyeceklerini anlattı.

“İsınırlar,” diyordu Gerşanoviç. “Yakında ben de yanlarına gideceğim, ailemi özledim, gidecek başka yerim yok, mezarlarını ziyaret etmek istiyorum...”

“Bizimle kal,” dedi ona Kızıl Ordununun biri.

“Onlar orada yaşamazken ben burada yaşayacağım ha!” diye haykırdı Gerşanoviç. “Nasıl kötü durumdalar, her şey onların aleyhine — hak bunun neresinde?.. Hayır, ikinci kez ölümden geçip yanlarına varacağım. Birincisinde olmadı ama şimdi gideceğim.”

Ve birden aklına gelen karanlık bir anıyla irkiliverdi:

“Ve yine ölmeyeceğim. Öldüreceğim ama kendim ölmeyeceğim.”

“Neden ki? Hiç belli olmaz,” dedi onu dinleyen Kızıl Ordulu.

“Yine öyle olacak,” dedi Gerşanoviç. “Faşist ölüme de kıyamıyor, cimri, yedimize bir ölüm vermişti — üstelik ben önerdim

onlara bu rasyonalizasyonu, şimdi daha da az verir: Alman fakirleşti.”

O zaman Gerşanoviç’in ne demek istediğini anlamadık, mırıldansın dursun diye düşündük.

Kısa süre sonra yanımıza dört partizan geldi. Meğer Gerşanoviç’i N. adlı partizan tugayının savaşçısı olarak eskiden beri bilirlermiş, bize onun büyük bir bilge ve tugayındaki en becerikli partizan olduğunu söylediler. Ailesi sahiden de, fazla boğaza ve Yahudi’ye mahal vermemek adına Borisov önlerinde beş yüz kişiyle birlikte kurşuna dizilmişti.

“Kendisini ölüm bir kez olsun alamadı, oysa hayır demezdi,” dedi yeni gelen partizanlardan biri. “Aslında neden böyle olduğu ortada: Osip Yevseyeviç* akıllı adam, aptal ölümle işi olmaz, faşistin savaşı sırf patırtı, rasgele vuruyor — öyle kolay ölmez bizimkiler... Minsk’te Osip Yevseyeviç’in tam kafasına bir kurşun geliyordu, hem de en yakın nişangâhtan, ama isabet etmedi, düşünce gücüyle önledi onu...”

Bunun mümkün olmadığını söyledik.

“Olabilir,” dedi partizan. “Herkesin savaşması aynı değil. Becerikliysen olabilir de.”

Kanıt olarak Gerşanoviç’in ensesini parmaklarıyla önce o yokladı, sonra da aynı yeri biz yokladık — saçlarının altında, kafatasında derin bir yaradan kalma eziklik vardı.

III

Bizimle bir süre daha kaldıktan ve iyi yemekler yedikten sonra Gerşanoviç’in aklı biraz başına geldi, daha sıradan görünüyordu, o zaman dört partizanla birlikte tekrar düşmanın uzak cephe gerisine gitti. Ölümün kendisini alt edemediği, zaferini sonuna vardı-

* Gerşanoviç’in baba adı -ç.n.

ramadığı o yoldan tekrar geçmek, sonra da tez zamanda yanımıza dönmek istiyordu.

Geceleyin Gerşanoviç, üzerinde bir Beyaz Rus *svitka*'sı,* ayaklarında hasır pabuçlar, silahını kuşanıp düşmanın karanlığına doğru yol aldı, onu öldürmek ve kendi ölü çocuklarını görmek için.

Partizan yollarından Minsk'e varan Gerşanoviç yol arkadaşlarından ayrıldı ve ilk yolculuğunda yaptığı gibi alacakaranlıkta şehrin dış mahallelerine ulaştı. Zihni suskun, etrafındaki dünyayı hüznünlü bir masal ya da ebediyen elinden kaçıp gidebilecek bir rüya gibi algılayarak yapayalnız yürüyordu. İnsansızlığa, Alman cephesinin ardındaki ölüm harabelerine ve buralarda hâlâ diri gezinen insan bedeninin devamlı üşümesine alışkındı.

Gerşanoviç Rus savaş esirlerinin bulunduğu kampın önünden geçti. Şimdi orada, tellerin ardında kimseler görülüyordu. Birazdan ötede bir Rus askeri doğrulup tele doğru yürüdü. Sırtında ötesi berisi yanmış bir kaput vardı, şapkasızdı, tek ayağı çıplak, diğerine bez dolamış, karda öylece yürüyordu. Mecalsiz dertli ayakları üzerinde hareket ederken sayıklar gibi bir şeyler mırıldanıyordu — yaşama sonsuza dek veda edişinin sözlerini; sonra kollarının üzerine çöktü ve yüzükoyun yattı.

Kampın girişi kalabalıktı. "O zaman da kalabalıktı," diye anımsadı Gerşanoviç, "burada her zaman insanlar vardır."

Kontrol kulübesinin önündeki bankta iki faşist oturuyordu — bunlar yüksek rütbeli gestapo muhafızlarındandı. Sessizce pipo içiyor, gördükleri bir şeye gülümsüyorlardı.

Sağlam askeri giysiler içinde, suratlarına bakılırsa tok iki Rus esiri başka bir ikiliyi kampın dışına sürüyordu; bunlar da Rus tutaklardandı ama öyle zayıf düşmüş, kocamış ve aldırışsızlardı ki başkasının gücüyle sürüklenen ölümlere benziyorlardı.

Faşistler Ruslara bir şey söyledi ve o ikisi, sağlam görünümlü-

* Ruslar, Ukraynalılar ve Beyaz Ruslarda, ölü iliklenmeyen, evde dokunmuş çuhadan uzun bir halk giysisi -ç.n.

ler, iki yoldaşlarını itiverdi, berikiler de uslu uslu düştüler çünkü halsizlikleri onları âciz kılıyordu. Ardından iki besili Rus, dermansızları zorla ayağa dikip tekrar yere çaldı. Sonra semiz Ruslar dinlenme arzusuyla beklenti içinde durdular. Almanlar onlara bağırarak, güçsüz ve gereksizlerin yaşam ruhu içlerinden büsbütün çıkana dek çalışmaları gerektiğini söyledi. Besili hainler, bitap düşmüş Kızıl Ordularını vazifeşinas doğrultup tekrar kafa üzeri buz tutmuş tümseklerin üzerine fırlattılar.

Faşistler güldü ve daha hızlı çalışılmasını buyurdu. Gerşanoviç ötede durup izliyordu; bu cinayetin, Almanların cephe gerisinde tüketmeye kıyamadıkları fişekten tasarruf etmek uğruna gerçekleştirildiğini biliyordu, dahası faşistler cinayeti henüz canlı tutsaklar için eğitici bir ibrete dönüştürmeliydiler.

Kampın içinden beş tutsak dış kapıya yanaştı ve sessiz sedasız, yoldaşlarının maruz kaldığı öldürücü eziyeti izlediler. Almanlar onları kovmuyordu; hainlere şimdi daha yavaş çalışmalarını emrederken, Ruslara mutut, neredeyse kayıtsız bir nefretin tebessümüyle bakıyorlardı. Fakat berikilerin çalışması artık anlamını yitirmişti: Yerden kaldırıp tekrar tümseklere attıkları, kafaları paramparça, kanı soğuyup pıhtılaşmış cesetlerdi sadece; muhtemelen yere ilk vurulduklarında içleri helak olarak ölmüşlerdi — nefeslerinin tutunacağı bir şey kalmamıştı içlerinde. Ne var ki faşistler, canlıların eğitiminde ziyadesiyle faydalanabilmek için bu ceset idamını sürdürüyorlardı.

Gerşanoviç sessizce bankta oturan Almanlara yöneldi. Aynı anda, yorulmuş hainler de onlara yanaşıp boyunlarını uzatarak hizmetleri karşılığında tayınlarına ek aş istediler.

Almanlar ses etmeden sırtıyorlardı, sonra biri bundan böyle tayına ek yapılmayacağı yanıtını verdi onlara: Ekmek katarına partizanlar saldırmıştı ve şimdi onu geri almak gerekiyordu. Tenkil birliğimize gidin, dedi faşistler, partizanlardan ekmeği alın, böylece karnınız doyar, bizde size verecek ekmek yok...

Gerşanoviç *svitka*'sının altında el bombasının pimini çekti ve

bombayı yakın mesafeden dört düşmanın tam üzerine fırlattı.

Ateşe kesen el bombası kudurmuşçasına fırladı, sanki bir insanın son sesiyle haykırıyordu; bir an için kıpırtısız kalan insan düşmanları yere kapaklandılar.

Önceki seferinde yine bu kampın diğer girişinde Gerşanoviç'in el bombası patlamamış, sadece ölü bir metal parçası gibi düşmanlardan birinin kafasını yarmıştı; fakat bu kez yüzü gülmüştü, ruhunun tatmin olduğunu duyarak kaçtı.

Ne var ki kontrol kulübesindeki nöbetçi hayatta kalmıştı; Gerşanoviç'in ardından havaya ateş etmeye koyuldu.

Beş silahlı sivil savunmacı bir zamanlar soğuk içecek satılan pavyondan çıkıp, türlü patırtıyla, korkmamak için birbirlerine bağırarak Gerşanoviç'in üzerine atıldılar ve silahsızlandırıdılar onu.

IV

Osip Gerşanoviç'i, daha önce de bir kez ziyaret ettiği bölge kumandanlığına getirdiler. Buranın bodrumunda cephane tasarrufu gereği her altı kişiyi tek kurşunla öldürüyorlardı. Bunun için altı kişiyi ense enseye diziyor, kısıların ayağının altına birilerinin kalın kitaplar halindeki eserlerini koyarak boyları eşitliyorlardı.

Kumandanlıkta Gerşanoviç'e hayatta kalmak için bir şey söyleyip söylemeyeceğini sordular. Gerşanoviç, bilakis hiçbir şey söylemeyeceğini, zira ölmeyi arzuladığını ve ona döverek eziyet edilmesinin yersiz olduğunu söyledi — lüzumu olmadığından değil, inzibatın gücünü boşuna sarf etmemek için, devlet hesabından yedikleri koyun etiyle erişte askerlerin midelerinde sağlam dursun diye.

Subay, ihtimal, Gerşanoviç'in sözlerinin akıllıca olduğuna hükmetti ve götürülmesini söyledi. Fakat Gerşanoviç ölü olmadığı müddetçe yaşar, mücadele eder ve kazanmayı ümit ederdi.

Bu, Gerşanoviç'i ilk seferinde sorgulayan subay değildi, o yüz-

den tutsak icadını ikinci kez önerdi: Tek kurşunla altı değil yedi kişi öldürülebilirdi, yedinci hemen değilse de sonradan nasılsa ölür, devletse yüzde on dört oranında ateş tasarrufunda bulunmuş olurdu.

“Yedinci ölmüyor,” dedi subay. “Kurşunun delme kuvveti daha altıncı kafada ciddi oranda azalmış oluyor. Bana burada bir defasında yedincinin denendiği bildirilmişti, sağ kalmış ve açık mezardan ensesinde yara, kaçmış.”

“Sağ kalmasını biliyormuş,” diye açıkladı Gerşanoviç, “anlıyormuş bu işten, ona rağmen başı ağrıyormuş, zedelemeyi başarmışlar. Duymuştum!”

“Kimdi o?” diye sordu subay.

“Ben nerden bileyim? Kim bilir kimdi: Bir adam varmış, az yaşamış, öldürürlermiş yine yaşarmış, sonra da kendiliğinden ölüvermiş, ailesini özlemiş...”

Subay düşündü:

“Yeni nesil modernize edilmiş alaybozanımızı deneyelim — siz yedinci olacaksınız ama deneme amaçlı sekizinciye de dikeceğim arkanıza.”

“Tabii ya!” dedi Gerşanoviç seve seve kabullenerek.

“Acaba,” diyordu subay, “kurşun beyninizde mi kalacak, alınınızı delip sekizinciye mi girecek? Bu alaybozanlar sert ateş ediyor ama deliş güçleri sınanmış değil...”

“İlginç,” dedi Gerşanoviç, “öğreneceğiz hep birlikte” — ve içinden subayın aptal bir adam olduğunu düşündü; sonra inzibat askeri esiri götürdü.

V

Geleceğin ölülerinin ikamet ettiği toplu hücrede olağan yaşam sürmekteydi: İnsanlar giysilerini onarıyor, sohbet ediyor, uyuyor ya da yaşadıkları hayatın nasıl olduğu ve evrensel adalet gereği nasıl olması gerektiği üzerine düşünüyorlardı. Hücrenin penceresi yoktu; içeride sabah akşam küçük bir gaz lambası yanıyordu ve ancak yeni gelen bir tutuklu saati söyleyebilirdi, az sonra zaman yine unutulur, tartışma konusu olur, dünyada gündüzün mü gecenin mi hüküm sürdüğünü kimse kesin olarak bilmezdi, oysa hepsi de merak ederdi bunu.

Gerşanoviç kendisine ayakaltında bir yer buldu ve dinlenmek için uzandı; şimdi aklını kurşuna dizilecek sekizincinin kim olduğu sorusu kurcalıyordu; bu sekizincinin, şayet bir korkak ya da ahmak değilse, kurtuluşu garantiydi. “Fena,” diye düşünüyordu Gerşanoviç. “Kurşun beni öldürürse ona hafifçe degecek, en fazla kemiğine zarar verebilir yani, o kadar, ama o canını aldığını sanacak, korkudan ve bilinçten ölecek.”

Biraz zaman geçti; Gerşanoviç henüz dinlenemeden tüm hücreye dışarı çıkma emri verildi. Gerşanoviç bunu bekliyordu; Almanların, ölüm kararı verilenleri, yedirip içirmek ve haklarında düşünüp boş yere fikir harcamak gerekmesin diye uzun boylu tutmadıklarını ilk tecrübesinden biliyordu.

Gerşanoviç ömründe ikinci kez aynı taş basamaklardan yeraltındaki ölüme inmekteydi. Kendisiyle birlikte ölmeye giden yoldaşları arasında tanıdık bir yüz göremedi, konuştuklarından bu insanların kısa zaman önce Polonya’dan getirildiğini anladı.

Onbaşı, ikinci sıradaki Gerşanoviç de dahil olmak üzere sekiz kişi saydı, berikileri merdivende bıraktı.

Bodrumu yalnız bir mumun ürkek ışığı aydınlatmaktaydı ve ışığın önünde Gerşanoviç’i sorgulayan subay dikiliyordu. Silahse-

ver subay namlusu kısaltılmış bir tüfeği incelemekteydi. “Hep çıkardan, ekonomiden kazanmaya çalışıyorlar,” diye düşündü Gerşanoviç. “Oysa biz tasarrufu düşünemeyiz, Alman başına iki kurşun düşse de olur, yine kârlı çıkarız!”

Onbaşı tutukluları ense enseye dizmeye koyuldu.

“Ben yedinciyim!” diye anımsattı peşinen Gerşanoviç.

“İlk ölen olmak istemiyor musun?” diye sordu onbaşı. “Bizi kurnazlıkla alt edeceğine mi sandın? Yedinci öl o zaman, ayrıcalıktan faydalan, şu ayağının altına tuğla koy, boyun yetişmiyor.”

Gerşanoviç ayaklarının altına tuğla koydu ve ölüm mevkiini aldı. Sekizinci, son kişiye baktı — önünde bir ihtiyarın bebeklik tüyleriyle kaplı keli duruyordu.

“Ölüm geliyor,” diye geçirdi aklından Osip Gerşanoviç. “Ne olmuş geliyorsa? Burada fena yaşamıyordum, öbür dünyaya göçünce orada da var olmaya çalışırım, orada da iyi olurum, hem de çocuklarımı görürüm. Orada hiçbir şey yoksa da ölü çocuklarım gibi olurum işte, onlarla eşit ve bu da gayet iyi ve adil olur: Öldürülen kalbim topraktayken ben ne diye canlı kalayım?”

“Hazır mısınız?” diye sordu subay. “Derin nefes alın!” diye emretti tutuklulara ve bir vaatte bulundu: “Şimdi tatlı çocuk uykusuna dalacaksınız!”

Gerşanoviç aksine nefes almayı bıraktı ve hasıl olan sessizlikte kendini eğlemek için ateş sesini beklemeye koyuldu ama bir şey duyamadı ve anında tatlı uykuya daldı: Müşfik aklı, insanı çaresizlikten korumak için kendiliğinden bayılıvermişti.

Gerşanoviç uyandığında alnını yokladı — pürüzsüz ve temizdi. “Kurşun aklımda,” diye karar verdi. O zaman ensesine dokundu ve eli sadece eski yaradan kalma yarığı bulabildi. “Hâlâ canlıyım, bu dünyadayım, biliyordum zaten,” diye düşündü tutsak. “Yeni alaybozanları beş para etmez, fişeklerinin dolgusu zayıf, biliyordum zaten. Kaç kişiyi öldürdüler ki tek kurşunla? Üç, bilemedin dört filan herhalde, oysa eskiden benden öncekine, altıncıya kurşun yetişiyordu: Güçsüz düşüyor insanlık düşmanı, güçsüz düşü-

yor — hissediyorum!”

Gerşanoviç, yattığı yerden, uzakta titreyen, belli belirsiz nefes alan gizli ışığın hâlâ aydınlattığı alacakaranlığa baktı. Yanında ön komşusu, temiz kafa derisinde bebek tüyleri biten kel ihtiyar yatıyordu. Gerşanoviç elini ihtiyarın başına koydu; kafası soğumuş bu insan hiçbir zarar görmediği halde basbayağı ölmüştü. “Aynen düşündüğüm gibi, korkmaması gerekiyordu,” diye karar verdi Gerşanoviç. “Korku âlemin sonunu getirebilir, ne olur o zaman? Korkmamalı!”

Nerede olabileceğini tahmin etmeye çalıştı; burası onları, sekiz kişiyi kurşuna dizdikleri mahzendi ve mum ötede hâlâ sönmüş değildi. “Kötü burada olmamız,” diyordu içinden Gerşanoviç. “Ölüm geliyor. Varsın gelsin! Ölümünden önce de biraz yaşam olur. Geçen sefer beni mezara götürmüşlerdi, orada da yaşanabiliyordu...”

Subay üzerine eğildi. Gerşanoviç onu, yabancı nefesinden, içinin soluğuyla dışarı vuran leş kokusundan hissetti.

“Nasıl diyordu sizin Bolşevikler?” dedi subay. “Yürümedi?! Yedinci sıraya girmiş, yaşayası gelmiş Yahudi'nin!”

“Bana kalırsa sizinki yürümedi,” diye yanıtladı Gerşanoviç, “hayattayım!”

“Ölüsün artık!” diye belirtti subay ve şahsi küçük revolverinin namlusunu Gerşanoviç'in alnına dayadı.

Gerşanoviç subayın gizli çaresizliğin tükettiği solgun gözlerine baktı ve:

“Ateş edin...” dedi. “Burada yaşamım varsa orada da çocuklarım var — her yerde mülküm vardır benim, her yer güzel bana... Burada biz insanlardık, insanlıktık, orada daha da yüce olacağız, insanları doğuran sonsuz tabiat olacağız...”

Kurşun gözüne girdi ve donakaldı Gerşanoviç; ama bedeni, yaşamla usulca vedalaşırken toprağa teslim ettiği sıcaklığını uzun süre korudu.

VI

Epey zaman sonra cepheden yanımıza geçkin bir partizan geldi ve bize Gerşanoviç'in ölüm hikâyesini anlattı. Kendisi gidiciler sırasının sonuncusu, sekizinci kişiydi, önünde Gerşanoviç duruyordu. İhtiyar öyle güzel ölü taklidi yapmış ve nefesini öyle bir tutmuştu ki vücudu bile soğumuştur, böylelikle Alman subayını hayat namına kandırmış ve hatta ensesini yoklayan Gerşanoviç'i bile yanıltmıştı.

Mahzendeki mum sönmüş, yenisini yakma gereği duymamışlardı; ihtiyarı, ölüp ölmediğini tam olarak kontrol etmeden hakiki ölümlerle birlikte bir koyağa götürüp atmışlardı, sonra usulca oradan uzaklaşmıştı adam. Faşistler işgücünden tasarruf etmek için bazen mezar kazmazlar, özellikle de toprak buz tutmuşsa.

—

ELEKTRİĞİN YURDU

1921 YILININ SICAK ve kurak yazı sürmekteydi, gençliğimse geçip gidiyordu. Kışları meslek okulunun elektroteknik bölümünde okuyor, yazlarıysa Şehir Elektrik İstasyonu'ndaki makine dairesinde staj yapıyordum. İşten fena halde yoruluyordum çünkü istasyonda yedek güç kaynağı diye bir şey yoktu ve yegâne turbo jeneratör iki yıldır gece gündüz durmadan işlemekteydi; makineye öylesine dakik, hassas ve dikkatli bir bakım uygulamam gerekiyordu ki tüm yaşam enerjim buna harcanmaktaydı. Akşamları yaz caddelerinde dolaşan gençler arasından eve dönerken uyuklayan bir adamdım. Annem bana haşlanmış patates veriyordu, yemeğimi yerken bir yandan da iş ceketimi ve hasır pabuçlarımı çıkarıyordum ki yemek bittiğinde üzerimde az giysi kalmış olsun ve hemen yatıp uyuyabileyim.

Yaz ortasıydı, temmuz ayı, akşam iş dönüşlerinde ekseriyetle yaptığım üzere, içimdeki ışık ebediyen sönmüşçesine derin ve karanlık bir uykuya dalmıştım ki annem beni uyandırdı.

İl Yürütme Komitesi Başkanı İvan Mironoviç Çunyayev derhal yanına, dairesine gelmemi rica ettiği bir not yollamıştı bekçiyile. Çunyayev eskiden lokomotif ateşçisiydi, bir vakit babamla çalışmışlığı vardı ve beni ondan ötürü tanırdı.

Geceyarısı Çunyayev'in evinde oturuyordum. İktisadi yıkımla

mücadele meselesine canı sıkılıyordu, cümle ahali için kaygılanıyor, gökten su namına tek damlanın düşmediği, aç bir mezar insanları beklermiş gibi bütün tabiatın çürük ve toz koktuğu o kurak yazın bulanık sıcağına zor katlanıyordu. O yaz çiçekler bile metal yongasından fazla kokmuyordu; tarlalarda, toprağın bedeninde zayıf bir iskeletin kaburgaları arasındaki boşluklara benzer derin çatlaklar oluşmuştu.

“Söylesene, elektriğin ne demek olduğunu biliyor musun?” diye sordu bana Çunyayev. “Gökkuşağı mı yoksa?”

“Şimşek,” dedim.

“Ha, şimşek!” dedi Çunyayev. “Demek öyle! Fırtına ve sağanak... Eh, olsun! Sahi ya, bize lazım olan da şimşek, doğru... Öyle bir yıkıma vardık ki kardeşim, sahiden de ancak şimşek paklar bizi, bir çırpıda yanıversin! Al şunu oku da gör ne yazmışlar.”

Çunyayev bana masanın üzerinde duran, Köy Heyeti formuna yazılmış müzekkereyi uzattı. Verçovka köyünün heyeti bildiriyordu:

İl Yürütme Komitesi Başkanı Yoldaş Çunyayev ve tüm prezidyumun dikkatine. Yoldaşlar ve yurttaşlar, sesinizi harcamayın sakın ola, bu beynelmilel fukara kasavet uğruna. Bilim iktidarımız ayaktadır kule gibi, akıllı gücümüz yıkar kertenkelelerin ve kuraklığın Babil'ini. Tanrının rezil âlemini kuran biz değiliz, lakin onu hal yoluna koymasını biliriz. Yaşam kudretli ve mükemmel olacak, tavuk yumurtası yemeyen kalmayacak! Komünistin zihni uyumaz, elini kolunu kimseler bağlayamaz. Aksine — toprağı olduğu gibi verir bilimin emrine... Savaşçı kalbimiz devdir, ey midesi fakir ağlama, bu tabut gibi şey devrilir, girer kursağımızdan pasta. Makinemiz şimdiden gürlüyor, elektrik ışığı parlıyor, ve fakat Verçovka köyünün daha da iyi olması için yardım gerekmede bize, yoksa beyazlarda da yok muydu evvelden makine — o ki doğuştan istilacıdır yaban ellerin, ruh hastası izin vermez ki bize fayda getirsin. Fakat lanetli yürek yılmıyor, gözyaşım beynimde tutuştukça, beynelmilel işleri düşünüyor.

Köy Heyeti Başkanı adına (kendisi kısa süreliğine tekmil asalak eşkıyayla mücadele için karşı hücumla gitti ve zaferden önce eve dönmez) Başıyazman Stepan Jaryonov.

Başıyazman Jaryonov belli ki şairdi, Çunyayev ve bense iş ve eylem adamıydık. Öyle ki başıyazmanın şairane ve coşkun sözleri arasından meçhulümüz uzak Verçovka köyünün gerçeğini ve gerçekliğini görebildik. Sefil verimsiz arazilerin yalın karanlığında bir ışık gördük: boğulmuş, ölmüş toprağa basan insanın ışığını; eski çitlere asılmış kabloları gördük sonra ve komünizmin müstakbel dünyasına dair duyduğumuz umut, çetin gündelik yaşamı sürdürmek için gereksindiğimiz umut, bizi insan kılabilen tek umut, umudumuz elektriğin gücüne dönüştü, şimdilik sadece uzak saman kulübelerde ışık yakmaya kadir bile olsa.

“Oraya yollan,” dedi bana Çunyayev, “yardım et onlara, öğrenciliğinde az ekmeğimizi yemedin. Şehir Elektrik İstasyonu’yla anlaşırız biz, salarlar seni...”

Ertesi gün sabahtan Verçovka köyünün yolunu tuttum; annem patates haşlamış, çantama tuz ve biraz ekmek koymuştu; patikalardan geçerek güneye yöneldim, üç gün boyunca yürüdüm, zira haritam yoktu ve Verçovka adında üç köyün bulunduğu anlaşıldı — Verhnyya, Staraya ve Malobednaya* Verçovka. Oysa başıyazman yoldaş Jaryonov elbet kendi meşhur Verçovka’larının yeryüzünde bir tanecik olduğunu ve Moskova misali tüm dünyaca tanındığını düşünmüş, bu yüzden de köyüne ek ismini ilave etmemişti; onun Verçovka’sı tam da beriki Verçovka’lardan ayırt edilebilirdi diye Malobednaya olarak adlandırılmış.

Elektrik istasyonu bulunmayan iki Verçovka’yı geçip Malobednaya Verçovka’ya vardığımda yola çıkışımın üçüncü gününün ikindisiydi. Köyü görünce durdum çünkü yolun ötesindeki büyük toz bulutunu fark etmiş, kuru, kel toprağın üzerinde yürüyen insan

* Rus. sırayla “yukan”, “eski” ve “biraz fakir” —ç.n.

kalabalığını görmüştüm. Ahalinin bana yaklaşmasını bekledim; yardımcılılarıyla birlikte bir papaz, ikon taşıyan üç kadın, yirmi kadar da duacı gördüm. Bu yer, rüzgârın ve bahar sularının engin dağ çayırılarından topladığı incecik tozu yığıldığı kurumuş bir dere yatağına doğru eğimleniyordu.

Alay yukarı topraklardan inmiş ve şimdi vadi boyunca toz tabakası üzerinden yola doğru yürüyordu.

En önde, ak saç sakalına karışmış, perişan ve kararmış papaz yürümekteydi; doğanın kavurucu sessizliği içinde şarkı gibi bir şey söylüyor, karşılına çıkan yabani, suskun bitkilere buhurdağını sallıyordu. Kimileyin duruyor, başını gökyüzüne, güneşin bulanık ışığına kaldırıyor, o zaman gözyaşı ve ter damlalarının süzülmediği yüzünde öfke ve çaresizlik beliriyordu. Ona eşlik eden ahali araziye karşı haç çıkartıyor, toz toprağa diz çöküyor, dünyanın sonsuzluğundan ve gözü yaşlı ihtiyar kadınların taşıdığı el yapımı ikonlardaki tanrıların güçsüzlüğünden korkarak yoksul toprağı selamlıyordu. İki çocuk —oğlan ve kız— sırtlarında gömlek, yalınayak, kilise topluluğunun ardı sıra gidiyor ve öğrenme merakıyla yetişkinlere bakıyordu; çocuklar ne ağlıyor, ne haç çıkartıyor, yalnız korkuyor ve susuyorlardı.

Yolun kıyısında, bir zamanlar kil çıkarılan büyük bir çukur vardı. Alay o çukurun yanında durdu, ikonlar azizlerin çehreleri güneşe dönük gelecek şekilde yerleştirildi, insanlar da dinlenmek için çukura inip kil yarın gölgesine uzandılar. Papaz cüppesini çıkarıp pantolonuyla kaldı, iki çocuk buna hemencecik gülüverdi.

Bir kil topağına yaslı duran büyük ikon bakire Meryem'i tasvir ediyordu: kucağında Tanrı olmayan yalnız ve genç bir kadın olarak. Bu resme dikkatle bakıp düşüncelere daldım, duacı kadınlarsa gölgeye oturarak işlerine baktılar.

İkondaki Meryem'in başını solgun, gevşek bir gökyüzü çevrelemekteydi; görünürdeki eli damarlı ve iriydi, yüzünün esmer güzelliğine, ince burnuna ve iş nedir bilmez büyük gözlerine —pek tez yorulur böyle gözler— yakışmıyordu. Gözlerindeki anlam il-

gimi çekti — manasız ve inançsız bakıyordu, kederi öyle güçlüydü ki bakışları zifiri, ölgün, acımasız bir karanlığa bürünmüştü; resimdeki Tanrı anasının gözlerinde biraz olsun şefkat, derinde saklı bir umut yahut bir yitirmişlik hissi okumak mümkün değildi, oysa her zamanki oğlu da oturmuyordu şimdi kucağında; ağzı kıvrımlar, kırışıklıklar içindeydi ve bu, Meryem'in sıradan yaşamın ihtiras, endişe ve öfkesinden haberdar olduğuna delalet ediyordu — Tanrı'nın merhametiyle değil kendi hesabına yaşayan inançsız bir işçi kadınıydı o. Üstelik belki bu resme bakan ahali de dünyanın saçmalığına, eyleme geçmenin gerekliliğine dair pratik sezgisinin haklılığını içten içe duyuyordu.

İkonun yanında oturan kurumuş, çocuk boyundaki ihtiyar kadın bana koyu renk gözleriyle dikkatsizce bakıyordu; yüzü ve elleri donakalmış acı kasılmalarına benzer kırışıklarla kaplıydı, bakışında feleğin çemberinden geçmiş uzgörür bir akıl vardı, öyle ki ihtiyarın içinden bildikleri ekonomi biliminin toplamından geri kalmaz gibiydi, saygıdeğer bir akademisyen olabilirdi.

Sordum ona:

“Nene, ne diye dua ederek dolanıyorsunuz? Tanrı filan yok ki, yağmur da yağmayacak.”

İhtiyarcık hak verdi:

“Yoktur tabii — doğru dedin!”

“E ne demeye haç çıkarıyorsunuz o zaman?” diye sordum bu kez.

“Çıkardığımız da boşa! Kimler kimler için dua etmedim ki — kocam için, çocuklarım için, kimseler kalmadı, hepsi öldü gitti. Ben de zaten alışkanlıktan yaşıyorum, cancağızım, keyfimden mi sandın! Kalbim kendiliğinden nefes alıyor, bana sorduğu yok, elim de öyle kendi kendine haç çıkarıyor: Tanrı — başımızdaki bela... Baksana şu zararımıza — ekmeysel ektik, biçmeysel biçtik, çıka çıka bir kazık çıktı topraktan...”

Üzülerek sustum.

“İyisi mi kimseye dua etmeyin, nene. Doğa ne sözleri duyar, ne

duaları, o sadece akıldan ve işten korkar.”

“Akıldan ha!” dedi ihtiyar kadın, zihni aydınlık. “Öyle uzun yaşamışım ki bir akıl bir kemik kalmışım ya ben zaten! Etim çoktan derde güce tükenmiş gitmiş, ölecek pek bir yerim de kalmamış — her şeyim tükenmiş azar azar. Baksana bir bana, şu halime!”

İhtiyar başındaki eşarbi usulca indirdi, kelleşmiş kafatasını gördüm, çatlayarak kemik bileşenlerine ayrılmış, bu kemikler de dağılmaya, dünyayı iş güç ve felaketlerden geçerek tanımış, bin zahmetle biriktirilmiş sabırlı aklı ebediyen toza toprağa sunmaya hazır.

“Kış gelsin hele gider komşuya da avuç açarım,” dedi ihtiyar, “zengin kapısında da sızlanırım: Yaza kadar yetecek darımı koparırım hiç olmazsa, yazın da canımı dişime takar öderim borcumu — bir çuvala karşılık bir buçuk çuval, dört gün de alacaklımın hesabına çalıştım mı, beş çuval da hürmet ettim mi... Biz bir tek Tanrı'ya mı yalvarıyoruz sandın — rüzgârdan da korkarız, buzdan da, sağanaktan, kuraklıktan, komşudan, yoldan geçen adamdan da korkarız — kimi görsek de haç çıkarırız! Sevdiğimizden mi ediyoruz sanki bu duaları? Sevecek bir yerimiz kalmadı ki!”

Yaşlı kadının yanından keder ve düşüncelerle dolarak uzaklaştım. Halk kalabalığı istirahatını bitirip toparlanmaya başladı, yağmur duasına katılan tüm haçlı alayı köye doğru dönüşe geçti. Bir tek benle konuşan ihtiyar kadın kaldı.

İhtiyar biraz daha dinlenmek istiyordu; hem zaten millet aceleyle, işe güce yetişir gibi yürümüş, papazın kendisi bile pantolonunu çekip yola koyulmuşken, ufacık çocuk ayaklarıyla nasılsa yetişemezdi insanlara.

Halini görünce ihtiyarı kucağıma aldım ve bu köhnemiş emekçi kadını sekiz yaşındaki bir kızı taşır gibi, sonsuz değerini kavrayarak köye kadar taşıdım.

Köye varınca yol kıyısındaki bir kulübeciğin önünde ihtiyar kadın kucağımdan indi. Onunla vedalaştım, yüzünden öptüm ve yaşamımı ona adamaya karar verdim, çünkü gençlikte insan öm-

rünü hep çok sanır, tüm ihtiyar kadınlara yetecek kadar çok.

Verçovka küçük bir köy çıktı, hane sayısı otuzu geçmezdi ama sağlam kulübe azdı; konutlar viran olmuş, toprağın içindeki tomrukların alt sıraları çürümeye yüz tutmuştu. Askeri emperyalizm tüm dünyada kol gezerken önüne çıkan her şeyi, emekçi nesillerin elde ettiği, kurduğu ve esirgediği her şeyi kabristana benzetmişti.

Bir çocuk —birinin torunu ya da yeğeni, belki bir yetim— beni köyden yarım *verst* uzaklıkta, araba yolu üzerindeki umumi suvatın yanında işleyen elektrik istasyonuna kadar seve seve geçirdi.

“Indian” marka çift silindirli bir İngiliz motosikleti, tekeri yarı yarıya toprağa saplanmış, iki kısa kütük üzerinde duran ve alelacele çalışmaktan sarsılan küçük bir dinamoyu uğultulu bir güçle döndürüyordu. Motosiklet sepetinde oturan yaşlı başlı bir adam sarma sigara içmekteydi; yine burada uzun bir direk vardı, üzerinde gündüzü aydınlatan bir elektrik lambası yanıyordu; etrafta at arabaları duruyor, koşumu çözülmüş atlar yem yiyor, arabalı köylüler süratli makinenin hareketini keyifle izliyordu; içlerinden bazıları, zayıf görünümlüler, sevinçlerini açıkça ifade ediyordu: Mekanizmaya yaklaşıyor, onu aziz bir varlık gibi okşuyor, bir yandan da bu teşebbüsün bir parçası gibi gururla gülümsüyorlardı, oysa buralı bile değillerdi.

Motosiklet sepetinde oturan elektrik istasyonu makinisti etrafındaki gerçekliğe karşı ilgisizdi; makine silindirlerinde yalınlanan ateşin gücünü derinden ve hararetle tahayyül etmekte, atmosfere fırlayan gaz kasırgasının melodisini bir müzisyenin tutkulu bakışıyla dinlemekteydi.

Makiniste neden boş yere, direktan sarkan tek bir lamba uğruna çalıştığını ve yakıtla makineyi ne diye boşa harcadığını sordum yüksek sesle.

“Boşa değil ki,” dedi makinist kayıtsızca; sepetten indi ve avu-cuyla dinamonun el yapımı büyük tahta makarasıyla dönen rulmanınını yokladı. “Boşa değil,” diye belirtti yine. “Biz asıl akşamları çalışıyoruz, şimdi makineyi deniyoruz sadece, peşin peşin döndü-

rüyorum ki tüm parçaları otursun, alışsın birbirine. Gelip geçen millete böbürlenmemiz gerek — ajitasyon yapacağız anlayacağın. Hayran hayran izlesin insanlar!”

Makinistin tertibatın sınanmasına ilişkin sözlerinde dikkate değer bir düşünce gizliydi, çünkü motosiklet motoru savaş görmüş eski bir makineydi ve bazı fabrika parçaları köy demirhanesinde el yapımı aksamlarla değiştirilmiş olmalıydı, işte bu parçaların da denenmesi, alıştırılması gerekiyordu.

Düşünceli makiniste daha fazla soru sormadan elektrik istasyonunun donanımını sessizce inceledim. Motosiklet oturağının altındaki makine numarasını okudum: E-0-401; numaranın altında da askeri birliğin adına işaret eden İngilizce kısa bir yazı vardı: “77. Britanya Kraliyet Sömürge Taburu”.

Elektrik istasyonunun telleri sıkı kablo içinde toprağın altından köye uzanıyor ve akşamları köy kulübelerinin pencerelerinde devrimi karanlıktan koruyarak zafer havasında parlıyor olmalıydı.

Makinist yanıma gelerek tütün kesesini uzattı.

“İç, iyi gelir,” dedi bana. “Ne bakıyorsun? İki patoz kullandın diye motordan anladığını mı sanıyorsun?”

“Hiç patoz kullanmam gerekmedi,” diye yanıtladım ve bu defa ben bir soru sordum köy makinistine: “Makineyi hangi yakıtla çalıştırıyorsunuz?”

“Hububat alkolüyle, neyle olacaktı,” dedi makinist iç geçirerek. “Sertinden *samogon** yapıyoruz, aynen de ısıtıyoruz.”

“Peki yağ?” diye sordum yine.

“Ne bulursak sürüyoruz,” dedi adam. “Elimize ne geçerse bezden geçirip filtreliyoruz, aynen de yağlıyoruz.”

“Makinede yakılan hububata yazık,” dedim, “şart mıydı!”

“Yazık tabii,” dedi makinist onaylayarak. “Ama elden ne gelir, başka gaz yok ki.”

* Rus. ev koşullarında yumru kök, maya ve şekerden üretilen alkollü içki —ç.n.

“Kimin tahılını gaza dönüştürüyorsunuz peki?”

“Halkın, kimin olacaktı, toplumun,” diye açıklık getirdi makinist. “Gönüllü ihtiyaç fonu oluşturduk, şimdi de o fondan harcıyoruz, birkaç yerden daha...”

Köylülerin geçmiş yılın mahsulünü, hele ki bu yazın kurağında hiç tahıl yetişmemişken, böyle seve seve makineye yedirmelerine şaşırđım.

“Sen bizim milleti bilmezsin,” diye konuştu makinist ağır ağır, şimdi uzağında —at kazığının yanında— durduğumuz makinenin işleyişine devamlı kulak vererek. “Karnı aç diye kitap da mı okumayacaktı halk!.. Verçovka’ımızda toprak ağasının birinden kalma zengin bir kütüphane var, artık köylüler akşamları kitap okuyorlar — kimi yüksek sesle, kimi içinden, kimi okumasını öğreniyor... Biz de kulübelerine ışık veriyoruz, böylece ışığımız ve okumamız oluyor. Şimdilik halkın başka bir neşesi yok, varsın ışığı ve kitabı olsun.”

“Makineyi hububatla çalıştırmısaydınız daha da iyi olurdu,” diye öğüt verdim. “O zaman hem ekmeğiniz hem ışığınız olurdu, hem de kitabınızı okurdunuz.”

Makinist bana baktı ve gizliden ama kibarca gülümsedi.

“Acıma sen o tahıla: Zaten ölüydü, yaramazdı mideye... Bizim burada bir kulak vardı, Çuyev Vanka, bütün ailesini alıp beyazlarla gitti, tahılını da uzak bir tarlaya gömdü. Yoldaş Jaryonov’la ben bir koca yıl o tahılı aradık, bulduğumuzda boğulmuştu, ölüydü: Yemeye çürüktü, tohumu işe yaramaz, ama alkole, bu zararlı kimyasalı üretmeye kullanılabilirdi. Hem bilsen ne kadar vardı orada, handiyse dört yüz pud*! Gönüllü ihtiyaç ve yardımlaşma fonumuzaysa henüz dokunmadık, olduğu gibi duruyor — yirmi pud. Başkanımız, açlıktan basbayağı şiştiğini görene kadar zerre koklatmaz sana oradan. Hem başka türlü de olmaz, yoksa...”

* 40 libre ya da 16,58 kilograma denk eski Rus ağırlık ölçüsü —ç.n.

Makinist burada sözünü yarım bıraktı ve elektrik istasyonuna doğru atıldı çünkü kayış dinamonun makarasından fırlayıvermişti.

Bense Verçovka köyüne doğru yöneldim.

Köyün girişinde bir ocak bacası hararetle ve durmaksızın tütüyordu, yaz günü böyle harıl harıl ısıtılan kulübeye yöneldim. Avlusuna ve bahçe kapısına bakılacak olursa kulübenin sahibi ölmüş ya da çekip gitmişti. Kapıyı ot bürümüşü, avluda zararlı sert yabancıları yurtlanmıştı, sıcağa, rüzgâra, sağanak sellerine aynı şekilde katlanan ve her daim hayatta kalan.

Kulübede bir ocak gördüm, içine *samogon* cihazı oturtulmuştu. Ocakta sürüngen kökler yakılıyordu, cihazın ön borusunun yanındaki taburede neşeli, divane bir yaşlı adam alevlerin ışığında, sağ elinde kupa sol elinde tuz ekilmiş bir patates parçası, oturmaktaydı. İhtiyar, tadına bakacağı coşkun sıvınının bir sonraki fıskırışını bekliyor olmalıydı — makinede yanmaya uygun mu, yoksa henüz hafif mi karar verecekti. Midesi ve bağırsağı çeşnici ihtiyarın yakıt deneme aygıtıydı.

Elektrik hattını görmek için kulübenin avlusuna çıktım, zira sokakta öyle bir şey yoktu. Hat avlulardan geçiyordu, yalıtkan kancaları avlu binalarının duvarlarına, tek tük söğütlere tutturulmuş ya da üst üste binmiş büyük çit kazıklarına vidalanmıştı, orarlardan da oturma odaları ve avlu ardiyelerine yerel tel hatları uzanıyordu. Bu ormansız yörede sıradan bir sokak ağı döşemek için direk bulmak mümkün olmamıştı; bu nedenle elektrik iletimi sorununun bu şekilde çözülmesi ekonomik, hatta teknik açıdan yegâne olası ve doğru çözüm gibi görünüyordu.

Yine de hava hattının yanlış döşenmesinden ötürü bir yangının meydana gelmesinden çekindiğim için komşu mülklerini çeviren çit ve sınıkların üzerinden atlaya atlaya avluları dolaşmaya koyuldum; dışta kalan tüm ana kablo kanca ve kayışlarını inceledim. Hat düzgün döşenmişti, kablolar hiçbir yerde iletken bakırın kızdırmasıyla tutuşabilecek samanın ya da diğer köhne ve yanıcı

maddelerin yakınından geçmiyordu.

Yangın konusundaki endişemi giderince tahıl kurutma ambarının gölgesinde serin kuytu bir yer buldum ve dinlenmek için uykuya daldım.

Ne var ki henüz adamakıllı dinlenmeden uyanmak zorunda kaldım çünkü biri beni ayağıyla dürtmekteydi.

“Uyku zamanı değil, değil uyuma vakti, cümle âlemi kavrama, ölüleri mezardan kaldırma vakti!” dedi tepemdeki yabancı adam.

Dehşet içinde toparlandım; güneşin ergin sıcağı tabiatın içinde bir hezeyan gibiydi. İyilik dolu yüzü coşkun enerjinin kırışıklarını taşıyan bir adam üzerime eğilmiş, beni aydınlık günlerde bir kardeşini selamlar gibi kafiyeli bir üslupla selamlıyordu. Bu alametten, karşımdakinin İl Yürütme Komitesi’ne müzekkere yazan yerel Köy Konseyi’nin başyazmanı olduğunu anladım.

“Kalk ve kudur fırtınayla, yarılıyor bak işte kalbi, yiğit Bolşevikler çığlıklarla, dümdüz ediyor cehennemini.”

Oysaki o sıralar benim aklımda şiir değil iş gücü kaygısı vardı. Kalkıp yazmana motosikletli elektrik istasyonundan ve de bir yerlerden pompa bulmamız gerektiğinden söz ettim.

“Rüzgâr tüm fikirlerimi dağıttı,” diye yanıtladı başyazman, “düşünemiyorum burada şeyi... Neydi?” diye sordu birdenbire bana.

“Senin pompanı!” diye ekledim ona yardımcı olmaya çalışarak.

“Senin pompanı!.. Çiftliğime gidelim haydi,” diye sürdürdü başyazman ilham dolu yüreğiyle, “anlatırsın acele etmeden bana, mezar mıdır beklediğin düğün mü ve nedir sızlayan ruhunda...”

Köy Konseyi’nde başyazmana, halkın yağmur uğruna düzenlediği haçlı seferlere son vermek için kuru toprağın sulanması planımı net bir şekilde açıkladım.

“Tasavvur edebiliyorum maksadını genç yüreğinin!” diye haykırdı başyazman. “İşte şuramda,” diyerek göğsünü gösterdi sonra, “gürlüyor sana cevaben savaşçı kalbim!”

Sordum ona:

“Şöyle sahipsizce bostanlık bir kamu arazisi bulunur mu burada?”

Başyazman uzun boylu düşünmeden verdi bilgiyi:

“Var öyle bir arazi. İneklerindi. Şimdi dullara geçti ve ailelere — nasıl derler?..” —şaşırdı birden— “hasta-yaralı Kızıl Orduların ailelerine verildi!” diye ekledi. “Kırk *desyatina** eder. Eken de biçen de orayı — Köy Heyeti, iktidarın organı! Eskiden orası köy yeriymiş, boş arazi şimdiyse, ama kaldı gübresi, buğday yetişmekte, kışın bacalardan tüten duman gibi. Tabi şimdi her şey kurumuş — su yoksa neyimize güneş!”

Motosiklet gücünün kırk *desyatina*'yı sulamaya belki de yetmeyeceğini hesapladım ama yine de bu en fakara toprağın hiç değilse dullara ve Kızıl Ordu'ya ait olan bir kısmını sulamaya karar verdim.

Başyazman bu teklifimi duyunca söyleyecek başka söz bulamadı ve ağlayıverdi.

“Tesadüflerin bir araya gelmesinden ötürü ağlıyorum,” dedi bir süre sonra.

Sonraki iki gün boyunca başyazman, motosiklet istasyonu makinisti ve ben motosikleti yeni yerine kurma işiyle uğraştık — sıcağın baygınlığında bir yerlere halsizce akan, suyu kıt Yazvennaya Deresi'nin kıyısına. Bu yer kıyıdan itibaren köy heyetince kamu atlarıyla işlenen dul ve Kızıl Ordu toprağıydı. Çukurluk arazinin bereketliliğine rağmen burada şimdi tek tük patates, bir de güdük darı başakları yetişiyordu, ama tüm bu bitki de helak olmuştu; toprağın karanlığına dönmek ve yaşamının başladığı şimdi ölü tohumuna sığınmak için sıcak kasırgasının öldürücü tozuyla kaplanıyor, eğiliyordu.

Yine bu ekinlerin içinde, frenkmaydanozu, dulavratotu, deli deli bakan insan yüzüne benzer solgun çayırsedefi çiçekleri ve ku-

* Eski Rusya'da 1,09 hektara eşit arsa —ç.n.

raklığın baş gösterdiği dönemlerde toprağı mutlaka saran diğer karamuklar sabırla büyüyordu.

Toprağı dokundum; güneşte yanmış kül gibiydi ve ilk fırtına bereketin tek mil tozunu kaldırıp iz bırakmadan boşluğı savurabilirdi.

Motosikleti kurduktan sonra başyazmanla ikimiz pompa işine kafa yormaya koyulduk. Toprak ağalarını soymada en soğukkanlı ve açgözlü davranmış varlıklı köylülerin ambarlarını karıştırırken birçok eşya, hatta Picasso resimleri ve mermer kadın tuvaleti taharetliği bulduk ama pompaya rastlayamadık.

Biraz düşündükten sonra, motosikletin İngiliz Askeri Müdahale Kıtası'nın numarasını taşıyan kalın demir plakasını kaldırdım ve demirhanede ondan iki palet kestim. Sonra başyazmanın emriyle köy heyetinin demir çatısı delindi ve o demir de diğer beş palet, ayrıca pompa kılıfı, emiş borusu ve tarlaya verilecek suyun geçeceği olukların yapımına gitti.

Elektrik istasyonu makinistiyle üç gün de motosikletin başında çalıştık, makinenin arka tekerinin parmaklarına yedi paleti oturtana ve tekeri hücreye yerleştirene kadar. Böylece motosiklet tekerinden bir santrifüj pompası elde etmiş olduk ve elektrik istasyonu yerine bir su pompalama merkezi tesis ettik; üstelik pompa hiçbir şeye mani değildi: Toprağı su gerekmediğinde dinamo tekrar çevrilerek kulübeciklere ışık verilebilirdi.

Gerekli alet ve malzemedен yoksun, elverişsiz saha şartlarında beş günlük eziyetli çalışmamızın sonucunda makinistle ben motosiklet motorunu çalıştırdık ve su dullarla Kızıl Orduların toprağına yürüdü; ne var ki akışı çok cılızdı — saatte yüz kova; suyu tüm ekinlere erişirmek gerekiyordu ki bunun için halkın çabasına ihtiyaç vardı. Üstelik bir miktar su elimizle yaptığımız olukların gevşek bağlantı yerlerinden sızıp gidiyordu ki bu da bizi ayrıyeten üzmekteydi. Ancak başyazman üzülmemişti, şöyle dedi:

“Bilim bir damlacık verse de yetişir bize, bir derya sıkarsız kitelerin gövdesiyle!”

Ertesi gün başyazman, yirmi kadın ve dört geçkin fukara adam suyu küreklerle tarlanın içerlerine yönlendirdiler, ne var ki dere pompalama merkezinin az ilerisinde kuruyuverdi. Toprağın çatlaklarından nemden korkan kertenkeleler, örümcekler, cinsi meçhul halkalı kuru solucanlar ve sanki bakırdan yapılmış ufak sert haşereler fırladı — demek atmosferde bulut birikmediği takdirde toprak onlara miras kalacak, insanlarınsa soyu tükenecekti.

Dullar ve evli fukara kadınlar çevremizi sardı; su yetmediği, makinenin gücü kısıldığı için bizi azarlamaya koyuldular. Onları utanarak ama ürkmeden dinledik, başyazmansa teselli vermek için bir kapanış konuşması yaptı. Yabancılaşmış yazın puslu, sıkıntılı göğüne bakıyor ve göz kamaştırıcı ürpertici doğanın sessizliği içinde yüzünde şen bir ifadeyle konuşuyordu:

“Kuruyor her şey, çatır çatır çatlıyor — toprak da ot da!.. Fakat gönül var gücüyle yaşamak istiyor, insanda kafa var zira...”

Başyazman Stepan Jaryonov sıcaktan ve cefadan yorulmuştu; ama şimdi yüzü bir başkaydı, aydınlık ve düşünceli, bununla birlikte kırışıklardaki iyiliği de kaybetmiş değildi. Ve kendisine şaşkınlık ve merhamet tebessümüyle bakan dul kadınlara nesirle seslendi:

“Gidin hendek kazmayı sürdürün, kadınlar. Bu makine işgalcilerin, beyazların yanındaydı, onun için şimdi proleter bostanına su dökmek işine gelmiyor...”

Makinist düşünceli, motorun gergin çalışmasını gözlemliyordu; makinenin devri düşüktü ve aşırı zorlanmadan ötürü pofurduyordu. Makinenin her yerini elimle yokladım — fena halde ısınmış can çekişiyordu, sert *samogon* silindirlerin arasında büyük bir hiddetle patlıyor, kalitesiz yağ sürtünen parçaların arasında tutunmuyor, onları bir zarın rahatlatan şefkatiyle sarmıyordu. Motor şasının içinde titriyor, mekanizmanın karnından belirsiz ince bir ses ölümcül tehlike uyarısı gibi yükseliyordu.

Makineyi anladım ve öfkeyle kuru kuru yanışını durdurdum. Sonra santrifüj pompası görevi gören tekerleğin üzerindeki kılıfı

çıkardık, tekerleğin palet sayısını yediden dörde indirdik ve kılıfı tekrar geçirdik. Daha iyi hız vermesi için motorun yükünü hafifletmek istemiştım, böylece dört palet yedisinden daha güçlü çalışacaktı.

Bu sırada akşam oldu, herkes istirahata çekildi, yalnız yoldaş Jaryonov'la ben kuruyan nehrin kıyısında kaldık. Motoru yeniden çalıştırmak için acele etmiyor, makinenin daha rahat hareket edebilmesi için bir şey daha akıl etmek istiyordum.

Güneş kızgın kudurmuş boşlukta battı; aşağıda, yeryüzündeysen karanlık ve yüreklerinde çetin bir duygu taşıyan kaygılı insanlar kaldı, kulübelerinde her tür felaket ve ölüm karşısında korunaksız, ümitleri kırılmış. Kısa süre sonra başyazmanın yanına çocukları geldi —oğlan ve kız— haçlı yürüyüşte de görmüştüm onları. Açlık ve barınsızlıktan kararmışlardı, babalarını bulduklarına ve şu korkunç boğucu karanlıkta geceyi onunla birlikte geçirebileceklerine sevinerek Jaryonov'a doğru atıldılar; hiç değilse onları seven ve kendi de bir şey yemeyen bir babaları olduğuna seviniyor ve eklemek de istemiyorlardı artık. Baba çocuklarının güçsüz bedenlerini bağrına bastı ve ceplerinde onlara yedirebileceği bir şeyler aramaya koyuldu, ne var ki tek bulduğu çöp ve Nahiyeye Yürütme Komitesi müzekkereleri oldu. O zaman başyazman çocukları sıcaklığıyla avutmaya karar verdi, dev kollarıyla ikisini birden kucakladı, onları sıcak karnına yaklaştırdı ve üçü birlikte karanlık toprağın üstünde uykuya daldılar. Herhalde bu çocukların anaları ölüydü ve babalarının yamacında öksüz hayatı sürüyorlardı.

Ne yapacağıma karar verdim: Üstüpeden bir fitil düreceğim, bir ucunu su dolu küçük bir fıçıya daldıracağım ve fitili motorun silindirlerine dolayacağım, böylece su fitilden sızacak, makineyse serinliği hissederek daha fazla güç sarf edecekti. Römorkta, makinistin çekmecesinde üstüpeden buldum ve geceyarısına doğru işimi tamamladım. Sonra Stepan Jaryonov'un uyuyan ailesinin yanına vardım; ne yapsam bilemiyordum — bu çocuklara hiç değilse güzün besin temin etmek için suyu pompalasa mıydım, yoksa bekle-

se miydim, zira çocuklar motor sesinden uyanır ve yiyeceksizlikten anında kıvranmaya başlarlardı.

Düşünceler içinde, sessizce ötelere sürüklenen derenin kıyısına oturdum ve gökyüzündeki yıldız birikintisine, yani insanlığın gelecekteki faaliyet sahasına, belirsiz yazgısının ritminde çırpınan ince telaşlı bir maddeyle dolu emici ölümsüz boşluğa baktım ve elektriği düşünmeye koyuldum ki bana her daim keyif verirdi bu.

Kısa süre sonra dönüp köyün bulunduğu yöne baktım — fıçı patlaması, buhar fışkırması gibi sesler yükselmiş ve ortalık yine sessizleşmişti. Başyazman uyandı, başını kaldırdı ve tekrar uyudu.

Fıçı patlamasını bile duymayan ailenin uykusunun derinliğine güvenerek motoru çalıştırdım. Kara topraklara tahliye borusunun ağzından kalın bir su yürüdü, motor artık düzgün devirlerle çalışıyor, az ısınıyor ve sert gövdesinin derininden acıklı bir yorgunluk türküsü yükselmeyordu. Gerilim içinde çırpınan makinenin etrafında sessizce dolaşılıyor ve bir doyum hissiyle gecenin yeryüzünden telaşsız akışını izliyordum; zaman istediği gibi geçindi şimdi, boşa geçmiyordu ki: Makine suyu fukaraların kuru tarlalarına güvenle pompalıyordu.

Bir dakika içinde tarlaya giden su miktarını kovayla ölçtüm — pompa şimdi saatte yaklaşık iki yüz kova, yani öncekinin iki katı kadar su veriyordu.

Çocukların üzerine eğildim — açlık acısını bastıran sıkıcı uykularında belli belirsiz ve düzensiz nefes alıyorlardı. Yalnız babaları, mutlu, her zamanki nazik ifadesiyle yatıyordu: Vücudu ve tabiatın tüm ıstırap verici güçleri üzerinde hâkimiyetini kurmuştu; dehanın sihirli gerilimi yoksul proleter insanlığın kudretli yazgısına inanan kalbini durmaksızın şenlendiriyordu.

Derenin aktığı vadinin karanlığından iki insan çıkıp makineye yanaştı — uykusunu alan makinistle tanımadığım uzun boylu bir ihtiyar kadın.

“Gidin bakalım şimdi,” dedi kadın, “gidin de benim herifi kaldırın: Donakaldı adam, devrildi, kalbi de çarpmıyor... Hep sizin

için, siz şeytanlar için o kahveyi pişirmekten oldu olanlar...”

Olayların ortasında serinkanlı kalmayı öğrenerek ilgisizce motosiklet makinistine baktım. Makinist ihtiyar kadını takdim etti, sabah akşam motorun işlemediği için sertinden *samogon* kaynatan yaşlı adamın karısıydı bu. Sertlik derecesini ölçecek aletin yokluğundan mütevellit ihtiyar genellikle bir eline kupa, diğerine tuz ekilmiş bir atıştırma, patates gibi bir şey alıyor ve kazanın çıkış borusu önünde bir şey damlayana kadar bekliyordu. Fakat bu kez ihtiyarcık yakıtın kalitesini hemen ölçmemişti; borunun üzerindeki musluğu çevirmiş, ateşe odun atmış ve elinde boşalan kupası ve patatesiyle uyuyakalmıştı; kazan basınç biriktirmiş, patlamış ve kuvvetli gaz ihtiyarcığı *samogon* kulübesinden kapı ve iki pencere çerçevesiyle birlikte fırlatmıştı. Şimdi ihtiyar yattığı yerde yavaş yavaş ayılıyordu, yarınsa patlayan tertibatın onarımı başlayacaktı.

“Ne istiyorsunuz peki?” diye sordum yaşlı kadıncağıza. “Kaza olmuş, bizimle bir alakası yok.”

“Herhangi bir hak,” diye yanıtladı azap çeken ihtiyar.

“Tamam, not edeceğim.”

Not defterimi çıkarıp şöyle yazım: “İhtiyar kadına şehirden dağını yolla.”

Kadın bir şeyler çiziktirdiğimi görür görmez ikna olup avundu.

Makiniste motor ve pompanın bakımına ilişkin sözlü talimat verdikten sonra bir müddet yerde uyuyan Jaryonov ve çocuklarının başında dikildim, sonra yürüyerek ılık gecenin içinden evime, an-neme doğru yol aldım. Karanlık tarlada yapayalnız yürüyordum, genç, yoksul ve huzurlu. Yaşam vazifelerimden birini yerine getirmiştim.

—

LOBSKAYA DAĞI

ESKİ GÜNLERDEN BİRİNDE Kareyalı bir ırgat Onega Gölü'nün kıyısından yürümektedir. Asırlık renksiz tabiatın yüzü taşlarla, ölü köklerle, nadiren gelip geçen insanların çerçöpü ve başka pislikle örtülüdür; sanki buranın toprağı kördü, kendi kendisini hiç görmemiş, bu yüzden de bir düzene girememiştir.

Su, hava ve toprağın تنها ışığı ortasında çevresine bakındı ırgat. Bir yerlere yerleşmek istiyor, zira vadesi dolana değin var olmayı arzuluyordu. Az sonra göl kıyısının yakınlarında büyük bir tepe ya da dağ gördü. O dağda yoksul yıldızlardan oluşan bir takım yıldız misali dört kulübecikten ibaret bir köy vardı; kulübelelerin birinin ocağı kara kara tütmektedir, diğerinin çatısında kulübenin yarısı boyunda bir adam oturmuş Onega Nehri'ne, uzaklara bakıyordu. Kareyalı ırgat durdu. Gidecek yeri yoktu, vücudunda cılız bir güç kalmıştı. Kılığını Petrozavodsk pazarında satacak olsa hepı topu yirmi kapık ederdi; ana babası zengin bir Finlinin el avlusunda çoktan ölüp gitmişti. O zaman o da bahtının açılacağına dair ümidini koruyarak Finlandiya yollarına düzölmüştü, ne de olsa çok çalışabilirdi, kalbiyse tastamam saadete ayarlıydı. Finlandiya'da inek yetiştiren ve süttten tereyağı yapan bir efendinin yanına işçi girmişti. Orada, zengin ve sıkıcı avluda, efendinin kızını sevmişti ama kız ana baba korkusundan ona ya da bir başkasına

sevdalanmaktan çekiniyordu. Ailesinden korkusuna yalnız yaşıyordu bu kız, çirkin ama iyi. O da mutsuzdu, zira ana babası sırf hayvanları ve öteden beri biriktirdikleri malı mülkü sevmesini öğretiyorlardı kızı, oysaki yabancı bir adam tanınmasının da vakti gelmişti. Bir gün, avlu köşe bucak kuytuya kestiğinde, her zaman ki gibi yakınlarında aşktan kıvranan Kareyalı ırgatı mahcubiyet ve dehşetle kucaklayıverdi. Kısa süre sonra efendiler, kendi de yanlarında ırgat hayatı süren kızlarının hamileliğini fark etti. Bir vakit ona bir şey demediler ama içten içe de kudurdular. Anlaşılan hanelerine aynı anda iki yeni boğazın —bir çocukla bir damadın— girecek olmasını hazmedemiyorlardı; kızlarının sararıp solmasını, takatten düşmesini, işe güce canla başla koşturamamasını ve pek fazla uyumasını da. Irgat, efendiyle hanımın gözünde karısının davranışını ve doğacak çocuğun yemek masrafını mazur göstermek için canını dişine takmış çalışıyordu. Kızın ebeveynleri, gençler arasındaki sempatinin, aşk meşk hayatının elbet farkındaydılar ama kızlarına sitem etmediler, ırgata da yol vermediler. Kinlerini, fiyatını düşürmemek için vaktinden evvel kimseye gösterilmeyen faydalı bir mal gibi saklıyorlardı.

Çocuk bir köy gecesinde apansızın doğuverdi; efendinin hanımı, bebeğin ninesi doğurttu onu, dede-efendiyse diğer odada evvelce birçok işlere yaramış eski tahtalardan küçük bir tabut çakıyordu. Irgat-baba gecenin karanlığında, dışarıdaki bir kuytuda dikilmekteydi. Hayata ilk kez düşmüş ve alışkın olmadığından anında hastalanıvermiş çocuğunun korkunç çığlığını duydu. Yeni doğanın babası dizlerinin üzerine çöktü, yüzünü taş zemine dayadı ve heyecandan titremeye koyuldu. Ev sahibesinin adımlarını, uzaktaki odadan gelen çekiç seslerini işitiyor, efendinin gece meşgalesinin manasını çözemiyordu. Çocuk ağladı ağladı sustu: Kısa bir süre, belki iki saat yaşayıp ölmüştü, bu âlemin kapısını şöyle bir aralamıştı da içeri girmemişti sanki, yanılmıştı çünkü, yanlışı yere gelmişti. Sabahleyin efendinin aklını kaçırın dermansız kızı nikâhsız kocasının yanına geldi. Doğan oğullarının, ninesinin yü-

züne koyduğu yastığın altında boğularak öldüğünü söyledi. O esnada kendisi uyuyor, içinden kan geliyordu, şimdi de gelmekteydi. Akşamleyin efendi kendi elleriyle yaptığı tabutun içine koyduğu çocuk bedenini avludan çıkardı. Kızları bundan sonra iki gün daha yaşadı; avluda gezinip duruyor, elleriyle otlara, eşyalara, yapılara, aletlere dokunup okşuyordu. Baba-efendi bahçe kapısını kilitlemişti, oysa kızın açmaya çalıştığı yoktu. Takatsiz, loğusa, bacakları kandan ıslak, gözünü kırpmadan yaşıyor ve baba çiftliğinin avlusunda gezinip duruyordu. Ne var ki anası kıza avare gezmemesini söylemişti: Küçük, hafif bir kovayla da olsa buzağılara su taşıyiversindi. Kız kovayı alıp kuyuya yöneldi. Karanlığın derinliğinde, uzak suyun aynasında mavi bahar göğünü, beyaz bir bulutun ucunu gördü fakat az sonra rüzgâr bulutu alıp götürdü, sakın suyun aynasında çocuğun ölü yüzü belirdi — canlı halini hiç görmemişti— o uzak yüze bir kadın eğilmekteydi, kendini tanıdı. Ölenin annesi kuyunun dibindeki can vermiş çocuğunu öpüyordu, fakat sonra birdenbire yok oldu ve suda yalnızca ölü oğlan kaldı. Suratı gökte yüzen bulutla örtülerek görünmez oldu. Kız-anne, küçük boş kovasını kuyunun yanında unutmuş, gök bulutunun ardındaki çocuğunu bir an evvel görmek için kuyuda yitip gitmişti. İrgat o zaman hayattan soğudu, zengin el avlusunun taş duvarından atlayıp hesabını kapamadan efendinin yanından ayrıldı.

Şimdi irgat, Onega Gölü'nün kıyısında, suyun ve toprağın kıyısında dikilmekteydi. Yaşamının sonuna vardığını hissetmişti; bundan sonra da var olunabilirdi ama evvelce duyulmamış bir haber gelmezdi atık — ne mutluluğa, ne yoksulluğa dair. Yüreği her ikisinin de sınırlarını biliyordu.

Dağa çıktı ve çatıda oturan adama sordu:

“Burası neredir?”

“Lobskaya Dağı'dır, ya neresi olacaktı!” dedi çatıdaki adam.

“Ne köyüdür?” diye sordu yolcu irgat.

“Köy de Lobskaya Dağı köyüdür, aynı,” diye yanıtladı yerli adam. “Tüm dünyada tektir, herkes bilir burayı...”

“Oradan ne görülür, ne diye çatıda oturursun? Deleceksin!” dedi yolcu.

Çatıdaki adamın epey yaşı vardı ama bir zengin yahut bilgin gibi tıraş olmuştu.

“Göldeki rüzgâra bakıyorum, sonra gidip suyu ölçeceğim,” dedi çatıdaki, sinekkaydı titiz yüzüyle. “Biz burada İmparatorluk Bilim Akademisi’ne hizmet ederiz, suyu ve fırtınayı ölçeriz, şube derler bize...”

İrgat da şimdi şube ya da herhangi bir şey olmayı seve seve kabul ederdi, yeter ki biraz aş versinler — ama kim onu işe alırdı ki? Tıraş olmak, yazı yazmak, konuşmak gerekirdi... En kötü durumdaki, gözden en uzak kulübeyi seçip yorgunluğunu atmak için sığınmaya gitti. Kulübenin ahşap çatısı çürüyüp köhne yosunla kaplanmış, alt tomrukları toprağa gömülerek yurtlarının derinine dönmüş, oradan, kulübenin bedeninin içinden iki yeni, cılız dal bitmişti; bunlar kudretli meşelere dönüşecek ve günün birinde kökleriyle bu ahı gitmiş vahı kalmış, zaman, yağmur ve insan soyunun tükettiği evi yiyeceklerdi. Kazıklar, Onega kıyısından toplanarak rasgele yığılmış taşlar, herhalde fırtınanın uzak bir şehirden getirdiği paslanmış çatı sacı tabakaları ve diğer ucuz ve tesadüfi malzemeyle çevrili boş avlusunda öylece duruyordu kulübe. Çit dayanmaz olmuştu — taşlar yıkılıyordu, toprağın içinde çoktan çürümüş, canı çıkmış kazıklar yan yatmıştı.

Var olmaya ihtiyaç duyan ama yabancı insanlara nasıl ayak duracağını ve neyle yaranacağını bilemeyen yabancı ırgat çiti düzeltmeye, taşları toparlamaya, kazıkları doğrultmaya ve çeşitli köhne artıkları yerden temizlemeye koyuldu. Kulübenin eşiğine henüz yaşlı denemeyecek, hoş, dolgun yüzlü bir kadın çıktı — ya bir dul ya birilerinin gecikmiş, geçkin kızı.

“Sen de nerden çıktın, yoluk faça, niye geldin bizim Lobskaya Dağı’na?” diye başladı söze kadın.

Yolcu adam yüzünü yokladı — o kadar da yoluk ve çöpür değildi, hatta eskiden kimi kızlar civan derdi ona.

“Hele hele, geç git yanımızdan!” dedi hemen meçhul hanım ve evine girdi.

Irgat, kalbi afallayarak yine avlu çitini kurcalamaya koyuldu, oysa şimdi bu iş gereksizdi. Hava kararıyordu. Ne ki gamlanmak sıkıcıydı, bu yüzden yabancı adam işi bitirdi ki başkasının avlusunda yaşamak yakışık alsın. Ahşap kapı hepten kötü durumdaydı ama biraz rendelenecek, boyanacak olursa bir süre daha iş görürdü. Irgat, kapı kollarının asılı durduğu menteşelere acıyarak dokundu, içlerinden eski eski çiviler fırlamıştı — onları taşla yerlerine çaktı, başka da çalışacak işi kalmadı. Yere oturup sırtını taşa dayadı; akşam karanlığı sessizliği çoğaltmıştı — şimdi Onega Gölü kıyısındaki suyun kederli sesi işitiliyordu.

Kulübenin kapısı açıldı, yine ev sahibesi yabancıyı kapısından kovmak için çıkmış olmalıydı. Irgat gidip geceyi boş bir yerde geçirmek için kendiliğinden ayaklandı.

“Ne diye gamlandın, kime gönül kodun?” diye sordu kadın. “Hele çabuk gel içeri!”

Yabancı adam davete riayet edip kulübeye girdi, sıcak lahana çorbası içti ve sıranın üzerinde uykuya yattı. Ev sahibesi ocağın üzerine uzandı ve uzun süre, gazyağı tükenip de lambadaki fitil tütmeye başlayana kadar oradan uyuyakalan yolcuya baktı.

“Yoluk değil mi acep façası?” dedi ev sahibesi kendine uykudan önce. “Fena adam değil ya sıska, fakir!..”

Sabahleyin ırgat, ev sahibesi daha uyurken kulübeyi topladı, her ihtimale karşı ocağı yaktı. Kadın ocağın üzerinde dönendi, çoktandır uyumuyor, keyif yapıyordu. Evde başka kimse yoktu.

“Dul musun yoksa?” diye sordu ona yolcu.

“Ne olmuş! Dulum ya!” diye cevapladı ev sahibesi. “Kocam öldü: Ne denir bana şimdi!..”

“Öldü ha,” dedi ırgat. “Olur öyle!”

Sustular.

“Şu font tasa su koyasın,” dedi dul kadın, “içine de darı serpesin, dursun ocakta: Gün geçti miydi acıkırsın!”

Ev işlerini halleden yabancı adam sordu:

“Tek mi oturuyorsun?”

“Tek,” dedi ev sahibesi. “Herifler yanaşmaya çalışıyor — gösterişli kadını ne de olsa, ama ben kendimi koruyorum, harcamıyorum, kendi kaderimi elime almışım artık, herifsiz de idare ederim...”

İrgatın yüreğinden bir sızı geçti; ev sahibesi herifsiz merifsiz idare ettiğine göre burada kendisine hiç ihtiyaç yoktu.

“Ben herif olmam,” dedi dulun misafiri. “Önceden öyleydim, sonra bıraktım — bir kadın vardı da, öldü.”

“Olmaz mısın?” diye sordu ev sahibesi.

“Yo,” diye reddetti ırgat, “sen alakasız yaşa, yayıl kulübende, ben yemeğini pişiririm, ev işlerine bakarım, gider balık tutarım, yırtılan bir şey olursa yamayiveririm.”

Dolgun yüzlü dul kadın tesadüfi konuğuna akıllı akıllı bakıyordu.

“Eh, yaşa madem — dul ekmeğine kaldımsa demek zor durumdasın,” dedi. “Siz düşmanlardan rahat yok!”

“Rahat yok,” dedi ırgat kabullenerek ve tabureyi alıp bir köşede ayaklarını sessizce tamir etmek için avluya çıkardı, zira ev sahibesinin rahata ihtiyacı vardı.

Kısa süre sonra işçi eve çekidüzen verdi ve Onega'nın ötesindeki küçük göllerde balıkçılığa başladı; büyük göl için takımı kötüydü. Balık kendini ve ev sahibesini doyurmak için gerekliydi. Ne var ki kadın çok geçmeden yağsız balıktan bıktı, ırgata kereste fabrikasına gitmesini söyledi — sığır eti ve eteklik kumaş almak için para kazanabilirdi orada.

Yeni yerine alışan konuk fabrikaya gitti ve orada sabah altı akşam altı çalışmaya başladı. Tek yapabildiği ağır işçilikti, bu yüzden ona tomruk katrağına elle kütük yuvarlama işi verdiler. Akşama doğru tüm vücudu boşalıyor, uzun işçilikten canı çekildiği için kayıtsızlaşıyor, yatmaya geldiğinde dul avlusunun kapısında bir süre oturuyor, yaşamından artık hiçbir tat almıyordu. Yabancı kadın ye-

meği hazır edip bekliyordu onu, dışarıda bir müddet oturan konuk kulübeye giriyor ve ev sahibesiyle aynı tasta yemeğini yiyordu.

Gece yatısında yabancı adam karanlık sessizlikte uyanıveriyordu bazen; kalbinde sancı, kafası anlamsız, bir düşünce ya da hatıra belirsin istemiyordu içinde.* Onega'nın kıyısından belli belirsiz bir su sesi geliyordu — herhalde uzak bir rüzgâr ürpertiyordu gölü ve su ta bu kıyıya değin kaçıyordu ondan. Konuk ne kadar çalışsa, ev sahibesini maaşıyla beslese de, yakında buradan kovulmaktan korkuyordu. Kim bilir, belki sabahleyin ev sahibesini bir sinir alır, koca bedeninde bir hınç peydahlanırdı —kadının kendi bile bilemezdi ki içinde olabilecekleri; hoşnut, dertsiz, korkusuz yaşayan kişi kendini kontrol edemezdi— işte o zaman yabancı adam yuvasız kalabilirdi tekrar. Yine de suyun Onega'nın boş kıyısına nadir, ürkek çarpışı yaban elden gelen konuğun ruhunu dindiriyordu; madem insan gibi yaşamak imkânsızdı ve her daim bir şeyden korkmak icap ediyordu, o halde insan olmaya gerek yoktu: Su olunurdu, toprak ya da rüzgâr. Karısı ve çocuğu da insan olmayı bırakmışlardı ama bir yerlerde varlardı, rüzgâr, su ve toprak da olsalar yakındılar ve onları yanında, aynı dünyada, kalbinin içinde hissediyordu.

Kareyalı ırgatın dul kadının evine yerleşmesinden iki ay sonra kereste fabrikasını kapattılar, tüm işçileri de saldılar: Artık ne tahta gerekti, ne kütük, ne kereste.

Fakat kendi de yoksul, sefaletten güçbela yaşayan tabiatta insanlar ne yapacaktı? Üstelik güneş Karelya'ya yazın bile eğri düşer, sıcaklığı toprağın üzerinden boş havaya uçar giderdi.

* Burada sayfa kenarına Platonov not düşmüş: "Kızın babası Finlinin çocuğun öldürülmesiyle suçlanarak tutuklanması son." Platonov'un bu yarım öykü için böyle bir son tasarlamış olduğu düşünülebilir. (Bu not E. Nayman'ın yayımladığı baskıdan alınmıştır —ç.n.)

Lobskaya Dağı köyü, Onega Gölü'nün kıyısındadır: Uzaktan bakıldığında, yüksek semada karanlık daha seyrekken, ilk akşam göğünün yıldızlarından oluşan yoksul bir takımyıldızı andırır. Bu köyde kulübeler küçük, yoksul ve boyasızdır ama içlerinde rahat yaşanabilir, bu yüzden de yeterli, hatta geniş görünürler, ki ufaktır aslında bu konutlar. Ukrayna'da köylü evleri biraz daha güzeldir çünkü orada pencereler tahta perdelidir, buradaysa tahta perde bulunmaz ve pencereler gözü görmez körler gibi hiç kapanmadan, doğruca ışığa bakar.

Lobskaya Dağı'nın tam altında Onega dışında bir göl daha vardır, küçük ama soğuk; bu Lobskoye Gölü'nde cümle balıklar içinden bir tek perki yaşar, hepsi o. Ancak perkiler de gölde devamlı yaşamaz: Yirmi yıl bulunur, sonra altı ya da yedi yıl ölüp istirahat ederler; o zaman gölün suyu boşalır, sıcak yazlarda içinde bir tek otlar beslenip keyif çatar. Göl dibindeki rahat tortuda dinlenen perkiler gizemli ölümlerinden dirilir ya da ebeveynlerinin dağılmış fuzuli kemikleri arasında donakalan yumurtalardan yeniden doğarlar.

Yazları birkaç kez henüz yaşlı denemeyecek bir ihtiyar Lobskaya köyünden bu göle gelir, uzun uzun suyun aynasına bakar, balık hareketlerinin gölün yüzeyinde bir iz bırakıp bırakmadığını yoklardı. Oysa sadece hafif bir yel, suyun sükûnetinde ona nefes vererek gezinirdi.

“Vakit gelmemiş!” derdi ihtiyar ve öteden beri yaşlı bir kadınla paylaştığı kulübesine dönerdi. Bu kadın bir zamanlar genç bir duldu, o zaman adam onunla evlenmiş, bir sürü çocuk yapmıştı — en çok da kız ve tek bir oğlan. Ama mühim değildi, şimdi kızlar da okuyordu nasılsa, yavaş yavaş akıllanıyor, devletin durumunu tartışıyor ve kıymetli sayılıyorlardı; onları, kimi genç kızları iyi bir insan bile sevebiliyordu bazen.

İhtiyar, kızlarından hafif çopur olanını oğlunun tavsiyesiyle

Petrozavodsk'a yollamaya karar vermişti — gitsin orada bir hokkabazlık, bir iş öğrensin, marifetli insana nikâh kıymak da zevktir. Geçen yıl ormancının yanına Leningrad'dan güzel kızı gelmişti; o da zayıf, rahatsız bir kızdı ama şimdi delikanlılar istiyordu onu çünkü bir hava gelmişti üzerine, yüzüne bir gösteriş — okul bitirmişti ne de olsa, deri ceket giyiyordu.

İhtiyar kulübeden tüfeğini ve av malzemelerini alır, karısıyla vedalaşır: Orman büyük ve ciddidir, pek bir şeye rastlamazsın — belki eceline.

“Balıktan ne haber?” diye sorardı hanım kocasına.

“Doğmamış daha!” diye yanıtlardı ihtiyar. “Ölü — yatmış uyuyor.”

İhtiyar ormana gider, yaşlı kadın boyasız pencerenin kenarına geçip peşinden uzun uzun bakar, avunmak için yüzündeki birkaç damla yaş silerdi, fakat neden sonra yine kalbini kocası için duyduğu korkuyla tedirgin eder, yine gözyaşı dökerdi. Acıyı çağırırdı ruhuna, çünkü köy sessiz, olağandı ve yaşamak için yeni bir şey gerekirdi. Avcı ormanda fiyakalı bir edayla, acelesiz adımlarla kaybolurdu, ormanın kenarında durup köye, açık vadideki cümle âleme bakardı, dünyanın tüm güzelliğiyle ölümüne vedalaşır gibi. Ormanda bir kuş öldürürdü, kendi varlıklarının korkusundan titreyen küçük hayvanları.*

—

* Cümlelerin ikinci kısmının üzeri yazar tarafından çizilmiş ve öykü tamamlanmamıştır —ç.n.

ANTİSEXUS

Çevirmenden:

Aşağıda, New York'ta faaliyet göstermekte olan Uluslararası Sanayi İncelemeleri (Internationale Industriale Revu)* tarafından sekiz Avrupa dilinde yayımlanmış reklam broşürünün metnini sunuyoruz.

Bu broşürü hazırlayan kişinin edebiyat ve reklam konusunda sıradışı bir yeteneğe sahip olduğunu teslim etmek gerekir, tıpkı bu pratik yazıdaki emperyalist sinizmi, kusursuz pornografiyi ve boyutları insanı düpedüz kederlendiren korkunç bayağılığı teslim etmesi gerektiği gibi. Ne var ki bu broşürde, üslup bakımından Anatole France'ın ruhuna akraba bir şeyler de bulunmaktadır, elbet bu büyük ve namuslu ismi burada anmamıza müsaade edilirse. Bu görülmemiş eseri yayımlama cesaretini bize veren kısmen de budur.

Burjuvazinin diri diri çürüdüğü, ahlaken köhnediği çağın tasviri için aşağıda sunulandan daha iyi bir belge bulunamaz. Biz tecrübeli profesyonel okurlar bile bugüne değin buna benzer bir şey okumuş değiliz.

Reklamı yapılan aletle ilgili görüş belirten modern kapitalizm, bürokrasi, faşizm ve militarizm elebaşlarından her şeyi beklemek-

* Uydurma bir yayınevi -ç.n.

le birlikte, akıldan ve asgari nezaket duygusundan büsbütün azade olmalarını doğrusu beklemezdik.

Elbette tüm bu hezeyanı biçimsel yöntemle alaya alan Şklovski* yoldaş bu kuralın istisnasıdır.

Meğer fizyoloji haksızmış (“beyin en son çürüyen organlardan biridir”), meğer Rus-Bolşevik deyimiymiş haklı olan: Tarih, idamını istediği kişinin ilkin aklını alır.

Aynen öyle: Sunduğumuz bu İngiliz-Avrupa-Amerikan metninin ve bu emperyalist sektörün tüm yeryüzüne pis kokular yayması bundandır.

Bu yüzden en iyi karşı-“anti-seksüel” propaganda, bu enteresan dokümanın yayımlanması olacaktır; olur ya insanların ifadeleri değişir, yüzlerinde pembe bir gülüş ışıldar — ruhun ve midenin en iyi dostu, tüm bu boğucu endüstriyel ahlaki fizyolojik çılgınlığın en büyük düşmanı.

ANTİSEXUS

Berkman, Chautlois ve Oğulları Ltd. Şti.
Patentli Cihazları

Genel Merkezi: Berlin, Londra, Cenevre, Washington.

Genel Ajansları: Londra, Paris, Kopenhag, Brüksel, New York, Varşova, Budapeşte, Bağdat, Pekin, Singapur, Şanghai, Hong Kong, Melbourne, Chicago, Frankfurt (Oder) ve Frankfurt am Main, Tokyo, Lizbon, Sevilla, Roma, Atina, Montevideo, Konstantinopolis, Angora, Kalküta, Rio de Janeiro, Buenos-Aires, Mekke, Kahire, Beytüllahim, İskenderiye, Bangkok, Şam, Hamburg-Amerika hattında seyreden tüm yolcu gemileri, ayrıca Deruluft ve Lufthansa Havayolları yetkilileri.

* Sovyet yazar ve eleştirmen V. B. Şklovski —ç.n.

Değerli Beyler ve Hanımefendiler!

Bir dünya markası olan firmamız, çalışmalarını pek farklı devirlerde, pek farklı bölgelerde ve pek farklı kültürlerde yürütmüş ve yürütmektedir. Patentli ürünlerimiz, Arktika'dan Antarktika'ya (bunları da kapsayarak), Yengeç ve Oğlak dönenceleri arasındaki vahşi ülkeler de dahil olmak üzere geniş bir coğrafyada rağbet görmektedir. İnsanoğlunun tutkuları zamanlara, mekânlara, iklimlere ve ekonomiye hükmedebilir. Firmamızın, bu arzuların tatminini sağlayan maden sanayi ürünlerini yaygınlaştırması, gerek metafizik gerekse ahlak açısından kozmik seviyede önem arz eden bir iş-tir. Ürünlerimizin yıllık satış eğrisinin genel görüşün aksine eşit ekonomi ve nüfus koşullarında kuzey enlemlerinde güney enlemlerindekinden farklı olmayışıysa son derece manidardır.

Buradan hareketle, insan fizyolojisinin her yerde neredeyse tamamen aynı; mekân, zaman, ırk, kültür düzeyi, matbaanın varlığı ve yokluğu, ırkın çirkinliği yahut güzelliği ve diğer ikincil şeylerden bağımsız olduğu çıkarımında bulunmamıza izin verin.

Açıkça görüldüğü gibi, ihtiyacın mevcudiyeti, tatminin mutlak mevcudiyetine bağlıdır. Dünyanın kendisi üretime değil salt tüketime meyleder, tatmin olanağı mevcut değilse zevk arzusu bile üretmez. Dünya çapında satış tecrübesine sahip, ürettiği cihazları yorulmaksızın geliştirirken fabrika ağını da genişleten (sayıları 01.01.1926 tarihi itibariyle 224'e ulaşmıştır), tüketimin bireysel nüanslarına daimi bir titizlik gösteren ve cihazlarını bu nüanslara göre uyarlayan bir firma olarak, Sovyetler Birliği pazarını ihracat kapsamımıza almaya karar vermiş bulunuyor, bu yeni pazarın, özelliklerine uygun koşullar sağlanırken ister istemez ortaya çıkacak organizasyon masrafını çıkarmamız için yeterli hacme sahip olduğunu düşünüyoruz, zira her yeni durumun net verileri hesaba katılmaksızın ticari başarıya ulaşmak imkânsızdır. Faaliyetlerimiz dünyanın ileri gelen ahlak otoriteleri tarafından, şüpheye mahal vermez, aksine devlet teşvikine ve özel hayır desteğine layık ola-

rak nitelendirilmiş, firmamız da bunlardan zamanında faydalanmayı ihmal etmemiştir ve gelecekte de etmeyecektir. Firma şefi Bay Berkman şimdiden Nobel ödülüne aday gösterilmiş ve geçtiğimiz yıl Paris Akademisi'nin etik ve estetik bilimler doktoru *honoris causa* fahri unvanını almıştır. Müsaadenizle, pek değerli ve kıymetli vaktinizi çalmadan, alanında tek olan uluslararası firmamızın temeline kurucuları tarafından konulan prensipleri en genel hatlarıyla paylaşalım.

İnsanoğlunun savaşlar çağında bastırılan cinsel gücü, savaş sonrası dönemde zapt edilemez şekilde yükselmiştir. Bu durum kısmen de olsa fabrikalarımızda üretimin artmasına ve firmamızın finansal erincine hizmet etmiştir. İnsanoğlunun cinsel yaşamının düzensizliği, bu düzensizlik sonucunda meydana gelen felaketler — firmamız kurucularının derin manevi endişesinin kaynağı ve yürüttüğü pozitif çalışmaların gerçek nedeni işte bunlardır. Cinsel hislerin ahlakla bağlantısı da herkesin malumudur.

Kadim evlilik kurumunun kutsallığını herkes teslim eder; onu kutsal kılan, karıkoca sevgisinin değişmezliği, en yüce zevkleri ve onların neticesi olan ruh dinginliğini gizleyen ortak döşegin ebediyetidir. Evlilikte hakikatin yerini huzur alır. Her halükârda dünya üzerinde hiçbir filozof hangisinin daha iyi olduğunu kanıtlayamaz. İnsanoğlu huzuru en yüce hakikat olarak kabul etmiştir. Endüstriyel ve ticari faaliyetin objesiye ancak insanlık olabilir, filozoflar böyle bir obje olamazlar.

Buradan hareketle firmamız tüm medeni ülkelerde cinsellik alanını, onunla birlikte ve onun sayesinde de insanın en yüce fonksiyonunu yani ruhunu düzenleyecek elektromanyetik Antisexus cihazının patentini almıştır; o ruh ki köşeye sinmiş bir ilahtır ama nihayetinde ortaya çıkarılıp yayılmalı, medeniyetin sıradan nimetlerinden biri kılınmalıdır. Düzenlenmemiş cinsellik düzenlenmemiş ruh demektir — rantabl değildir, acı çeker ve acı üretir, ki emeğin genel bilimsel örgütlenmesi çağında, Ford ve radyo çağında, Milletler Cemiyeti'nin, Rutherford'un çağında, Kreitzkopf'un

“tuğlası”* denen şeye yerleştirilmiş canlı güç sayesinde gezegenler arası iletişimin planlandığı bir çağda bu mazur görülemez. Gelişim kırık bir hat şeklinde ilerlemekte, yani kimi güçsüz noktaları diğerlerinin gerisinde kalmaktadır. Firmamızın görevi gelişim çizgisini düzleştirmek, firmamızın görevi insanın cinsel vahşetini yok etmek ve tabiatını huzurun yüce kültürüne, düz, sakin ve planlı kalkınma temposuna çağırmasıdır.

Evliliğin maddeten güçleştiği sosyal-ekonomik krizler çağında, çocuk doğurmanın neredeyse imkânsızlaştığı, erkeğin fakarlığı sayesinde kadının yeniden şairlerin hayaletine dönüştüğü nafakalar devrinde bizler evrensel cinsiyet ve insan ruhu problemini çözmekle yükümlüyüz. Firmamız cinsellik hissini kaba bir afetten soylu bir mekanizmaya dönüştürmüş ve dünyaya ahlaklı davranabilme imkânını sağlamıştır. Bizler insan ilişkilerinden cinsiyet unsurunu çıkardık ve temiz manevi dostluğun yolunu açtık.

Ne var ki cinslerin temasına mutlak surette eşlik eden paha biçilmez zevk ânını göz önünde bulundurarak biz de cihazımızı insanı bu zevke eriştirecek özelliklerle donattık — hem de on yıl ağır tecridin ardından serbest bırakılmış mahkûmun uzun süreli kullandığı en mükemmel kadından alacağı zevkin üç katını sunarak. Evet, patentli cihazımız bununla mukayese edilebilir, kalitesi buna denktir.

Ayrıca, özel bir regülatör yardımıyla zevk süresi isteğe göre birkaç saniyeden birkaç güne kadar ayarlanabilir — sayın tüketicinin ne kadar boş vakti varsa. Özel bir düz ayna, sperm sarfiyatını büyük ölçüde düzenlemeye olanak sağlar, ruhsal dengeyi optimal seviyeye ulaştırır, böylece organizmanın fazlaca hırpalanması, yaşamsal diriliğinin azalması engellenmiş olur. Sloganımız şudur: Cinsel ihtiyacını gidermekte olan müşterimizin ruhu ve bedeninin kaderi tamamıyla, gerekli regülatörlere dokunan ellerinde olmalı-

* Peter Kreitzkopf, A. Platonov'un "Ay Bombası" adlı öyküsünün kahramanı —ç.n.

dır. Bunu gerçekten de başarmış bulunuyoruz. Üstelik cinsel hislerden kopmuş ihtiyarlığın son demlerindeki kimseler de aygıtlarımız sayesinde bu hislere tekrar kavuşabiliyor. Tüm yaşlar ve tüm halklar için çalışmaktayız.

Sekiz yıldır erkekler ve kadınlar için sadece üçer tip cihaz üretmekteyiz. Görünen o ki her cihaz tipinin kişisel tüketici özelliklerini gözetken geniş varyasyonları sayesinde piyasa daha büyük bir çeşitlilik talep etmiyor. Sovyet ülkelerinin orijinal sakinleri siz yeni müşterilerimize özel kolaylıklar sunmayı da uygun gördük, sözelimi: kolektif listelere göre sendika üyelerine rayiç fiyattan %20'ye varan indirimler ve bir yıla kadar taksit fırsatı. Cihazlarımızın 1926 yılı fiyatları şöyledir:

1. BSS 00042 tipi, kişisel kullanım için, etüvsüz — 20 dolar.
2. BSS 001843 sınırlı bir grubun (mesela ailenin erkekleri) kullanımını için, etüvlü — 40 dolar.
3. BSS 000000401 sınırsız bir kitlenin kullanımını için (umumi helalara, demiryolu vagonlarına, işçi barakalarına, miting alanlarına, tiyatrolara, sokaklara, kurumlara vs. konulabilir), otomatik etüvlü — 100 dolar.

Bunlar indirimsiz, ambalaj hariç fiyatlardır, teslimat masrafı göndericiye aittir. Kadınlar için de aygıtın aynı işlevlere sahip üç tipi mevcuttur, ancak fiyatları %15 oranında daha yüksektir. Pür ahlak çalışma prensiplerimizin altını bir kez daha çizerek, içinizdeki en önemli parçayı yani ruhunuzu tertiplemenizin gerekliliğine hürmetle işaret eder, ekonomik çıkarlarınızı korumayı, onları cinsel afetlerin kastından esirgemeyi görev addeder, tek seferde esaslı bir masrafa girip cinsel tatmine ilişkin harcama kalemini bütçenizden ebediyen silmenizi, böylece finansal ve ahlaki muvafakiyete ermenizi öneririz.

Kıymetli sipariş ve taleplerinizi bekleriz,
Sonsuz saygılarımızla,
Sov. ülkeleri Genel Acentesi adına Yakov Gabsburg.

Ünlülerin “Antisexus” Cihazlarıyla İlgili Yorumları:

Savaş insanoğlunun evrensel tutkusudur. Yorgun insanlar ve hayalperest politikacılar ne derse desin, yeryüzünde yaşamın sonu gelmedikçe savaşın da sonu gelmeyecektir. Savaş cesarettir: Yaşam cesur ve ilerlemeci olduğu sürece savaşlar sürecektir.

Bay Berkman, Chautlois ve oğlunun cihazları eminim ki en yakın savaşta, cephede birikmiş binlerce genç adama hizmet götürmek suretiyle önemli bir rol oynayacaktır.

Daha geçen savaşta komutanlar orduların moralini yüksek tutmaya özen göstermişti. Mecburi iffet aşırı sinirliliğe yol açar. Sınırlı bir orduysa yenilgi demektir. Bize ruhsal dengesi yerinde, onlarca yıl savaşmaya müsait insanlardan oluşan ordular gerekli. Yukarıda anılan cihazlar zafere giden çetin yolda komutanlara yardımcı olacaktır.

Hindenburg

Sayın Berkman, Chautlois ve Oğ. insanlığa ahlaki hizmette parlak bir çağır açmış bulunuyor. Hiç kuşkusuz tarihsel optimum, evrenin insan beyni tarafından etraflica düzenlenmesine bağlıdır — bu düzenleme bize afetleri anlaşılır otomatlara dönüştüren bir transformör şeklinde sunulmalıdır. Zamanında, yirmi beş yaşında ve yeni evlenmişken, evlilik fizyolojisini net kurallara bağlama sorunuyla karşılaşmıştım fakat mekanikle meşgul zihnim o zaman bu soruna yoğunlaşamazdı. Pişmanım. Kim bilir belki de o zaman otomobil üreten şirketler kurmaktan vazgeçip ahlaki otomatikleştiren ve normalleştiren aletlerin üretimine yönelebilirdim, ki bu ruhuma da daha çok hitap ederdi.

Ne var ki benim gençlik hayalim Sayın Berkman, Chautlois ve Oğ. tarafından sezilmiş ve kamu yararına yaygın bir biçimde hayata geçirilmiştir. Buna kalpten sevinmekteyim.

Sayın Berkman, Chautlois ve Oğ.'nun gayet parlak bir şekilde kurdukları yeni sanayi dalının tüm dünyada gelişmesini, bu müthiş firmanın pek yararlı ürünlerinin sürümünün artmasını, sadece söz konusu firmanın cihazları sayesinde sayıları ister istemez sınırlanacak insanlara değil, gezegenin tüm hayvan nüfusuna da uygulanmasını temenni ederim. Böylelikle firmanın aktif bakiyesi ve aynı zamanda da insanlığın ahlaki direnci güçlenecektir.

Henry Ford

“Antisexus” adlı cihazların maliyet analizini inceleyerek gereğinden pahalı olduklarını saptadık. Hesap Büromuza bu maliyeti bizim hammadde ve teçhizatımıza uygun şekilde tekrar hesaplama ve düşürme olasılığını saptama görevini verdim. Bana (şimdilik) %30 oranında düşürülebileceği bildirildi. Gelecek yıldan itibaren Antisexus üretimini Detroit'teki kendi fabrikamıza taşıyacağız.

Ayrıca ödemeyi beş yıla kadar taksitlendirmeyi de göz alabiliyoruz ki böylece her bir vatandaşın cihazı edinmesi garantilenecektir.

Böylece fuhuş ebediyen ve derhal tasfiye edilecek, tüm işsizler bu cihaza sahip olabilecektir.

Genç işçilerin evlenme gerekliliğini ortadan kaldırarak bütçelerini sabitlemiş de oluyoruz ki bu sayede fabrikalarımızın teknik gelişim sürecini ciddi şekilde frenleyen maaş artışlarından da kaçınmamız mümkündür.

Oğul Ford (Ezekiel)

Tohumu bilgelik ağacına dönüştürmek istemiyorsan, insanın dostluk, fikir ve evlilik için yaratılmış korunmasız bedeni yerine, demire dök onu, daha iyi.

Gandi

Berkman, Chautlois ve Oğ.'nun ürettiği aygıtlar egemenlerin, sömürgelerinde yaşayan tutkulu ırkları yönetmesini kolaylaştırırken, medeniyete yönelik ve şimdi anlaşıldığı üzere tek nedeni genç insanların doyurulmamış cinsel istekleri olan anlamsız isyanları azaltmaktadır. Bunun yanı sıra sömürgelere birinci sınıf yöneticileri tayin etmek de büyük ölçüde kolaylaşmıştır, zira bunların eşleri eskiden olağan sayılan tecavüz tehdidinden uzak kalacaktır. Ayıyeten firma aygıtlarını edinmiş yönetici eşleri de tecavüzü hoş karşılamayacaklardır.

Chamberlain

Ben Antisexus'a karşıyım. Mahremiyet, insan ruhlarının canlı teması hesaba katılmamış ki bu temas cinslerin kaynaşmasında kadının meta olduğu durumlarda bile açık seçik ortadadır. Bu temasın cinsel birleşmeden bağımsız bir önemi de vardır: Antiseksüel mekanizmanın veremeyeceği anlık dostluk ve tatlı sempati hissi, eriyip giden yalnızlık duygusudur bu. Ben insanların fiili yakınlığından, ağızdan ağza nefes alıp vermesinden, başka gözlere inatla bakan bir çift gözden, en kaba cinsel birleşme sırasında ruhun duyuluvermesinden, karşısına çıkan bir diğer ruh sayesinde zenginleşmesinden yanayım. Bu nedenle Antisexus'a karşıyım. Ben cılız yaşam sularını saçarak ikinci bir varlıkla kardeşlik ânını satın alan canlı, acı çeken, komik, köşeye sıkışmış insan varlığından yanayım. Tüm bu mekaniğe karşı olmamın bir diğer nedeni de her zaman somut, zavallı, komik ama canlı ve kudretli olmayı vadedenden yana olmuş ve olacak olmamdır.

Charlie Chaplin

FİRMANIN NOTU

Olumsuz yorumları yayımlamaktan kaçınmayan firmamız C. Chaplin'in protestosunu dikkate alarak en iyi mühendislerine, yalnızca cinsel alana değil, aynı zamanda en üst sinirsel merkezlere

de etki edecek yeni rasyonel bir Antisexus konstrüksiyonunun tasarlanması görevini verdiğini ilan eder. Böylelikle Sayın Chaplin' in kaybına uzun uzun yandığı, paha biçilmez evrenle bütünleşme, tüm canlılara derinden muhabbet besleme fırsatları da kullanıcıya mekanik olarak sağlanmış olacaktır.

Firmamız bu yaşamsal bütünleşme hissini soyut bir duygu olarak değil, tüketicinin cinsiyetine uygun somut sevgili kadın ya da erkek suretleri şeklinde sunabilmeyi ummaktadır: tüketicinin sinirsel-psişik yapısına en yakın ve arzu edilen suretler. Ne var ki firmamız bu tür cihazların fazla alıcı bulacağını zannetmemektedir, zira bilindiği üzere aşk —ki Sayın Chaplin'in yorumunda herhalde gelip geçici bile olsa gerçek aşktan söz edilmektedir— aşk tüm insanların ortak vasfı değildir ve ona dayalı hesaplardan rantabilite beklenemez. Çağdaş bilimin saptadığı üzere aşk, işinde gücünde sağlıklı insanlara değil, sinirsel yozlaşma eğilimi sergileyen organizmalara has psikopatik bir durumdur. Ne olursa olsun biz sadece tüm yaş gruplarına ve halklara değil, her çeşit organik yapıya hizmet vermekteyiz, zira firmamız öncelikle dünyanın ahlaki imarı amacını gütmektedir.

Firma adına, Bay Berkman

Cinsel birleşmeyi ferdi hale getirerek, ikinci canı cinsellikten dışlayarak, herkesin cinsel tatmine engelsiz erişimini sağlayarak iffete, gençleştirme prensibinin —iç salgıbezi ifrazlarının organizma içinde kullanımı— egemenliğine götüren yola koyulmuş bulunuyoruz.

Prof. Steinach*

* Avusturyalı fizyolog ve biyolog Eugen Steinach, memelilerde eşey organlarının nakli yöntemiyle gençleştirme konulu çalışmalarıyla ün kazanmıştır —ç.n.

Antisexus'u kullandığında gençliğine dönüyor ve derin bir uyku çekiyorsun. Son yirmi beş yıldır bu kadar iyi uyumamıştım. Organizmamda vaktiyle donmuş gençlik pınarları ortaya çıktı. Antisexus fabrikatörlerine fevkalade minnettarım. Kızım, Berkman, Chautlois ve Oğlu Permanant Gençlik Enstitüsü'nü kurmamızı teklif etti. Bu kutlu iş için onay ve para verdim.

Morgan*

Antiseksüel cihazların kullanılmaya başlamasıyla birlikte ilahi tutkulara eşlik eden bir dizi güzel ve güçlü hareketi kaybetmiş olduk. Bu esef duyulması bir hadisedir.

Gelgelelim bir tür cinsel konfor, belli bir zaman tasarrufu, sağlıklı organizmalara has bir denge ve kadın kaprislerinden kurtuluş gibi kazanımlarımız da oldu. Bu alkışlanmalıdır... Üstelik bana kalırsa modern sinema, kaybedilen cinsellik devinimlerini telafi edecek, bunların bilinçdışı ve yıkıcı-hayvani tatlarını silip, yerlerine kudretli ve bakir bir beden mesafeleri kolayca aşverişinin hazını koyacaktır.

Doug Fairbanks**

Gelecek medeniyetindir, kültürün değil: Geleceği ruhen ölü, fikren kötümser insan fethedecektir. Hakiki medeniyetin bayağı düzlüğünde evlilik akıl almaz bir şeydir, Faust tarzının ruhudur; orada aklın alabileceği tek şey, süblimleşip ruha dönüşemeyen ham organik güçlerin fazlalığından mekanik bir kurtuluştur. "Antisexus" adlı otomat bir kez daha, eşliğine dayandığımız çağın, yani mede-

* Amerikalı banker ve milyarder J. P. Morgan -ç.n.

** Amerikalı aktör, senarist ve yönetmen Douglas Fairbanks -ç.n.

niyetin —temeli, yaşayan ve ölmüş kültürlerin yeşil otlarına dayanan o kullanışlı ölü binanın— haberini vermiş bulunuyor.

Oswald Spengler***

“Antisexus” otomatı uzun seyahatler için son derece gerekli, gayet de kullanışlı. Bu otomatları az buçuk bilimsel her araştırma gezisinin olmazsa olmaz edevatları arasına kesinlikle katmalı. Otomatların varlığı gezilerin başarıya ulaşmasında fazladan bir artı teşkil edecektir.

Sven Hedin*

Rusya’da şöyle bir şarkı duymuştum:

*Ne mutlu sütçü kadının âşığına
Eşikten geçti miydi:
Bir eli kaymakta,
Bir eli yoğurtta!*

Avrupa’nın her geçen gün fakirleştiği ve Rusya’nın henüz hiç de zengin sayılamayacağı şu günlerde herkesin payına bir sütçü kadın düşmeyeceğinden, mekanik bir “sütçü kadına” ihtiyaç doğmuştur. “Antisexus” mekanizması tam da bu kadının yerini dolduracaktır. İnsanlık fuhuşa her yıl beş yüz milyar ruble harcıyor, dolaylı sağlık giderleri, muazzam zaman kaybı, topluma zararlı koca bir uluslararası kadın ve erkek fahişeler sınıfının varlığı vs. vs. de cabası.

Tasarruf edilen paralarla —ki senede yaklaşık bir trilyon ruble eder— herkese süt, kaymak ve süzme yoğurt alınabilir ve bu doyurucu besinlere kavuşmak için sütçü kadınla evlenmek şart olmaz.

* Alman tarihçi ve filozof —ç.n.

** İsveçli seyyah ve seyahat yazarı —ç.n.

Evet. Yılda bir trilyon tasarrufu ve süt ürünlerine herkesin ulaşımını sağlayan, “Antisexus”un ta kendisidir!

Bu nedenle bu cihaz en devrimci ekonomi reformundan bile daha etkilidir.

Keynes*

Ben genellikle yazı yazmam, hemen eyleme geçerim. Antisexus’ları her kültürlü insana gereken bir silah olarak görüyorum: gerek evde gerek cephede etkili bir silah. Kralımız Antisexus’lardan vergi alınmasını yasaklayan bir kanun çıkardı. Cinsel görevlerden ve onların cinsel sonuçlarından azat edilen kadın ülkemizin aktifini artıracaktır. Bir faşistler birliği üyesinin Antisexus’a sahip olması şarttır — Romalı dilenciden kralımıza kadar herkes bunlardan edinmelidir.

Mussolini

Haçlı Seferlerinin geçişi gibi kadınlar da gelir geçer. Antisexus bizleri kaçınılmaz bir şafak vakti gibi yakalıyor. Fakat herkesin farkında olduğu üzere mesele, otomatik çağın şekli ve stilidir, yoksa var olmayan özü değil. Zira yeryüzünde eksik olan tek bir şey varsa o da varoluştur. Büyüleyici bir kepezelik büyüleyici kalarak devlet geleneği haline gelir. Bundan böyle yaşam prezervatif içinde olduğu kadar donuk olmayacak.

Viktor Şklovski

FİRMANIN NOTU

Firmamız tüm yorumları buraya sığdırma imkânına sahip olmadığından, dünya akıl, duygu, şiir, bilim, iyilik, fayda, sosyal demokrasi, finans, politika, komünizm, teknik ve estetizm yıldızlarının cihazlarımızla ilgili yorumlarını üç cilt halinde yayımlamayı uy-

* İngiliz ekonomist ve gazeteci John Maynard Keynes —ç.n.

gun görmüştür. Yakında çıkacak ilk ciltte sayın L. Auerbach, Zemlyaçka, Korneliy Zelinski, Sung Çing-ling, Baçelis, Gorssman-Roşin, Deterding, S. Bedantsev, Lowrance Windrower, Osinski, General Po-lu-Guy, Tarasov-Rodionov, Profesör Westinghouse, Kirşon* vd. saygıdeğer otoritelerin görüşlerine yer verilecektir.

Fransızcadan çeviren
Andrey Platonov
1926

—

* L. L. Auerbach: A. Platonov'un en azılı karşıtlarından Rus eleştirmen ve edebiyatçı; R. S. Zemlyaçka: Rus devrimci, Sovyet parti ve devlet çalışanı; K. L. Zelinski: Rus edebiyatçı ve eleştirmen; S. Çing-ling: 1924-27 devriminde aktif rol oynamış Çinli politikacı; İ. İ. Baçelis: Sovyet yazar ve gazeteci; İ. S. Gorssman-Roşin: Sovyet eleştirmen ve güzel sanatlar uzmanı; Henri Deterding: İngiliz-Hollanda ortak petrol şirketi Royal Dutch/Shell'i yönetmiş sanayici; S. F. Bedantsev: Sovyet yazar ve eleştirmen; L. Windrower: uydurma bir isim; V. V. Osinski: Sovyet ekonomist ve diplomat; Po-lu-Guy: uydurma bir Çinli ismi; A. İ. Tarasov-Rodionov: Sovyet yazar ve eleştirmen; George Westinghouse: Amerikalı sanayici; V. M. Kirşon: Sovyet eleştirmen ve dramaturg -ç.n.

İKİ KIRINTI

BİR ZAMANLAR iki Kırıntı yaşardı. İkisi de küçük, ikisi de karaydı ama farklı babalardan dünyaya gelmişlerdi: biri Ekmekten, diğeri Baruttan. Bir sakalın içinde yaşarlardı, sakal avcının suratında bitmişti, avcı ormanda çayır çimen üzerinde uyur, önünde de köpeği pineklerdi.

Avcının ekmeğın içini yemesi, sonra tüfeğini doldurması, sonra eliyle sakalını düzeltmesiyle başladı hikâye; iki Kırıntı böylece düştü avcının avucundan ve sakalına yerleşti.

Öylece yan yana yaşayıp gidiyordu iki Kırıntı; işleri yoktu, dertleri yoktu, böbürlenmeye başladılar.

“Ben,” dedi Baruttan olan Kırıntı, “güçlüyüm, korkuncum, ben ateşim, bütün dünyayı tutuşturacağım! Ya sen?” diye sordu.

Şöyle cevapladı onu Ekmek Kırıntısı:

“Ben de insanı doyururum.”

“Doyur,” dedi ona Barut Kırıntısı, “ama bakarsın ben insanı da tutuşturuveririm!”

Ekmek Kırıntısı ona, “Yok ya!” dedi. “İnsan aklını Ekmekten alır, aklıyla da ateşi bile yener! Bense ekmek kızırıyım: Demek oluyor ki senden güçlüyüm!”

Parladı bunu duyan Barut Kırıntısı:

“Ne olmuş sen daha güçlüysen,” dedi, “ben de daha kötüyüm.”

“Madem benden kötüsün,” dedi o zaman Ekmek Kırıntısı, “ben de senden iyiyim o halde.”

“Gel hadi gücümü deneyelim,” dedi Barut Kırıntısı. “Şimdi bir parlarsam seni de yakarım insanı da! Kim daha güçlü sayılacak o zaman?”

“Beni yenersin,” diye yanıtladı Ekmek Kırıntısı, “ama insanın hakkından gelemezsin!”

“İnsan uyuyor ya işte,” dedi diğer Kırıntı, “onu da alt ederim. Bak hele nasıl parlayacağım!”

“Bekle bir, yanma,” diye rica etti Ekmek Kırıntısı. “Önce ben deneyeyim gücümü.”

“Olmaz, önce ben!” diye bağırdı Barut Kırıntısı.

“Hayır, ben!” dedi Ekmek Kırıntısı.

“Şimdi tutuşturacağım seni ateşle!”

“Ben de insanı uyandırırım!”

“Ben de yakarım onu!”

“Yok ya! Senden güçlü ki o!”

Bu sırada Barut Kırıntısı daha yakından, daha iyi tutuşturabilmek için Ekmek Kırıntısına doğru kaydı. Ekmek Kırıntısı ondan uzaklaşıp uyuyan avcının gözüne vardı, gözü örten kapağı gördü, çıktı üzerine gözkapasının, orta yere oturdu. “Eh,” diye düşündü, “ne edeceğim ben şimdi?” Bir serçe ilişti gözüne. Serçe oturduğu daldan Ekmek Kırıntısına bakıyor, onu gagalamak istiyor ama insandan korkuyordu.

“Ye beni,” diye rica etti Ekmek Kırıntısı, “yumuşığımdır.” “Ne diye ateşte yanayım,” diye düşünüyordu, “serçeyi beslerim daha iyi.”

Cesaret bulan serçe daldan kalktı ve avcının alınına kondu. Avcı serçeden uyandı, gözünü açtı, Ekmek Kırıntısını gözkapasından aldı, baktı ona, ağızına atıp çiğnedi: Boşa gitmesin nimet. Serçeyse ekmek zannettiği Barut Kırıntısını bir çırpıda yiyiverdi ve korkudan göğe uçtu.

O sırada Ekmek Kırıntısı insanın içine girdi, onun kanına dö-

nüştü ve kendisi de insan oldu. Barut Kırıntısıysa serçenin içinde tutuştu; serçe ateşten pişerek yere düştü.

Avcı önündeki çimene pişmiş bir serçenin düştüğünü gördü, onu köpeğine verdi. Köpek serçeyi yedi ve göğe baktı: Bir pişmiş kuş daha düşmez miydi ki oradan?

Ekmek Kırıntısıysa artık İnsanla bir yaşıyordu, gülümsedi ve “Tüm dünyayı tutuşturmak istiyordu, anca bir serçeyi pişirdi!” dedi.

Böylece sonuçlandı uyuyakalmış insanın sakalındaki iki Kırıntının kavgası.

—

ANDREY PLATONOV

MUHTEŞEM VAHŞİ DÜNYA

öyküler

"Bir zamanlar iki Kırıntı yaşardı. İkisi de küçük, ikisi de karaydı ama farklı babalardan dünyaya gelmişlerdi: biri Ekmekten, diğeri Barut-tan. Bir sakalın içinde yaşarlardı, sakal avcının suratında bitmişti, av-cı ormanda çayır çimen üzerinde uyur, önünde de köpeği pineklerde."

Bir avcının sakalındaki iki kırıntının hikâyesiyle, insanın besleyip ya-şatma ve öldürüp yok etme dürtüleri arasındaki ebedi mücadeleyi anlatabilen bir yazarın yaratıcılığından sual olunur mu?

John Berger'ın "günümüzde dünyanın muhtaç olduğu hikâyecilerin öncüsü" diye nitelediği Platonov'dan yaptığımız bu yeni derleme, ya-zarın dokuz öyküsünü bir araya getiriyor. İnsanın insanla, toplumla, teknoloji ve doğayla ilişkisini, insanın sevgi ve anlam arayışını konu alan, ama okura net cevaplar vermekten kaçınan öyküler bunlar — hayatın kendisi gibi kimi zaman hüzünlü ve iç burkucu, kimi zaman absürd ve komik.

Tıpkı bir kahramanının ufak tefek ihtiyar bir kadını "sonsuz değerini kavrayarak" kucağında taşıması gibi, Platonov da insanın, doğanın, tüm canlıların sonsuz değerini kavrayan ve bunu her satırında okura hissettiren bir yazar. Dahası, tanık olduğu onca kötülüğe, yaşadığı onca zorluğa rağmen insanın içindeki iyiliğe, paylaşmanın ve daya-nışmanın gücüne inancını asla yitirmemiş bir yazar. İşte bu yüzden okur üzerinde sağaltıcı bir etki bırakıyor öyküleri; hayat galesi için-de unutmaya meylettığımız asıl önemli şeyleri hatırlatıyor bize.

Metis Edebiyat | Öyküler
ISBN-13: 978-975-342-965-8

Metis Yayınları
www.metiskitap.com

